

VECİHİ TİMÜROĞLU
**FIRAT'A
MASALLAR**

Sosyal
Yayınlar

Dünya
Çocuk Klasikleri

VECİHİ TİMÜROĞLU • FIRAT'A MASALLAR

Dünya Klasikleri Çocuk ve Gençlik Dizisi:20

FIRAT'A MASALLAR

**Vecihi Timuroğlu / Resimleyen: Zahide Yükseler / Yayınlayan : Sosyal Yayınlar
/ Birinci Basım: Şubat 1990 / Dizgi-Baskı-Cilt: Acar Matbaacılık Tesisleri. Tel:
516 42 52 Fax: 5268442**

Vecihi Timuroğlu

FIRAT' A MASALLAR

Sosyal Yayınlar
Babıâli cad. No: 14 Cağaloğlu/İstanbul
Tel: 528 33 14 – 522 52 13

TURAÇ KIZ (*)

Bir yokmuş, bir varmış. Zap suyunun dupduru aktığı yeşil vadiyi kuşatan yüce dağlardan birinin ortasında duvarları kırmızı taştan, çatısı kapkara sedir ağacından, pencereleri ak mermerle çevrili büyük bir konak varmış. Konağın beyi kaçanı devirir, uçanı düşürür bir avcıymış. Konağın hanımı da zalim bir kadıymış. Beyin getirdiği avları, hizmetçi kızlara temizlettirir, aşçılara pişirttirir, tek lokmasını bile onlara yedirmezmiş. Beyin tarlalarında yüzlerce köle eker biçer, bağlarında bahçelerinde yine bir o değin köle diker döşürürmüş. Otlı yaylalarında sağımlı binlerce mor koyun, yüzlerce sığır yayılırmış. Konağın ahırında onlarca koşumlu at beklermiş.

Beyin beyliğine, hanımın hanımlığına diyecek yokmuş, hanımın zulmü beyin avı çokmuş ama, çoluktan çocuktan da yoksunmuşlar. Kimi, savaşta kazanılan, kimi, satın alınan küçük kölelerden bir evlatlık edinmeyi düşünmüşlerse de, konağın kanına köle kanı karışmasını istememiş hanım. Bir günün birinde, konağa, kuzeyden köleler getirilmiş. İçlerinde bir küçük kız varmış ki, gören güzelliğine çarpılırmış. Pas esmeri bir ten, kalçalarına değin su gibi akan kapkara saçlar, kalemle çekilmiş gibi incecik kaşlar, ceviz yeşili gözler... Görülmemiş bir güzellik! Hamm, Bey görüp çarpılmasın diye, kızı köleciye geri

(*) Bu masal, Hakkâri dolaylarından derlenmiştir.

vemiş. "Bu kızın gözleri şeytandan çalınmış, al götür bunu. parasını aldın da senin olsun." demiş, Oysa, kız küçücük mü. Minnacık elleri soğuktan yarılmış, dudakları patlamış, yalın ayakları çatlamış. Hanımının asık suratına bakıp gülümsemiş. "Hanımım, demiş, ben iş görmesini bilirim: Divanörtlülerine su bile yaparım. Geceliklere tentene örer, köşeyastıklarına nakış kondururum. Beni, daha uzaklara gönderme." Hanım, böyle akıllı uslu olduğunu görünce, daha bir korkmuş kızdan. Oğlu uşağı yok diye, Beyi, her Allah'ın günü olay çıkarır dururmuş zaten.

— Adın ne senin? diye sormuş küçük kızdan.

— Turaç, hanımım, Turaç! diye yanıtlamış küçük kız.

Öyle tathymış ki sesi, Hanım, iyice ürkmüş. Dert görmemiş sesiyle bağırmış kölecine:

— Al götür bu kızı! Hiçbir şeyini sevmedim.

Kölecine, Turaç'ın ince parmaklı elinden çekip sürütmüş. Minicik ayaklarının üstleri sert toprağa sürtünerek kanamış. Konağın eski hizmetçilerinden birisi koşup ayağına bir terlik geçirmek istemiş. Hanım, öfkeyle bağırıp engellemiş halayı. Kölecine doğu toplumlarında kadın hizmetçilere de 'halayık' derlermiş. Bu halayık, Hanım'ın zulmünden yıldı. İçin, karşı gelip satılmak istemiş. Ama, Hanım, onun iki günlüğüne zindana atılmasını buyurmuş. Uşaklar, ahp götürmüşler halayı. Turaç, kölecinin elinden sıyrılıp kendisine yardım etmek isteyen halaya koşmak istemiş, ama kölecine, koltuğunun altından tutup sırtına atmış küçük Turaç'ı. Turaç çığlıklar atarak ağhyormuş. Tam bu sırada, Bey, arkasında uşakları avdan dönmüş. Kölecine, yol verip selama durmuş. Bey, bu köleciden her zaman kuşkulanırmış. Zayıf köleler getirdiği yetmezmiş gibi, fazla fiyat ister, sayısında da hile yaparmış. Küçük kızın sırtında görünce,

— Dur bakalım, demiş! Nereye götürürsün o küçüğü?

Köleci, sinsi sinsi gülererek,

— Beyim, demiş, buyurduğın sayıda ve cinste köleyi, Hanım'a teslim ettim. Köleci, bir an önce tüymek istermiş. Bey'i atlatabilirse, bir köle kâm olacak elbette. Turaç'ı götürüp bir başka konağa satacak. Ama, Bey kolay yutanlardan değilmiş.

— Peki, sırtındaki ne? diye sormuş.

Köleci saklayamamış artık. Olanları olduğu gibi söylemiş.

Köleci'yle Bey, konuşurken, Turaç'ın ayaklarından da kanlar süzülürmüş. Bey, Köleci'ye bir tek kuruş kaptırmak niyetinde değilmiş. Üstelik son güze girilirken küçük halayıklara gereksinimi de çokmuş. Kızgın bir sesle,

— İndir kızı yere, diye buyurmuş!

Turaç, kölecinin sırtından iner inmez, Bey'in ellerine sarılıp öpmüş. Bey, o güne değin, hiç böyle çocuk sıcaklığı görmediğinden, küçük kızın saçlarını okşamış, arkasındaki uşağın taşıdığı çantadan bir bıldırcın çıkarıp ona vermiş. Turaç, kahverengi gerdanından oklanmış kuşu eline alırmaz yere atıp başlamış ağlamağa. Ağlarken söyleniyormuş: "Yavruları aç kalır şimdi bunun! Palazları aç kahr şimdi kuşun!" Bey, çok duygulanmış. Turaç'ın elinden tutup konağa yönelmiş. Başhalayıkı çağırıp kızı teslim etmiş. Yıkayıp temizlenmesini, sonra da bir güzel doyurulmasını buyurmuş.

Başhalayık, Turaç'ı buyruk üzere hamama aldı, yudu yıkadı. Sonra da mutfığa götürdü. Aşçı kadın, ona yemek hazırlarken, onun gözü, mutfak hizmetçilerinin yoldukları bıldırcınlara takıldı. Sepetlerde, sırtları pas kahverengisi, enine ve boyuna pas sarısı çizgili bıldırcınlar, yolunup yolunup su dolu leğenlere atılıyordu. Gitti bir tanesini ahp bağrına bastı. Sonra da gagasından öptü. Baş

koyu kahverengiydi. Gözlerinin üstünde, ak bir yay vardı. 'Gözleri ne renktir?' Kapalıydı onlar. 'Ölüm buymuş demek! Gözlerin kapanması!' Gözlerini iyice ayırdı. Bıldırcının gagasından tutup gerdanına baktı. Pas kahverengisi. Kirli beyaz karnına doğru okşadı tüylerini. demir kızılı böğürlerine açık sarı boyuna çizgiler çekilmişti. Böğürlerini birkaç kez okşadı. Kanatlarının uçlarından tutup gerdi. Karamsı kahverengi tüylerin üzerini kırmızımsı kirli sarı, enine lekeler sarmıştı. Kanatları, yeniden kuşcağzın gövdesine yapıştırdı. Enine lekeler, boyuna çizgilere dönüştü. Kanatlarını yeniden açtı, götürüp sepetin içine attı. Başhalayık, durmuş, onu gözlüyordu. "Ne garip çocuk!" diye geçirdi içinden. Yanına çağırdı. Tepsinin başına oturttu. Bıldırcın pilav verdi ona. Turaç, tüysüz kanatlarından anladı bunu. "Ben kuş olursam, dedi, çok yükseklerle uçarım. Yuvamı, beylerin yetiştiremeyeceği uçumlara yaparım. Palazlarımı çıkartmam yuvamdan. Kazanlara girip kaynamam!" Başhalayık, dinledi bunları. "Fesüphanallah!" dedi, yemeğini yemesini istedi. Turaç, etlerini ayırarak yedi pilavını.

Sabahleyin, onları bir tarlaya ot ayıklamaya götürdüler. Tarlalarda, ayakları zincirli köleler çalışıyordu. Konaktan gelenler zincirsizdi. Çocukların ayakları özgürdü. Sevindi buna Turaç. Gözlerini yüce dağlara dikti. Oralarda zincir olmamalıydı. Soluğunu keserek konuşuyordu. Kendisiyle konuşmayı seviyordu. Sesini ve sözünü, salt kendisi bilmeliydi. 'Oralarda zincir yoktur. İnsan da yoktur, kuş da. Yalnız bulutlar ve güneş var. kendi turaçlarımla özgür yaşayacağım. Yok yok! Çocuklarım olmamalı benim. Onları da alır götürürler.' Kartlaşmış bir ayrağın kalın, beyaz gövdesi elinde kaldı. Kıcının üstüne oturdu. Gözlerini ta ufuktaki dağın doruğuna dikti. Gözlerine perde indi birden. Kara bir bulut geçti doruğun üzerinden. 'Anam, şimdi beni arar koynunda. Kardaşım da zincirlidir herhalde. Yaman atlılardı onlar. Ellerinde kılıçları, bellerinde hançerleri vardı.' Gözlerinde soğuk de-

mirler parladı. Gözlerinin ceviz yeşili açıldı, çağala tüyüne döndü. Akımsılaştı. Yanaklarından aşağı gözyaşları domur domur yuvarlandı. O kocaman gövdeli babamı bağlayıp bir atın arkasında sürüttüler. Sırtüstü yattı Turaç. Gökyüzü kana kesmişti. Tek bir mavi yoktu gökyüzünde. Başında, kocaman bir adam belirdi. Elinde yılan kelesi gibi bir kamçı vardı. Kamçının ucundan kan damlıyordu. Bir atın kuyruğu kan saçıyordu. Doğruldu, elinde kalan ayrığı bastı torbaya. Kocaman adam, "Bırak torbayı, dedi. Hanım seni istemiş."

Konağın önündeki bahçe, bir cennetti. Sıra sıra selviler, bahçenin çevresinde, bulutlarla selamlaşırlardı. Konağın görünmezdi dışarıdan. Ön bahçede yalnız süs ağaçları vardı. Pembe damarlı mermerle döşenmiş havuzun etrafına salkım söğütler dikilmişti. Salkım söğütlerin altına, mor koyun yününden basılmış keceler yayılır, üstlerine kalın yün döşekler serilirdi. Selvilere doğru, sıra sıra akçakavaklar, çamlar gölgelerdi bahçeyi. Arka bahçe, meyve ağaçlarına ayrılmıştı. Derler ki, gülen ayvayla ağlayan nar, o bahçedeymiş. Hanım, ağlayan nara, gülen ayvaya onlarca yıl su vermiş, hiçbirinden bir tek yemiş alamamış. Gülen ayvadan bir ayva, ağlayan nardan bir nar koparıp yeseymiş, çocuğu olacaktı! Zulmüne kızmışlar Hanım'ın, çiçeğe durmamışlar yıllardır. Kaç yıllardır, bahar yelleri esmiş ormanlardan, dağlardan. Güneş, kaç yazlardır ballamış yemişlerini ağaçların. Kaç güzler, nar kırmızısıyla gelip geçmiş. Kaç kışlardır kar, serçeler gibi düşmüş toprağın üstüne, yorgan olmuş, döşek olmuş. Gülen ayvayla ağlayan nar çiçeğe durmamış. Hanımın zulmüne içermişler.

Turaç, boynu bükük, çekingen gülüşü dudaklarında, kaşlarını devirmiş, sert yapraklı ayrık otunun hırpaladığı ellerini önüne bağlamış, salkımsöğüdün altında sabah çorbasını içen hanımının asık suratını gözlüyordu. Sofra-

sı toplanana değin bekledi. Ne kötü kadındı! Hiç gülmüyor! Gülmediği için ağırlaşıyor boyuna. Sevgisizliğinden, hangi ağacın dibine otursa, ağaç küser, hangi dala elini atsa dal boynunu büker, hangi çiçeğe yönelse, çiçek solar. Sevgisizliğinden, suya baksa, su şırıltısını kesiyor, yıldız ışıltısını. Niye yaşıyor? Kaçmak gerek bu kadının yanından! Küçücük yüreğinde, yalnız 'kaçmak, kurtulmak' örgesi geliyordu. 'Direnme, döğüşme' örgesi yoktu kafasında. Küçüktü daha! Verimsiz ülkesinde de direnen döğüşen gömemiştii hiç. Bildikleri tek şey kaçıp saklanmaktı. Gözlerini dağlara kaçırdı. Ak bulutlar dolaşıyordu doruklarında. Bulutların arasından geniş kanatlı kara kuşlar süzülüyordu. Onların dolaştığı göklere kaçacağım. Kanatlarım olacak! Bildircininki gibi. Esmer, pas kırmızısı çizgileri olan kanatlarım. Esmer başımda kalın kara kuşlar süzülüyordu. Onların dolaştığı göklere kaçacağım. Kanatlarım olacak! Bildircininki gibi. Esmer, pas kırmızısı çizgileri olan kanatlarım. Esmer başımda kalın kara kaşlarım. Gerdanımdan karnıma doğru uçuşan parlak, ak bulut rengi tüylerim. Taka tuka ötmeliyim. Dağlar seslenmeli sesime. Yalçın kayalar yankılanmalı.

— Turaç mısın, nesin? diye gürledi Hanım'ın sesi kulaklarında. Göklerde ne ararsın? Bana bak. Bundan böyle yanımda olacaksın. Seni, öz hizmetime aldım. Öz hizmetime anladın mı? Elsuyum, sabunum, havlum, yıkanmam, yunmam, senden sorulur.

— Peki Hanımım! diye yanıtladı.

Sesi titriyordu. Başını önüne eğdi. Kaşlarının altından, dağların doruklarını aradı. Kızıl tüylü, nakışlı bir kuş olacağım doruklarda. En yalçın kayalara yapacağım yuvamı. Tek başıma, özgürce yaşayacağım. Uzun kanatlarımı gerip uçumlardan Zap suyuna bakacağım. Gümüş renkli, alacalı, kahve benekli balıkların oynayışlarını

seyredeceğim göklerden. Hanım'ın sesi yarılmış bir çan sesi gibi boğuldu kulaklarında:

— Git, dedi, leğeni getir.

— Peki Hanımım!

Bilmezdi leğenin yerini. Sormadı. Sorsa, sesini boğa boğa azarlayacak. Koştı, konaktaki halayıklardan birisine sordu, leğeni alıp geldi.

— Git sıcak su getir.

— Peki Hanımım!

Yel yepelek gidip getirdi.

— Git sabun getir.

Uçtu Turaç! Elinde sabunluk, omuzunda havluyla geldi. Hanım, onu böyle becerikli görünce de kızdı. Havluyu buyurmamıştı! Halayıklar, onun dediklerini yapmıyordılar! Ne bir eksik, ne bir fazla.

— Budala kız, dedi senden havlu isteyen oldu mu? Ne biliyorsun, hangi havluyla kurulanacağını? O havluyu götür, pembe havluyu getir.

İkiletmedi Turaç. Yel oldu esti, bir top rüzgâr oldu geldi. Hanım, buna da kızdı. 'Çok ivecensin!' diye kızdı. Yanına çağırıp şamarladı. 'Bu gidişle, her şeyi kırıp dökceksin!' diye diye yüzüne, başına, ellerine vurdu. 'Kuş olacağım!' diyordu kendi kendine. Hanım vurdukça, o, dağların doruklarına bakıyordu. Ak bulutlar uçuşuyordu üzerlerinde. Hiç, bulutsuz doruk olmaz mı? Doruklarda ağaçlar da yoktu. Buna üzüldü. Dünyanın bütün dorukları böyle karlı mıdır? Niye çıplak olur doruklar? Geniş ve güçlü kanatlarım olacak! Kanatlarımı açıp süzüle süzüle aşacağım dorukların üzerinden! O karlı dorukların eteklerinde yeşil çayırlarda yayılacağım! Özgür olacağım hep! Avcılar varamayacaklar yanıma! Uzun yaşayacağım! Doruklarda süzüleceğim! Bir şamar daha yedi yanığının üzerine. Pas esmeri teni mora kesti.

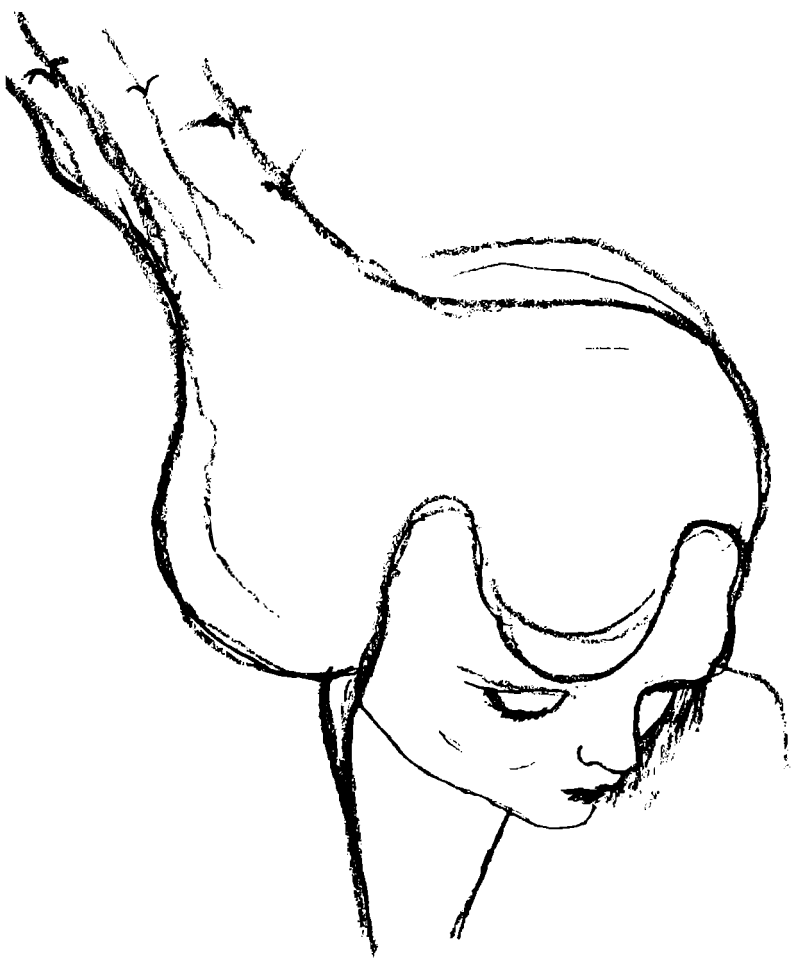
— Buyur Hanımım, diye buyruğunu sordu.

— Hâlâ duruyorsun! diye bas bas bağınıyordu. Çabuk iht şu suyu.

Suyu ıhttı Turaç, ayaklarını sabunladı, yudu, yıkadı, kuruladı, çorabını giydirdi. Bütün işler bittikten sonra, Hanım, Başhalayık'a Turaç'a beş değenek vurulmasını ve akşama değin odaya kapatılmasını buyurdu. Buyruğu yerine getirildi. Bey'in bu kızın üstüne düşmesini istemiyordu. Akşam, konağa girince, küçük kızla uğraşmasını ve ona iyi bakılmasını istemesini beğenmemişti. Turaç, daha altı yedi yaşlarındaydı ya, Hanım, onu kıskanmıştı. Pas esmeri teni, ceviz yeşili gözleri, kalçalarına değin su gibi akan parlak kara saçları, onu şaşırtmıştı. Bugüne değin, konağa böylesi gelmemişti. Başhalayıkı çağırdı, Turaç'ın saçlarının kesilmesini buyurdu. Buyruğu yerine getirildi. Başhalayık, elinde koca bir yün makası, odadan içeri girdiğinde, Turaç, başında mor bulutlar dolaşan ulu dağın doruğuna bakıyordu. Kapının açıldığını duymasına karşın orah olmadı. Başhalayık, 'Turaç, gel buraya!' diyene değin baktı mor bulutlu doruğa. Dağın yamaçları yalçın uçumlarla iniyordu Zap'a değin. Başhalayık, onu, önüne oturttu, o güzelim saçlarını başladı kesmeye. Hiç aldırmiyordu Turaç. Saçlarının kesilmesi bitince, Başhalayık'a dönüp

— Saçlarımı verin, dedi. Onları kanat yapacağım. Her bir kanadım birer arşın olacak! İşte o doruklarda yuvalayacağım. Tek başıma. Bu dünyada tek başıma! Avcılar ve kartallar gelemeyecekler yanıma. Yalçın kayalara gömeceğim yuvamı. Geceleri uyurken rahat olmalıyım. Kimsenin kölesi olmayacağım.

Başhalayık, sessiz sessiz dinledi. Gülümsüyordu dinlerken. 'Şaşkın kız!' diye geçirdi içinden. 'Kuş olacakmış! Kayaları istiyor bu kız! Bir şey var bu kızda! Akli fikri kaçmakta. Ama niye dağlara? Niye kuş olmak? Garip! Köle olmanın insanlığa aykırı olduğunu düşünemiyordu Başhalayık! Tanrı, onu öyle yaratmıştı. Beyi bey, hanımı hanım, köleyi köle yaratmış Rabbim! Hatta, bir ara köleler, ayaklanıp zincirlerini kırmak istemişler de, Başhalayık ve Kâhya, durumu sezip Bey'e haber vermişlerdi.

'Tanrı'nın buyruğunda bile var kölelik, cariyelik. Bu kâfirlere engel olmalıyız,' demişlerdi.

Hanım'ın buyruğunda, Bey'in dikkatinden uzak, bir on yıl geçti bu konakta. Turaç'ın pas esmeri teni bakırsı bir parlaklığa dönüştü, ceviz yeşili gözlerindeki bakışlar daha derinleşti, kalçalarına değin su gibi akıp giden saçları yalap yalap yanmaya başladı, ince uzun parmakları alabildiğine hünerlileşti. O güzelleştikçe, Hanım'ın zulmü ağırlaştı.

Bir öğle üstü, güneş, Zap suyunu ısıltılı bir gerdanlığa çevirirken Hanım, havuzun başında küfür küfür esen yelin verdiği esenlikle uykuya daldı. Şişman bedeni, derin solumalarla sarsılıyordu. Tombul yüzünde, sevgisiz bir ifade dolaşıyordu. Kaşları çatılmıştı. Uyuyan insanın dinginliği yoktu bu kadında. Belki, uykusunda bile, uşaklarını ve cariyelerini azarlıyordu. Turaç, bu zulüm tablosuna baktı baktı, 'Tu' dedi. Yüzünü dorukları karlı dağlara çevirdi. Ak bir güvercin, taklalar atarak konağın üzerinden uçup gitti. Uzun servilerin dibine geçti Turaç. Zap suyu, derin vadiyi, zümrüt bir gerdanlık gibi süslüyordu. Başını, yüce dağların doruklarına dikti yine. Bir ala şahin, daireler çiziyordu konağın üzerinde. 'Daha yükseklerle çıkacağım, diyordu, kendi kendine. Bulutların üstüne. Zap suyuna bulutların üstünden bakacağım. Tanrı, bir gün kollarımı kanatlaştıırıp kuş yapacak beni! Yapacak! Özgür olacağım. Herkesten uzak, uçumların üzerinde, kimselerin uzanamayacağı dik kayalara oyacağım yuvam! Yalnız başıma.' Kölelerden birisi, düşünö böldü Turaç'ın. Hohlayan bir sesle, 'Turaç kız! Bacı kız!' diye seslendi. Koşa koşa yorulmuş bir insanın fısıldaması gibi konuşuyordu. 'Bu gece, ağlayan narla gülen ayvanın olduğı bahçeye gel! Bütün köleler, orada toplanacağız!' Turaç kız, ürktü birden. Köle, bahçe duvarının dibinden sine sine gitmişti. Turaç, dönüp Hanım'a baktı. Sırtında,

omurgası boyunca bir acı duydu. Kuyruksokumuna değin sıcak sıcak kan sızıyordu sanki. Bir kırbaç şaklamıştı kürek kemiklerinin arasına. Gözleri şimşekleşti. Bir kırılma gitti bedenindeki sızıyı. Bir zurba keklik geçti bahçeden. Zap suyunun kıyılarına kondular takılarak. Ak göğüslerindeki enine kara nakışları görür gibiydi. Yoncalıkta, bir sülün sürüsü yayılıyordu. Erkek sülünler, iri başlarıyla, birkaç dişi sülünü gezdiriyorlardı. Uzun, sivri, çatal kuyruklarıyla çalınıyorlardı. 'Sizden de iri olacağım, dedi Turaç. Sizin başınızdan kuyruğunuza değin boyunuz bir kulaç tutar, ama kanatlarınız küçük. Alçaktan uçuyorsunuz. Bu yüzden, avcılar toruna takılıyorsunuz. Okçular, kanatlarınızı kırıyor. Ben, geniş kanatlı, sağlam pençeli, sert ve sivri mahmuzlu bir kuş olacağım.' Turaç kız, böyle söyledi ve gülen ayvayla ağlayan narın bulunduğu bahçeyi anımsadı. 'Geceleyin, orada ne yapacaklarmış bizim zavallılar?' diye düşündü. Erkek bir sülün takıldı. Öterken yeşil boynu uzuyor, iri, yeşil başındaki tüyler kabarıyordu. Kanatlarını gerip pençesiyle taradı. Dişi bir sülünün üstüne vardı. Güneşte, yeşil başı, parlak, maden mavisi oldu. Dişisinin etrafında, kanat gere gere dönüyordu. Kızıla çalan kahverengi göğüs, karın tüyleri kabarıyordu. 'Ne denli kabarırsan kabar, dedi, Turaç! Uçumlara uçamıyorsun. Bey'in okunun ucunda senin yaşamın!' Zap'ın karşı kıyısındaki dağlara baktı. Güneşin altında yalım yalım yanıyordu dorukları. Kollarını açtı, kanat çırpıp gibi yapıp kendi yöreğinde dönmeye başladı.

Ayın on dördüydü. Gülen ayvanın ve ağlayan narın dallarından gümüşsü bir ışık demeti akıyordu. Bey ve Hanım, o bahçeyi gözden çıkarmışlardı sanki. Gülen ayvayla ağlayan narı, ta Kaf dağının ardından, yedi başlı devlerin bahçelerinden kaçırıp getirmişler, yedi yıl aktarılmış, gübrelenmiş toprağa dikmişlerdi. Başka ağaçlar,

güneşlerini çalmasınlar diye de, rüzgâr tutmayan geniş bir alan ayırmışlardı. İlk yıl çiçeğe durmak için domurlanmışlar ama, gözlerinin önünde, yedi sekiz yaşında bir yetim kızı bayıltıncaya değin kırbaçlayan Hanım'a çocuk verecek yemişlerini vermemek için çiçeklerini dökmüşler. Yıllar, yılları kovaladı, her baharda, Hanım'ı çatlatırcasına gülen ayva aklar giyinip ağlayan nar kırmızı kınlı tüller örtünüp çiçeğe durdular, Hanım, bütün konağı, hizmetlerine verdiği halde, bir mayıs gecesi, çiçeklerini döktüler. Bey de Hanım da umutlarını kesip onları kurumaya bıraktılar, ama onlar her baharda yemyeşil yaprağa kestiler. İşte, konağın bütün köleleri, cariyeleri, Başhalayık'la Kâhya'ya duyurmadan, bu ağaçların altında toplanmışlardı. İçlerinden aksaç birisi,

— Bey avında, Hanım tavında, diye başladı söze. Ekmeğimiz az, çorbamız yavan, barınaklarımız kışın buz, yazın fırın: Hiçbirimiz ellisine varamayız. Kırkına varmış köle bulunmaz. Konakta çalışanlar, biraz daha yaşarlar. Böyle yaşamaktansa, birleşelim, hakkımızı isteyelim Bey'den. Vermezse döğüşelim, ama hakkımızı alalım.

Turaç, bir köşede, ak saç köleyi dinliyor, bir yandan da onu dinleyenleri izliyordu. Yüzlerce kölenin yüzlerinden bir anlam çıkarmak olanaksızdı. Dağların doruklarındaydı yaşam. Eski kölelerden birisi söz aldı:

— Başsız kıcsız çok ayaklandık, ama tepelendik. Baş gibi görünenleri kazığa oturttular, ayak olanları da daha aç bırakarak, daha çok kırbaçlayarak yine işe koştular. Ölüm kolay! Başkaldırdıktan sonra yaşamak zor.

Bu sözler, kölelerin ve cariyelerin arasında buz gibi dolaştı. Tümünün yüreğini kuşku ve korku aldı. Gülen ayva dile geldi:

— Direnmekten korkmayın, dedi. Özgürlüğünüzü kazanmak için savaşırken güçlüklerle karşılaşacaksınız.

Yıllardır tek bir ayva vermeyen ağaç, birden açıldı, her yaprağının dibinden iri, sulu, gevrek birer ayva verdi. Köleler, cariyeler yediler. İçlerini bir sevinç kapladı. Kendilerinden geçip mutluluğa daldılar. Ağlayan nar karıştı işe. Her dikenini nara kesti. Köleler ve cariyeler, kocaman kırmızı narları koparıp yumrukladılar. Yeşil çimlerin üzerine yakut gibi saçıldı, tane tane. Avuç avuç yediler sulu, ekşimsi nar tanelerini. Kabuklarını beyaz zarlarla peteklenmiş taneleri de kemire kemire yediler. Narlar bitince parmaklarında bir yapışkanlık, ağızlarında eşsiz bir lezzet kaldı. Ama, deminki gevşekliklerinden kurtuldular. Ak saçlı köle, yeniden söz aldı:

— Gerçek, dedi, acıdır.

Yaşlı köle, sözünü bitiremedi. Ağlayan nar dile geldi:

— Tek tek direnemezsiniz. Hiç kimse, tek başına mutlu olamaz. Önce, bu gerçeği anlayacaksınız. O zaman, gerçek acı da olsa, insana onur verir. Onurlu bir acı, insanın erdemidir. Şimdi acı çekmiyor musunuz? Bir başınıza, tümünüz de birer yığın acısınız!

Ay, dağların doruğundan aşırıp gitti. Karşı yamaçlarda gölgeli ışıltılar kaldı bir süre. Turaç, doruklara baktı. 'Ay, benim yuvama konaklayacak. Öyle yükseklere yapacağım yuvamı!' Akh ermemiştii. Ağlayan Nar'ın birlik sözüne. 'Tek başıma!' diyordu, 'Tek başıma! En sarp uçumlarda tek başıma!' Böyle diyordu ama, içindeki bir kuşku-yu da atamıyordu. 'Ya, en güvenli dediğimiz doruklarda da tehlikeler varsa?' Çabuk kurtuluyordu kuşkulardan. 'Yok, diyordu, tek başıma süzüleceğim mavî boşluklarda!' Oturduğu yerde yalnız kaldığını anladı. Ürktü! Karanlık bir yalnızlık sarmıştı tüm bedenini. Sessiz sessiz yürüye-

rek vardı odasına. Yatağı sertti. Tek başına, doruklarda nasıl korunacağını düşlemeye başladı. Kocaman bir yılan sürünüyordu kayaların üstünde. Bir kartal daireler çiziyordu yuvasının üzerinde. Kartal, dairelerini küçülttüğçe, o, yuvasının ağzını küçültüyor, daha içerilere çekiliyordu. Ama, yılan, en dar deliklerden bile süzülüyordu. Pençelerini geriyor, kanatlarıyla tarlanıyor, iri gagasıyla yılanın başını gagalıyordu. Uyandığında, ellerinin ve ayaklarının parmaklarının bir şahir pençesi gibi gerildiğini gördü. Parmaklarını gevşetti, rahatladı. Ufuklar kırmıştı, hemen fırlayıp işine koyuldu. Günlük işlerdi bunlar. Hanım'ın özel hizmetini ilgilendiren işler. Su ısıtılacak, kahvaltı hazırlanacak, havuz başı düzenlenecek, oda süpürülüp silinecek, öğlen yemeğinin kayıtına düşülecek, başka buyruklarına koşulacak. ama, her işi yaparken azarlanacak, söğülecek, gerekirse kırbaçlanacak. Turaç, bu yüzden sevmiyordu gündüzleri.

Hanım, öğlen uykusuna dalmıştı. Turaç da daldı biraz. Gece, uykusuz kalmıştı. Salkımsöğüdün gövdesine dayanmıştı. Serin yel, tenini okşaya okşaya, onu derin bir uykunun güzel düşlerine alıp götürdü. Yüce bir dağın doruğundaydı. Bütün dünya ayaklarının altındaydı. Bey'in konağı da görünüyordu oradan. Çoban kulübesi kadardı! Güldü! Kocaman kanatları vardı. Kanatlarını açıp mavi boşluğa attı kendisini. Önce beceremedi yükselmeyi. Hızla düşüyordu yeryüzüne. Birden, kemiklerine hava doldu sanki. Yükseldi, yükseldi, yükseldi! Dünyanın en yüce dağını buldu, onun sarp kayalı uçumlarını aradı, dupdur bir ırmağın çağlayıp aktığı yeşil vadilerin üzerinden uçtu ve sonunda, insan ayağının değmediği, kurdun kuşun uğramadığı bir uçum buldu. En uçta bir kaya yarığı gördü. Uçurumun kıyısında, gittikçe küçülen daireler çizmeye başladı. Kayanın yarığına yaklaşıyordu ki, yüzünde göğsünde kırbaç şaklamaları duydu. Hanım uyan-

miş ve Turaç'ın uyuduğunu görmüştü. 'Soyun şunu!' diye buyurdu. Başhalayık, Turaç'ın gömleğini çıkardı. Sırtındaki kemikleri sayılıyordu tek tek. 'Yanıma getirin, dedi Hanım. Kırbacı da bana verin!' Turaç, dağlara bakıyordu kırbaçlanırken. Hiçbir acı duymuyordu. Sırtından oluk oluk kan akıyordu, ama o, duymuyordu. Doruklara dalmıştı. 'Tek başıma!' diyordu her kırbaç darbesinde. 'Birlikte olmaz! Birlikte olursak avlar bizi Bey! Tek başıma, şu yüce dorukların uçumunda, tek başıma!' Birden, Tanrı'ya yakarmaya başladı. 'Beni iri bir kuş yap Tanrım! Gücün var beni kuş yapmaya! Pas esmeri tüylerim olsun. Geniş kanatlarım. Yuvama kimseler ulaşmasın!' Hanım, ağzından köpükler saça saça kırbaçlıyordu Turaç'ı. Son darbeyi indirmeye hazırlanıyordu ki, Turaç kuş olup uçtu. Önce, karşı dağın dorklarına doğru süzüldü. Bütün konak halkı seyrine daldı. Tümünün yüzü kirece kesmişti. 'Evliyaymış! Ermişmiş! Yüreği temizmiş!' gibisinden, bildikleri övgü sözlerini söylüyorlardı.

Turaç, doruklardan Zap vadisine doğru süzüldü, konağa yöneldi. Konağın üzerinde büyük daireler çizdi, tarlalarda çalışan kölelerin üzerine yöneldi. Herkes işini bırakıp Turaç'a baktılar. Turaç, gösterisini bitirdikten sonra karşı dağların doruklarına doğru uçup gitti. O günden bugüne, insanoğlunun gözüne görünmemeye çalışır. Kuşlar Padişahı'nın ülkesindedir.

Kuşlar ailesine yeni bir üyenin katıldığını, vârp Kuşlar Padişahı'na bildirdiklerinde, Padişah, onu yuvasına çağırdı. Ormanlarla kaplı yüce bir dağın üzerindeki mavi bir gölün kıyısındaydı Kuşlar Padişahı'nın yuvası. Kuşlar Padişahı, Turaç'ın pas esmeri tüylerini, kırmızımsı kahverengiye çalan kaşlarını, kanatlarındaki enine lekeleri görünce, "Seni, dedi, sülün ailesine veriyorum." Turaç, aldırmadı bu sözlere. Kurumlu kurumlu takıladı: "Hangi aileye verirsen ver, dedi. Benim yuvam,

uçumlarda olacak, kimsenin içine karışmayacağım. Tek başıma yaşayacağım.” Bütün kuşlar şaşıp kaldılar. Bilge bir kuş, söz alıp şöyle dedi Turaç'a:

— Niçin tek başına kalmak istiyorsun. Avcılardan mı korkuyorsun? Onlar ardımıza düşerler, biz kanat açar kaçırız. Vurulduğumuzdan daha çok artarız. Yumurtlarız, kuluçkaya yatarız, civcivlerimizi çıkarırız, palazlarımızı gezdirir, sonunda da yuvadan uçaruruz.

Turaç, iri gözleriyle süzdü çevresini, bilge kuşa dönerrek:

— Ben, dedi, özgürlük istiyorum. Bu yüzden, insanların arasından ayrıldım. Kimseye bağımlı olmak istemiyorum.

Bilge Kuş,

— İyi ama, dedi, tek başına yaşarken, yaşamın tadını alabilir misin? Kuşku duyarım böyle yaşamdan. Yaşam, yalnız orman, su, gökyüzü değildir. Yaşamın amacı, uzun yaşamak da değildir. Yaşama sevinci, korkaklıkla ve gerçeklerden kaçmakla duyulamaz.

Turaç, bu sözleri anlamaya bile çalışmadı.

— Ben, dedi, doruklarda, hiçbir tehlikenin gelmeye çalışamayacağı doruklarda yaşayacağım. Tek başıma ve özgürce.

Bütün kuşlar, hep bir ağızdan bağırıldılar:

— Sen bir korkaksın!

Turaç, takılaya takılaya güldü bu sözlere.

— Ben, onurumla yaşayacağım uçumlarda. Bıktım azarlanmaktan, döğölmekten. Bundan sonra, hiç kimsenin buyruğunu ve öğüdünü dinleyemem.

Kuşlar hep birden cıvıldaşıp protesto ettiler Turaç'ı. Kuşlar padişahı, susturdu onları.

— Seni uçurumlar ülkesine gönderiyorum, dedi. Yalnız bilesin ki, oraya da insanoğlu gelir. Seninle beslenmek isteyecek düşmanların da seni arar bulur. Uç artık. Bizim onurumuz, yaşama sevincini duymakla öbür kanatlılara duyurmakla yükselir.

Turaç, hiçbir kanathya bakmadı. Sülün ailesiyle tanışmak bile istemedi. Kanatlandı, doruklara doğru gitti. Yüce bir dağın doruğunda, ıssız bir uçurumun ucuna yerleşti. Sayısız kanath uçu, avcı okuna geldi, yumurtladı, civciv çıkardı, yaşadı, çoğaldı ve öldü. Soylarım geliştirdi, yeniden çoğaldı. Turaç, en uzun ömürlü kuşlardan oldu ama tek başına özgürlüğün tadını kimselere anlatamadı. Küçücük serçeler bile, bulutların yoldaşı Turaç'a bakar,

— Doruklarda özgürlük arıyor, diye konuşurlar. Özgürlük, toplu yaşam içinde anlaşılır. Başkalarına karşı vardır ancak. Tek başına olan özgürlük, korunmamış bir özgürlüktür. Savaşımı yapılmamıştır. Gerçek özgürlük, bölüşülen ve ortak sorumluluk duyulan özgürlüktür. Gerçek onur da, savaşımı verilmiş bir yaşamın ürünüdür. Savaşsız yaşam korkak bir yaşamdır.

ERGENEKON (*)

Binlerce yıl önce, halklar, çadırlarda oturur, önlerinde yıklar, sürüler, yayla yayla dolaşırlarmış. Önlerine kattıkları hayvanların kışın etlerini yerler, yazın sütlerini içerler, derilerini de giysi yapar giyerlermiş. Göktürkler de, bu halklardan biriymiş. Çin, Moğol ve Tatar halkıyla aynı yaylaları bölüşür, hayvanlarını aynı ırmaklarda suvarır, aynı dağlardaki ağaçları yakarlarmış. Dünya geçim dünyası olduğundan, o zamanlarda, halklar da, doğaya tümenden egemen olamadıklarından, yaylası kuruyan öbürünün yaylasına, odunu tükenen öbürünün ormanına girermiş. Bu yüzden de, hiç durmadan savaşarlarmış. Göktürkler kalabalık, Tatarlar az olduklarından Göktürkler, Tatarlar'la yaptıkları savaşları sürekli kazanırlarmış.

Tatar hanı Suyunc Han, yenilmekten bıkmış. O yıl da kıtlıktan kuraklıktan yılmış, Göktürkler'in yaylalarına çıkmış. Sürüleri, yıkları, bol otlı Göktürk yaylalarına yayılmış. Göktürk hanı İl Han, kendi halkının yaylağını korumak için, Suyunc Han'a saldırmış. Suyunc Han'ın çadırlarını söküp sürülerini, yıklarını, oralardan sürmüş. Verdikleri zarar karşılığında da yüz devesini, yüz davarını, seçme on kısırağını almış. İl Han'ın bu davranışına çok içerlenen Suyunc Han, öbür komşularına sığınmış. Moğol hanını, Çin padişahını ziyaret etmiş. Onlara,

(*) Bu anlatı, Müslüman Moğol tarihçisi Reşidü'd Din'in Camiü't Tevarih'inden alınmıştır.

Göktürkler'in çevredeki etkinliklerini ve güçlerini anlatıp ileride Moğol ve Çin ülkelerine saldıracaklarına inandırmış. Onlarla bağlaşımlar kurup Göktürkler'in üzerine saldırmış.

Uzaklardaki sıra tepelerle kesilen avuç içi gibi düz bir ovanın ortasında kara çadırlar kurulmuştu. Kara, kıl çadırların ortasında, deve yününden yapılmış büyük çadırdı, İl Han uyuyordu. İl Han'ın çadırının önünde, karşı tepelere uzanan boşluğu gören bir nöbetçi dururdu her zaman. Ovanın çevresini kuşatan tepelerin üzerindeki nöbetçilerden aldığı haberleri, vakit geçirmeden, İl Han'a iletirdi.

Uzak karanlıklarda kırmızı çizgiler belirliyordu. Gök-yüzünün yeryüzüyle öpüştüğü çizgide, tek tek ateşler yandı. Otağın önündeki boşluktan tepeleri gözetleyen nöbetçi, ateşlerin önünde kollarını sallayan nöbetçilerin hareketlerini okudu ve otağın perdesini aralayıp çadırın kapısına asılı sarı tepsiye üç kez vurdu. İl Han, uyandı. Nöbetçi, uzak tepelerdeki nöbetçilerin verdikleri haberleri ilettili İl Han'a. Düşmanlar, gündoğusundan geliyorlardı. Çok kalabalıklarmış. Göktürkler'in üç dört katı varlarmış. Tümü de atlıymışlar.

İl Han, nöbetçiye dınledi, bir de kendisi baktı uzak tepelere. Tepelerdeki kızılıklar, turuncuya dönüşmüştü. Vakit yitirmeden buyruğunu verdi. Düşman kalabalıktı. Herkes, çadırlarını sökecekti. Sonra da, İl Han'ın gösterdiği biçimde, yeniden kuracaktı. Çadırlar sökölürken, İl Han, uzak tepelere bakıyor, yeni haberleri değeriendiriyordu. Tepelerin üzerindeki turuncu ışık şeridi yavaş yavaş sarardı ve birden ak bir örtü haline geldi. Çadırların üzerinden akan ışık demeti, çadırların arasında gezindi, İl Han'ın buyruğunu yerine getirmeye çalışan insanların yüzlerini okşadı, yaz sıcağından kavrulmuş otların kuru yaprakları üzerindeki çiy damlalarını parıldattı. Bir süre sonra, çiy damlaları buğulanıp uçtular. Islak sabah havası, bütün çalışanları diriltti. İl Han, kocaman bir daire çiz-

di. Çadırlar, bu dairenin çemberi üzerine kurulacaktı. Çadırların kazıkları, iplerle, çaprazlama birbirine bağlanacaktı. Han'ın buyruğu, bir dakika bile geciktirilmiyordu. Çocuklar, genç kızlar, delikanlılar, kadınlar, yaşlılar, el ele vermiş çadırlarını kuruyorlardı. Sarı otların arasında çekirgeler sıçırıyor, cırcırböcekleri cırlıyor, uğurböcekleri uçuşuyordu. Tepeler, bıcıl bıcıl sıcaklığın altında dumansı bir çizgi gibiydi. Ovanın doğu ucundan bir atlı görüldü. Atlının arkasından boz bir toz bulutu yükseliyordu. İl Han, düşmanın tepeleri tuttuğunu anladı. Her yönden, haberciler at sürüp geliyorlardı.

O çağlarda, savaşlar, tümüyle kol gücüne dayandığından, öğlen sıcaklığında bir saldırıyı beklemiyormuş İl Han. Güneş, batıya sallandığında, ovadan çekilen sıcaklığın arkasından gelecekti düşman. Bu süreyi iyi değerlendirdi Han. Okçuları, çadırların önüne kazdırdığı hendeğin içine yerleştirdi, arkalarına da kılıçlı kalkanlı birliklerini koydu. Kadınlar, çocuklar, yaşlılar, savaşçılara su taşıyorlardı. Her savaşçı, gözleriyle ufukları tarıyordu. Ufukta, tek bir kıpırtı yoktu. Güneş iyice devrilmişti. Gökyüzü, yavaş yavaş gölgeleniyordu. Göktürkler, doğu ufukunu dikkatle gözetlerken, güneyden bir toz bulutu yükselmiş. Moğollar'ın ayı böğürtüleri, Çinlilerin çakalmızlamalarına, onların çığırtiları, Tatarlar'ın kurt ulumalarına karışıyordu. İl Han, bu ani baskın karşısında, hiç de telaşa kapılmadı. Okçularını, çapraz bağlanmış çadırların arkalarına aldı, aralarına kılıçlı savaşçıları yerleştirdi. Bir bölüm okçularını da eski yerlerinde bıraktı. Ata binmekte usta yiğitlerinden bir bölümünü, düşmanları karşılamaya çıkardı. Onlar, çok çabuk vurmaya ve kaçmayı bilirlermiş. İl Han, atlılarına vura kaçma düşmanı doğuya doğru çekmelerini buyurdu. Çevik savaşçılar, verilen buyruğu, eksiksiz, yerine getirdiler. Çadırların doğusuna geldiklerinde, hızla çekilip çadırların arkasına geçtiler. Atlılar, çadırların çevrelediği alana varıncaya değin, hendeklerde bekleyen okçular, düşmanın üs-

tüne ok salıp geri püskürttüler. Güneyden gelen düşmanlar, çadırlara değin vardılar. Ama, çadırların arkasına yerleştirilmiş okçular da onları okladılar. Çadırların önünde göğüs göğüse bir savaş başladı. Akşamın gölgele-ri ovayı basarken, dal gibi yiğitler, birbirlerine kılıç üşürüyor, naralar atıyorlar, bütün ovayı, tepelere değin çocuk, kadın ve gelinlik kız çıgıkları çınlatıyordu. Güneş, gökle yerin el ele tutuştuğu yerde, son ışıklarını bırakıp gittiğinde, esmer gölgelerin kaynaştığı ovada, sararmış otların üzerinde matlaşmış, kalın, kararmış kan pıhtıları parlıyordu. Düşman tepelere değin çekildi. Bütün gece, kurt ve çakal ulumaları duyuldu. Çadırların arkasında, ürkek atlar kişniyordu.

Sabahleyin, güneşin ilk ışıklarıyla birlikte, düşman yeniden saldırdı. Güçleri azalmıştı. Göktürkler, ikinci yengiyi çok kolay kazandılar. Kuşluğa varmadan, düşman hızla çekildi, tepelerin ardına geçti. İl Han, dağılan düşmanı izleme buyruğunu verdi. Yenilen düşman, yeniden güçlenip üstlerine gelmesin diye, kesin yengiyeye kavuşmak istedi. Oysa, düşmanın davranışı bir hileymiş. Suyunc Han, önden kaçarken Mogol ordusu sağ kanadı, Çin ordusu da sol kanadı tutmuş. İl Han'ın Suyunc Han'ı kovalayan savaşçıları, nal biçimindeki bu tuzağın farkına varamamışlar. Suyunc Han'ı sonuna değin kovalamışlar. Göktürkler, 'n' biçimindeki tuzağa derinliğine girince, Mogollar'la Çinliler, açık ucu kapamışlar. Suyunc Han, savaş taktiği gereğince, geri dönüp Göktürk ordusuna saldırmış. Çember içinde kalan tüm savaşçıları kılıçtan geçirmişler. Dönüp çadırları yağmamışlar. Tatarlar, tüm yaşlıları ve sakatları, kadınları ve delikanlıları kesmişler. Beğendikleri kızlarla küçük çocukları alıp ülkelerine götürmüşler. Göktürkler'in kızlarını cariyeye yapmışlar, oğlanlarını da uşak.

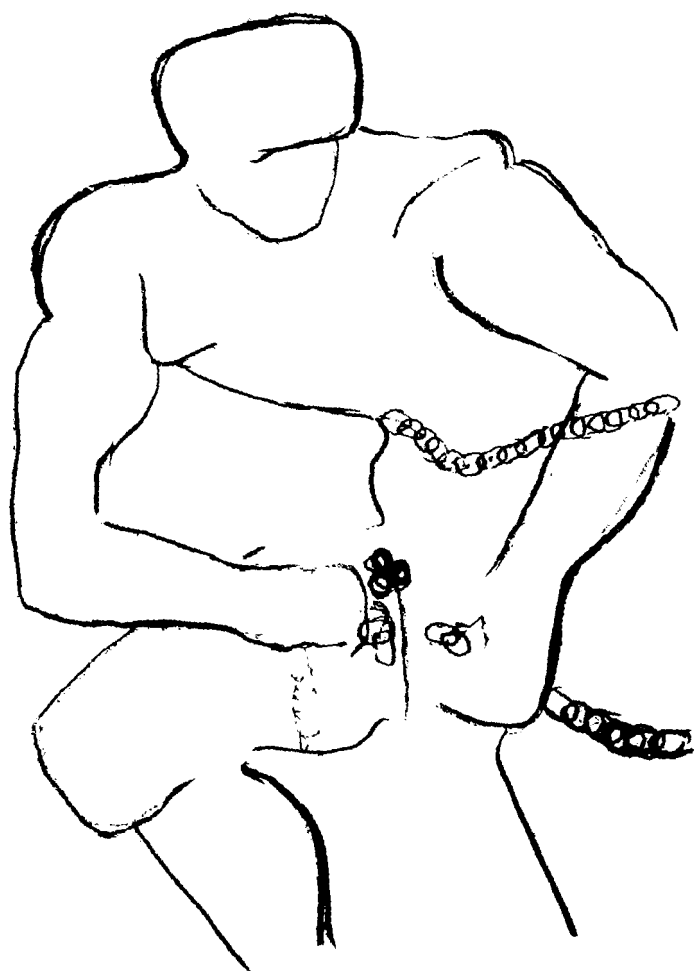
Bu soykırımından sonra, Göktürk adı duyulmaz olmuş. Tatar saraylarına götürülmüş çocuklar da Tatar-

laşmışlar. Bunlardan iki delikanlı, olanları unutamıyorlarmış. Her baskıya karşın, sık sık bir araya geliyorlar, kendi dilleriyle dertleşiyorlarmış. Kimliklerini unutmayan bu iki delikanlının birisinin İl Han'ın oğlu, öbürünün de yeğeni olduğu söylenir. İl Han'ın oğlunun adı Kayan, yeğenin adı da Nukuz'muş. Bir varmış bir yokmuş değil, bunların ikisi de gerçekten varlarmış. Kayan, çekik gözlü, gülsarı yanaklı, etli gözkapakları şiş şiş bir kıza vurulmuş. Geceleri, ay, sütbeyaz ışıklarını kentin sokaklarına yayarken, o, kent dışındaki çadırında, hep sevdiğini düşünürdü. Tatar beyleri, onları, en kötü koşullarda çalıştırır, en kötü işlerde kullanırlardı. Kayan, bu çalışma koşullarını da beğenmezmiş. İçinden, buralardan kaçmak, yeni ülkeler bulmak, o ülkede, yeni töreler kurup mutlu olmayı kurarmış. Ama, 'O da olsaydı!' diye bağlardı düşlerinin sonunu. O olsaydı, kaçacak ve yeni ülkeler arayacaktı. Bu derdini, çok sevdiği arkadaşı Nukuz'a bile söylememişti. Çünkü kölelerin aşk hakları da yoktu. Sevdası içine gömülü kalmalıydı.

Kayan, böyle düşünür, böyle düşlermiş ama, Nukuz'un sevdasından da habersizmiş. Meğer, Nukuz da, bir Tatar dilberini severmiş. Ufak tefek bir kızmış Nukuz'un tutulduğu. Çekik kaşlı, çekik gözlü, minicik burunlu, ince dudaklı, ayak parmaklarının ucuna basarak yürüyen sevgilisinin acısını çekmeye dayanamamış, gönlünün acısını, Kayan'a açmış. İki sevdalı, geceleri, gönül derdinin yanına özgürlük sorununu da kor söyleşirlermiş. Gün günü kovalamış, gece geceyi. Bir gün, Kayan'ın gönül verdiği kız, Kayan'ın çalıştığı tarlaya gelmiş. Sırtında, pamuklu ince bir giysi varmış. Kehribar sarısı saçları, omuzlarından akıp göğsüne dökülmüş. Dudakları, öğlen sıcağında, yaprakları arasına saklanmış caneriği gibi kıpkırmızıymış. Kayan, omuzlarındaki boyunduruğu bırakıp kızın seyrine dalmış. Tarımcıbaşı'nın sığır derisinden kesilmiş kırıbaşı, Kayan'ın sırtında şaklamış. Kayan, nasırlaşmış omuzlarıyla, boyunduruğa asılmış.

Göğüs kasları, lif lif gerilmiş. İnce yüzünde derin acılar gezinmiş. İri, ela gözleri çakmak çakmak öfke saçmış, ama köle sabıyla susmuş. Kayan'ın sırtında şaklayan kırbaç, kızın yüreğini de sıyırmış. Gelip Kayan'a bir tas su vermiş. Kayan'ın kolları, boyunduruğa bağlı olduğundan, suyu, kız içirmiş ona. Ağzının iki yanından sızan sular çenesinden boynuna doğru süzölmüş. İçini, tatlı bir serinlik almış. Kızın gözlerine bakmış. Ormanın en kuytu yerine saklanmış bir yeşillik gibiymiş. Kayan, kimse'nin duymayacağı bir sesle, 'Sen kimsin?' diye sormuş. Kız, 'Geceleri, çadırım dinleyen bi komşun!' diye yanıtlamış. Kayan, oracıkta yığılıp kalacaktı. Bacakları kasılmış, ayakları ağırlaşmış. Kırbaçlanmamak için toprağa sıkı basmış. Nukuz'u göstemiş kız. 'Arkadaşının da komşusu bekler!' demiş. Kayan'ın aklı darmadağın olmuş. Kendisine sahip olmasa, her şeyi altüst edip kelleyi orada bırakacaktı. Kız, ondaki sarsıntıyı sezip bir tas su daha vermiş ve, 'Biz, demiş, bu mevsim, bu tarlada, size su vereceğiz. Bizler de cariyeyiz. Tatar gibi görünürsek de, analarımız cariyeler olduklarından, bizi kendilerinden saymazlar. Nukuz'un komşusu da cariyedir. Efendimiz, bizi bir mevsimliğine, sizin efendinize kiraladı. Sizin çadırın yanındaki çadıra yerleştirdiler bizi. Aramızda, tarımcıların çadırları var yalnız. Cariyelerin çadırlarındayız yani.' Kayan, bunları dinlerken özgürlüğün ışığını seçiyordu. Dalıp gitmişti. Kız, saçını okşadı, su isteyen bir kölenin yanına gitti. Tarımcıbaşı kuşkulanmasın diye, su verdiği kölenin başını da okşadı. Islak eliyle, damar damar şişmiş boynunu sıvazladı. Köle, sevecenlikle gülümsedi. İlk kez, tenine, bir kadın eli değiyordu. 'Kadın eli, amma da yumuşak olurmuş!' diye geçirdi içinden.

Akşam, çadırların üstüne tatlı serinliğini sererken, köleler, kazanların başında, yağsız lapalarını karıştırıyorlardı. Kayan, bir yandan lapayı karıştırıyor, bir yandan da Nukuz'a, tarlada olanları anlatıyordu fısıl fısıl. Nukuz, usul basan kızın kendisini sevdiğini öğrenince,

kollarını açtı, gökyüzüne öyle bir nara attı ki, boynundan geçip bileklerine bağlanan zencir kopacaktı nerdeyse! Akşam lapalarını karıştıran köleler de şaşırdılar! Tarımcıbaşı koşup geldi. Kölelerin başkaldırdığını sandı. Kayan, arkadaşının böğrüne bir sancı girdiğini söyleyerek durumu atlattı. Nukuz, tüm bedenini saran coşkunun baygınlığından kurtulamamıştı daha. Onu alıp çadıra götürdüler. İyi ki, kızın adım bilmiyordu. Kızın adını bilseydi, durmadan sayıklayacaktı ve durum anlaşılacaktı. Doğrusu, kızların adlarını hiç kimse de bilemedi ki, bugüne değin, onların öyküsünü anlatanlar, adlarından söz etmemişler.

Geceyarısı olmuştu. Kayan'ın gözüne uyku girmiyordu. Nukuz'un da kirpiği, kirpiğine değmemişti. Ama, tek sözcük çıkmıyordu ağızlarından. Çünkü, çadırda yalnız değillerdi. Bir fısıltı, bir ipucu, onları ele verebilirdi. İkisi de, uyumadıklarını biliyorlardı, ama ses etmiyorlardı. Kayan, zincirlerden nasıl kurtulacaklarını, Nukuz da sevgilisiyle nasıl buluşacağını düşünüyorlardı. Kayan, hep büyük düşünürdü. Zincirlerden kurtulmadıkça, sevdiğine kavuşmayı düşünmüyordu. Özgürlüğünden yoksun bir birliktelikten olacak çocuklar, Tatar beylerinin kölesi olarak doğacaklardı. O, kölelerin babası olmak istemiyordu. Bileklerinden boynuna uzanıp sırtından ayak bileklerine inen ve ortada bir laleyle bileziklenen zinciri kırmanın bir yolunu bulmalıydı. Ah, öyle bir gücü olsaydı! Köleleri çok çalıştırırlar, az yedirirlerdi. Yediklerinin besin değerleri de çok düşüktü. Zincirlerini kırarak güçten yoksun olmalıydı. Ayaklanırlarsa, beylerin tüm sömürüleri sona ererdi sonra. Bu yüzden, köleler, zayıf insanlardı. En uzun ömürlüsü otuz, otuz beş yaş yaşardı. Daha uzun yaşamış köle varsa, doğal seçmenin armağanıdır.

Sabah, telli duvaklı yayıldı bağların, bahçelerin üzerine. Kayan, 'Nasıl? Nasıl?' diye soru üstüne soru soru-

yordu. Zincirlerin lalelerini kırmalıydılar. 'Ah, bütün köleler birlik olsalar! Her birisine bir sevgili mi olmalı, bunların zincirlerini kırmaları için?' Bir çözümü olmalı bunun! Kafası sorularla doluydu. Ama, hiçbir yanıt yoktu. Varsayımlar da yoktu işin kötüsü. Kayan'ın zihnini sorular istila etmişti. Öğlen yemeği için oturma buyruğu verildiğinde, soru yağmurundan bitkin düşmüştü. Nukuz'a baktı. Nukuz'un yüzünde gülücükler dolaşıyordu. O, kölelikten kurtulmakla, sevdiğine kavuşmak arasında bir ilişki kuramıyordu. İnce dudaklı yâri seviyordu ya, onu! Bileklerindeki zincir şakırdaya şakırdaya, lapasını yiyordu. Kayan, başını elleri arasına almış, ayak bileklerini birleştiren zincirin ortasındaki laleye bakıyordu. Bunu, sessizce kırmanın bir yolu olmalıydı. Nukuz bile duymamalıydı. Zincirini kıramayanın aile kurmak onuru olamazdı. Nukuz düşünmüyor zincirlerini kırmayı, bulutlar gibi özgür olmayı.

Kölelerin yemek saati bitmişti. Sucu kızlar, kölelere, sırtlarındaki tulumlardan su veriyorlardı. Kayan'ın sevgilisi, sırtındaki tulumla, dimdik dolanıyordu tarlada. Kayan'a yaklaştı. Başına, kara bir bez bağlamıştı. Kayan, kızın omuzlarından dökülen saçlarını düşündü. 'Niye bağladın başını?' diye sordu. Kız, Kayan'ın tasını kan gibi bir suyla doldururken, 'Sen, zincirlerinden kurtulup beni kaçırıncaya değin saçlarımı uzatmayacağım.' diye yanıtladı. Kayan, dudaklarını ıslattı. Gözleri sevgilisindeydi. Kız, tulumu düzeltiyormuş gibi yapıp başım bağladığı kara bezi sıyırdı hafifçe. Saçını kesmişti! Nutku tutuldu Kayan'ın. Ne diyeceğini bilemedi. Kız, ateşli gözlerle bakıyordu Kayan'a. 'Zincirlerini kırıp özgürlüğüne kavuşmadan bana bakma.' dedi. Kayan'ın yüzüne bile bakmadan çekip gitti. Kayan, boyunduruğu ensesinden omuzlarına yerleştirdi, zincirli kollarını tersten geçirip sabanı sürütüp çalışma arkadaşının yanına götürdü. Burun kepenkleri açılıp kapanıyordu. Arkadaşı, sabanın tuzağına yapıştı, bastırdı. Kayan, toprağı derin derin yarı-

yordu. Arkadaşı şaşırıldı. Köleler ağır çalışırlardı. Bu ivcenliği anlayamıyordu. Asıldı tutağa. 'Bizi öldüreceksin be ortak!' diye yakındı. Kayan, kendine geldi. Gülümsedi. 'Haklısın!' diye onayladı onu. Gözleri çakmak çakmaktı. Arkadaşı, ıslak toprağa gömülmüş sabanı topraktan çıkardı, ucundaki çelik parçayı temizledi. Kayan'ın kafasında şimşekler çaktı.

Akşam çökmüştü. Tarımcılar, işin bırakılmasını duyuruyorlardı. Kayan, tarlanın başında durdu. Boyunduruğu indirdi, zincirlerine bulaşmış çamurları temizliymiş gibi oturdu. Arkadaşı, kurumuş boğazını ıslatmak için sucu kızlara doğru yollandı şakır şukur. Kayan, saban demirini, kimseye göstermeden çıkardı, tohum torbasına yerleştirdi, sırtlayıp çadıra yöneldi. Hızla, su arkına doğru gitti. Saban demirini, arkin kıyısındaki çalının dibine gizledi, ellerini ayaklarını yıkadı, çadıra döndü. İçini bir kıpırtı sarmıştı. Bir yandan lapasını yiyor, bir yandan da düşünüyordu. Laleyi zorlayıp sökecekti. Lale söküldükten sonra ne yapacaktı? Hemen gitmesi gerekirdi! Ama, kızı almadan gitmenin anlamı olur muydu? Gece'nin olmasını bekliyordu sabırsızlıkla. Lapalar yenildi, kaplar yıkandı, çadırlara girildi. Bütün gün yorulan köleler, derin uykuya daldılar. Kayan, yavaş yavaş kalktı. Elinden geldiğince ses çıkarmamaya çalışarak çadırdan çıkmıştı. Zincirlerini toplayarak arka vardı. Çalının dibindeki saban demirini aldı, laleyi zorladı. Lale kırılmıyordu. Durdu! Demirin üzerine, sert bir şeyle vurabilse, laleyi kırabilecekti. Ama, gürültü olurdu. Ayak bileklerini birbirine bağlayan zinciri inceliyordu. Bir ses duydu. Hemen yere uzandı. Nukuz, 'Benim, ben Nukuz!' diye kendisini tanıttı. Ses etmedi Kayan! Bekledi. Nukuz yaklaştı. 'Uyuyamadım, dedi. Senin çıktığını gördüm, ben de çıktım. Hiç kimse duymadı.' Kayan, bir şey demedi. Zinciri incelemeye başladı. Laleyi, bir kez daha zorladı. Demirin burnu girmiyordu lalenin zincirin halkalarını kavrayan kelepçesine. Nukuz, demirin ucunu, laleye kavuşan

halkaya sokmasını önerdi. Nukuz, elleriyle zinciri kavradı, Kayan kanırttı. Halka açıldı. Öbürünü de aynı yolla açtılar. Nukuz'unkini de öyle yaptılar. Sonra da halkaları, lalenin içine, iğreti biçimde yerleştirdiler. Gelip yattılar. Kayan ve Nukuz yattılar, ama uyuyamadılar. Yürekerini sevda, zihinlerini özgürlük sevinci sarmıştı.

Sabah, alh bir gelin gibi açıldı uzaktaki tepelerin ardından. Tarımcılar, köleleri kırbaçlayarak uyandırdılar. kayan, Nukuz'u, 'Benden işaret almadan, hiçbir harekette bulunmayasın!' diye uyardı. Kuşluk olmuştu. Sucu kızlar, kölelere su vermeye başladılar. Başını kara bezle bağlamış kız, Kayan'ın yanına geldi. Gözleri yere bakıyordu. Kayan, kızın çenesini tuttu, başım kaldırdı, derin gözlerine baktı. Bu gözlerdeki yaşama sevincini, özgürlük tutkusunu bütün olgunluğuyla duydu. 'Gözlerime bak!' dedi. Kız, Kayan'ın tasını doldururken, 'Söyle!' dedi sadece. 'Geceyarısı, arkadaşınla birlikte, arkın ordaki çalının dibinde olun.' dedi Kayan. Kız, Kayan'ın sesindeki kararlılığı anladı.

Zifiri karanlıktı. Gökyüzünde, binlerce yıldız ışıliyordu. Çalının dibinde buluştular. Kayan ve Nukuz, saban demiriyle çabalayıp zincirlerin ayak bileklerine takılı halkalarını da açtılar. Ayakları serbest kalmıştı. Sırtlarından boyunlarına doğru uzanan zinciri toparladılar. Kızlar, zincirleri arkadan tutuyorlardı. Cariyelere zincir vurulmadığından, onların işi daha kolaydı. İkisi de, burarlarda doğup büyümüşlerdi. Tepelerdeki koyakları, derelerdeki çahhkları, dağlardaki mağaraları, ormanlardaki kuytuları çok iyi bilirlerdi. Erlerine yol gösterdiler. Şafağın pembe parmakları, ufukların perdelerini aralarken, kentin kuzeyindeki ormanın derinliklerine varmışlardı. Kayan, tezden ateş yakılmasını istedi. Bileklerindeki zinciri ısıtıp halkalarını genişletir ve saban demiriyle kırabilirlerdi. Yazık ki, kimsede ateş yakacak bir çakmaktaşı ve kav yoktu. Ormanın derinliğindeki kuytu bir yerde uyudular. Tatar beylerinin adamları, her yeri aradı-

lar, ama ormanın derinliğindeki özgürlükçüleri bulamadılar. Geceyarısı, dört özgürlükçü, ormanın dışına vardılar. Sert yamaçlı dağlar uzanıyordu ormanın kuzeyinde. Dağların dorukları, cam gibi parlıyordu. Kızlar, erlerini, dar bir vadideki mağaralara götürdüler. Buralar, Tatar beylerinin yaylalarıydı. Dağların ardına düşmek gerekirdi. Gündüzü, mağarada uyuyarak geçirdiler. Açtılar. Ama, açlıklarını unutmuşlardı. Bütün gece, dar vadiyi yürüdüler, sabahleyin karlı bir düzlüğe vardılar. Yaz mevsiminde, böyle diş diş karların parıldadığı bir yeri ne görmüşlerdi ne de işitmişlerdi. Kızlar, burayı geçince, dağların ardında, köpüklü suların çağıldadığı, ince bacaklı ceylanların otladığı, türlü kuşların cıvıldaştığı bir çayırılığa varılacağını söylediler. Oradan sonrasını onlar da bilmiyorlardı. Çayırılığın batısında, sık bir meşelik vardı. Günü orada geçirdiler. Akşama doğru uyandılar. Güneş, meşeliği, sıcak kokusuna boğmuştu. Çayırılığa çıkıp serinlediler. Geyik derisinden giysileri içinde, ceylanlara kement atan bir delikanlıyı gördüler. Sırtındaki sadığı deve gönündendi. Belindeki kemeri savatlıydı. Kılıcının kını gümüş gibi parlıyordu. Kayan, hemen meşeliğe itti arkadaşlarını. Kemerli savatlı avcı gördü onları. Atını sürdü, bir solukta yanlarına geldi, kendisinden korkmamalarını söyledi. Zincirlerini görünce, bir çiftlikten kaçan köleler olduklarını anladı. 'Bu ağır demirlerle, dedi, çok uzaklara gidemezsiniz. Beyiniz bulamasa bile, bir başka kölecinin eline düşersiniz. Ben bir Kırgız avcısıyım. Kırgızlar, köle tutmazlar. Ne köle oluruz, ne köle tutarız. Dağlarda avlanır, vadilerde yemiş toplar yaşarız. Gün üstümüzden, su ayağımızdan eksik olmasın yeter. Bu kuşamıma bakıp aldanmayın. Çinlilerle döğüşüm, onları öldürdüm, kuşamlarını aldım'. Bu sözler, bizimkilere güven verdi. Kayan ileri atıldı: 'Görkemli avcı', diye başladı konuşmaya. 'Ben ve Nukuz, iki dostuz. Kolumuz kanadımız kırkıdır. Yiğidin eli zincirliyse, silah tutamıyorsa, sırtında her övün kırbaç şaklıyorsa, kolsuzdur, ka-

natsızdır. Gönlünde sevgiye de yer yoktur. Tutsağın sevdası, gönlünü kurtlandırır. Sevdalı tutsağın gönlü, kurtlu sular gibi kokuşur. Bu iki güzele sevdalandık bizler. Onlar da bizi sevdiler.' Başı kara bağlı sevgilisini kolundan çekip Kırgız avcısının önüne getirdi ve başındaki bağı çözdü, sözünü sündürdü: 'Bak bu kadının saçsız başına. Bizden özgür olmamızı istedi. tutsakla evlenemeyeceğini bildirdi. Dölümüz tutsak olmasın istedi. Köle çocuklar doğuramayız. Özgür doğsun çocuklarımız. Ve de, yüzünde nerede kölelik varsa, oraya varıp özgürlük savaşı versinler.' Kırgız avcı, bu sözleri duyar duymaz, atından atladı, yeni arkadaşlarını tek tek kucakladı. 'Sizi, dedi, önce kendi çadırıma götüreceğim. Navruz kokuşlu karımla tanışın, gül yüzlü çocuklarımı görün. Çadırıma şenlik getirin. Çadırımda konuk ağırlamanın onurunu verin bana. Ola ki, obamızda, yiğitlerin zincirlerini kırmayı bilen bir bilge vardır.' Kırgız avcı, atını yedeğine aldı, kadınları üzerine bindirdi, Kayan'la Nukuz da onları izlediler. Meşeli alanı geçtikten sonra, alacalı gölgelerin uzandığı bir gölün kıyısındaki çadırlara vardılar. Çadırların arasında, yer yer ateş yanıyordu.

Kırgız avcı, konuklarını çadıra aldı, karısına ve çocuklarına, konuk ağırlayacaklarını söyledi. Kırgız avcının kadını ve çocukları, çadırın içine döşeli keçelerin üzerine diz çöküp selamladılar konukları. Kırgız avcı, varıp obaya duyurdu konuklarının olduğunu. Herkes, çadıra birer kez girip konukları gördüler. Her çadırdan, biraz av eti geldi. Çadırların ortasına yeni bir çadır kuruldu. Kopuzlu bir yaşlı gelip onlara türküler söyledi. Geç vakit yattılar. Sabah oldu, öğlen oldu, ikindi oldu. Her vakit, konuklarla ev sahiplerini sevgide ve saygıda birbirlerine yakınlaştırdı. Akşam oldu, aşlar yenildi, çadırların ortasına kocaman bir çadır kuruldu. Kopuz çalan yaşlı, topluluğun ileri gelenlerini, gün görmüş kocalarını, deneyli yiğitlerini topladı, konukların bileklerindeki zincirleri koparmanın yolunu danıştı. Herkes, düşündüğünü söylü-

yordu. Ayak bileklerini bağlayan zincir koparılmıştı, ama bileklerde ve sırtta duran zincirler nasıl kırılacaktı? Bir sürü tartışmadan sonra, doğuya uzanan dağların ardında bir kentin bulunduğunu söyledi yaşlı bir Kırgız. Orada, atların ayaklarına küçük demir parçalarının çakıldığını görmüştü. Demiri çakan, çıkarır da, diye ortak karara vardılar. Ertesi sabah, bütün Kırgız yiğitleri at binip Kayan'la Nukuz'u uzak dağların ardındaki kente götürmek için yola koyuldular. O kentler, dağların yiğit savaşçıları Kırgızları tanırlardı. Sarı tenli, çekik gözlü kentliler, sarı madenlere bayılırlardı. Kırgızların sarı madenleri yoktu. Dağlara vardıklarında, hecin develer yakaladılar, boynuzları çatal çatal geyikler vurdular, derilerini yüzüp develere yüklediler. Dağların derin vadilerinde yaşayan sarı kara, çekik gözlü, kısa boylu insanlar yaşırdı. Bunlar da, derilere ve develere düşkündüler. Kırgızlar, yüklerini onlara verdiler, onlardan sarı, yuvarlak, üzerleri nakışlı madenler aldılar. Sarı tenli insanların kentine vardılar. Yaşlı Kırgız'ın gelişinden korktular. Zincirli köleleri görünce, korkularını atıp Kırgızlar'ın çevresini sardılar. Köle satılacağını sandılar. Kopuz çalan Kırgız, torbayla sarı madeni, atların ayaklarına demir çakan kentlinin önüne koydu ve Kayan'la Nukuz'un ellerini, kollarını, boyunlarını kavrayan zincirlerin kırılmasını istedi. Bunca sarı madeni gören sarı tenli nalbant, demirci komşusunu çağırdı, durumu anlattı. Demirci için, o zincirleri kırmak hiç de zor olmadı.

Yıllardır taşıdıkları zincirlerden kurtulan Kayan'la Nukuz, Kırgız dostlarını tek tek kucakladılar. Kayan, birden hafiflediğini anladı. Durduğu yerde zıplamaya başladı. Kuşlar gibi uçmayı deniyordu. Nukuz da onun yaptıklarını yineledi. Özgürlüğü iyi tanıyan Kırgız atlıları, kenti, bir baştan bir başa, çığlıklar atarak geçip çadırlarına döndüler. Kayan'la Nukuz, at binmeyi iyi bildiklerinden, onların arkalarında at sürüyorlardı. İki gün iki gece at sürdüler, üçüncü gün, çadırlarına vardılar. Ko-

nuklarının özgürlükleri için, güzel bir şölen hazırladılar. Kayan ile Nukuz'u yavuklularıyla evlendirdiler. Kırgız obasına kaçak gelen sevgililer, özgür evliler olarak ayrıldılar oradan.

Gölün kıyısındaki tepeye geldiklerinde, altlarındaki kısa boylu, kalın bacaklı Kırgız atlarının gemlerini çekip çadırlara doğru döndüler. Kırgız avcı, oğlunu koltukaltlarından tutup kaldırmış onları uğurluyordu. El salladılar, atlarının başlarını doğuya çevirip at sürdüler. Kayan, doğuya at sürdükçe, davarı, devesi, atı, sığın bol yerlere varacaklarını umuyordu. Kırgızlar'ın sarı tenlilerin kentlerine sürdükleri hecin develerini düşünüyordu. Güneş, birkaç kez battı, birkaç kez doğdu. Bizim dört özgür insanımız, bilmedikleri bir yerlere vardılar. Kayan kuşkulanıyordu. Yeniden köle olmak istemiyordu. Kimselelerin gelemeyecekleri bir yer arıyordu. Karısına ve arkadaşına, şunları anlatmaya çalışıyordu: 'Biz dört kişiyiz. İki kadın, iki erkek. Küçük bir topluluk bile, bizi tutsak eder, götürüp satar. Kimselerin gelemeyeceği bir yer bulacağız, orada çoğalacağız. Bizi köle yapmak isteyenlerle döğüşecek değin çoğalacağız.' Kayan, bu sözleri söyledikçe, yüreğinde bir hafifleme duyuyordu. Yılların yükünü atıyordu böylece. Öbürleri de coşuyordu bu sözlerle.

Böyle konuşa söyleşe, yorula dinlene, avlana toplaya dağ dağ, yayla yayla, memleket memleket gitmişler, dağları yol vermez bir diyara gelmişler. Dağların dorukları duman dumanmış. Yamaçlarından inen karlar vadileri doldurmuş. Kayan, dar bir geçitin önüne gelmiş, yalçın kayalardan sarkmış karlara doğru ünlemiş, ardından da bir ok salmış. Biraz sonra, yeri göğü saran bir gümbürtüyle çığlar uçmuş gelmiş. Bir deve geçecek değin bir yol açılmış. Kayan, atını yedekleyip önden yürümüş. Ardından da karısı ve öbürleri düzülmüşler yola. Çok dikkatli yürümüşler. Dar geçitlerde, yar altlarına sığınıp ünlemişler, daha geniş yerlere ok salıp çığların uçumlara değim noktalarını vurmuşlar, çığları kopara kopara bir yeşil vadiye

gelmişler. Daracık bir vadiymiş. Ama içinde atlı insanı kaybedecek çayırlarla kaplıymış. Çayırların arasında, çokça davar, at ve deve yayılırmış. Vadinin ortasından, dupduru bir ırmak akarmış. Irmağı, şerbet tadında gözeler beslermiş. İki aile, buraya yerleşmeye karar vermişler. Bu vadinin adını da 'Ergenekon' koymuşlar.

Kayan'ın ve Nukuz'un burada çocukları olmuş, onlar birbirleriyle evlenip çoğalmışlar. Yıllar yılları kovalamış. Ergenekon'daki insanların nereden geldikleri, nasıl geldikleri unutulmuş. Buraya ilk gelenler, kimseler yol bulup gelmesin diye de, o dar geçidi unutmuşlar. Ergenekon vadisine ilk gelenlerin adları da unutulmuş. Biz, Kayan'la Nukuz'un adlarını Tarihçi Reşidü'd Din'den aldık. Belki doğru, belki yanlış. Ama, Ergenekon doğru.

Kayan'la Nukuz'un soyu, Ergenekon'da dört yüz yıl çoğalmışlar ve mutlu yaşamışlar. Önceleri, vadideki hayvanların kışın etlerini yemişler, yazın sütlerini içmişler, derilerini giymişler. Hepsi de birbirlerinin kandaşı olduklarını, birlikte yaşayıp birlikte savaşmak zorunda olduklarını kuşaktan kuşağa, bir ekin sorunu olarak aktarırlarmış. Birlikte avlanır, birlikte yemiş toplarlar, hayvanları birlikte sağlarlarmış. Bu durum, tam dört yüz yıl sürüp gitmiş. Ergenekon vadisinde, kavgasız ve ayrılıksız yaşayanlar çoğalmışlar. Hayvanların etleri, sütleri, derileri yetmez olmuş. Vadinin güzel kokulu, sulu, lezzetli yemişleri, onları doyurmaz olmuş. Hatta, ortak otlatıkları, ortak sağdıkları hayvanları bile, çayırlara sığmaz olmuş. Irmak, yine dupduru akarmış, gözeler yine şerbet şerbet kaynarmış, ama çayırlar ve ağaçlar, insanlara yetmez olmuş. Vadinin her yanını gezip madenler bulmuşlar. Onları eritip aletler yapmışlar. Toprağı daha derin kazıp tohumu daha derine atmışlar. Mağaraları onarıp aydınlatmışlar. Oralara sığmayınca, hayvanların yünlerinden yararlanmışlar. Onları eğirmiş iplik dokuyup bez yapmışlar, bezi gerip çadır kurmuşlar, ama vadiye sığmaz olmuşlar.

Hep birlikte oturup Ergenekon'un dışına çıkmayı düşünmüşler. Aylarca gezip araştırmışlar, bir devenin geçeceği değin bir geçit bulamamışlar. Ergenekonlular madencilerine görev vermişler. Madenciler, başlamışlar her taşın altını yoklamaya. Her günün akşamı, Ergenekonlular toplanıp, o günkü bulgularını değerlendirirlermiş. Bir gün, bir madenci grubu, topluma şöyle bir bilgi sunmuş: 'Günbatıda, esmer bir tepe var. O tepenin demir olduğunu sanıyoruz. Öbür madenci grupları da bizimle birkaç gün çalışsınlar. Ola ki, demirdir. Demirse, Ergenekon vadisinden dışarı çıkabiliriz.' Yaşlı hayvancılardan birisi sordu: 'Diyelim o tepe demirdendir. Nasıl çıkacağız?' Maden ocaklarında çalışan genç körükçüler, yaşlı hayvancıyı yanıtladılar: 'O zaman, dağı, yumuşak bir yerinden yararız. Yardığımız yere, kömürcüler kömür çekerler, bizler körükler, demiri eritir, geçit açarız.' Bütün toplum, konuyu tartıştı ve ertesi günü, bu dağa bakılmasına karar verildi. Bütün madenci grupları, birkaç gün, orada çalıştılar ve dağın demirden olduğunu anladılar.

Madenciler, dağın demirden yapısına karar verince, Ergenekonluları toplayıp bilgi verdiler. Bu kez de, dağın nasıl eritileceğini tartıştılar. Birçok yöntem ileri sürüldü. En sonunda, demircilerden birisinin şu önerisi kabul edildi: 'Demir dağ, yumuşak bir yerinden yarılacak, oraya kömür yerleştirilecek. Körükçüler, ateşi, gece gündüz söndürmeyecekler. Demir eriyecek ve geçit açılacak.' Ergenekonlular, bu öneriyi çoğunlukla kabul ettiler.

Ertesi gün, şafak sökümünde, çalışma başladı. Dağlara şafak kızılığı, Ergenekon vadisini, bir ateş çemberi gibi çevirmişti. Kadınlar, aş ocaklarının başına geçtiler, delikanlılar kazmalarına küreklerine sarıldılar. Körükçüler, tuzlanmış derilerden güçlü körükler ürettiler. Kömürcüler, meşe ormanında kömür ocaklarını kurdular. Koca koca meşeleri devirip kömür ocaklarına yığarken, tahtacılar da körüklerin ağaç bölümlerini doğradılar. De-

mirciler, öbür madencilerin de yardımlarıyla, dağın madene en yakın yüzünü saptadılar, kazmacılara kazdırdılar. Bir iki hafta sonra, dağın doruğundan tabanına değin yetmiş ocak açıldı. Ocaklara, yetmiş kat kömür serildi. Ocakların başlarına, körükler yerleştirildi. Körüklerin tunçtan yapılmış hava borularının önüne kor halinde, ilk ateşler kondu. Yetmiş kat deriden yapılmış körükler çekilmeye başlandı. Körükler üfürdükçe, kömürler korlaşıyor, köz köz oluyordu. Bütün Ergenekonlular, tek bir el, tek bir kol, tek bir kafa olarak çalışmışlar. Ergenekon'daki yaşam biçimi buymuş kaynağında. Aylar geçmiş dağ, yavaş yavaş erimiş. Kocaman bir tünel açılmış. Dağın öbür yamacındaki ışık görüldüğünde, Ergenekonlular, bütün gece toy kurmuşlar. Yiyip içmişler, sabahleyin, denklerini toplayıp mallarını, eşyalarını ve aletlerini alıp Ergenekon vadisini terk etmişler. Onlar, tüneli geçerken, yeşil Ergenekon vadisinin yamaçlarında yabankeçilerinin böğürmeleri yankılanıyormuş.

Ergenekonlular, Ergenekon'dan silahsız çıkmışlar dünyaya barış sunmuşlar. Ama, dünyanın öbür ucundakiler, silahı ve kanı öğrenmişlerdi. Birden ortaya çıkan, bu, kadınları dilber, erkekleri babayiğit insanları anlayamadılar. Onları savaşa zorladılar. Ergenekonlular da savaşı öğrendiler, ama ortak yaşayıp birlikte düşüşmenin ve barışı birlikte sağlamanın erdemini unutmadılar.

FIRAT'IN DOĞUMU

Yıllarca önce, Anadolu'yu adım adım gezmiştim. Çoğunca, yurt sevgisini kendi tekellerinde sanan birçok yobazın gitmekten korkacağı kentlere ve kasabalara seveerek gitmiştim. Birçoğunda görevli bulundum. Ama, o ışıksız, suzuz ve yolsuz yurt parçalarına giderken sızlanmadım. Daha, oralara gitmeden severdim oraları. Önce, kitapları açar, gideceğim yer hakkında bilgi toplardım. Tanıtıcı kitaplar, genellikle, tanıttığı bölgenin iyi yanlarını ve herkesçe bilinmeyen özelliklerini yazarlar. Verilen bilgiler içinde, alıştığımız görünümünün dışında resimler de bulunur. Bu resimler, gideceğim kenti ya da kasabayı benimsememde çok önemli roller oynamışlardır. Kent ve kasaba merkezlerinden daha çok, çevrelerini incelemişimdir. Bir kentin ya da kasabanın çevresi, her zaman kendisinden daha ilgi çekicidir. Her şeyden önce, yeni alışkanlıklar kazanacağımı düşünürdüm. Eve de, kötü alışkanlıklarımdan kurtulacağımı söyleyerek, gideceğimiz yeri sevdirdim. Bütün bu davranışlarım, aile içinde de, bir yeri gitmeden sevme niteliği yaratmıştır. Biz, bu özelliğimiz yüzünden, gideceğimiz yere varmadan, ora halkıyla kaynaşmış olurduk. Vardığımız günün ertesi, o yerin sevgilisi olurduk. Hele, çevreyi gezme ve öğrenme ilgimiz, yerlileri son derece sevindirirdi. Kendilerinden birisini bağrılarına basmak, anadolu halkının ırasıdır. Benim o çevreyi gezip görme istemim, onları da sarardı.

Çünkü, çoğu kez, yerli halk, kendi kentinin ya da kasabasının çevresini iyi bilmez. Benim övgülerim, onlarda övünç yaratır, sonra da isteklerini kamçılardı. Bu sayede, alışkanlıklarım gerçekten değişirdi. Ailem, bunu yakından gözlemlediğinden, yeni bir yere giderken ileri sürdüğüm düşüncelerimi yadırgamamıştır hiç.

Çevre tanıma düşkünlüğüm, Anadolu coğrafyasını öğretmiştir bana. Anadolu'nun dağlarıyla ırmakları, ırmaklarıyla ovaları, ovalarıyla yaylaları arasındaki tüm söylenceleri bellemişimdir. Tarihin tüm acısını sırtında taşımış Anadolu'nun gölleri, göz göz olmuş sevdadırlar. Irmakları, gam yükünü taşır. Denizleri, öksüz bir maviliktir. Ovaları, meydan savaşlarının biteğidir. Yaylaları, direncin sığınağıdır. Ya dağları? Anadolu'nun kızlarıdır onlar. Kimi gülbahar, kimi sevdalı, kimi gizemlidir. Kısır dağları da görkemlidir anayurdun. Naldöken dağların ikizidir bunlar. Bir de dölverenleri vardır ki, dört yöne ırmaklar doğururlar. Bu dağların tümüyle söyleşmiş Anadolu insanı. Zulme karşı, kendi insanlarıyla bütünleşmişler. Ben, bu bütünleşmeleri, gözlerimle gördüm. Dumlu'nun Fırat'ı nasıl doğurduğunu dinledim kendisinden. Bunu anlatacağım sizlere. Ama önce, dağlarımızı tanıtayım biraz.

Naldökenler, çakmaktaşı yamaçlarıyla, geçit vermez sıradağların alçalıp bel verdikleri kesimlerde, anayurdun çocuklarına yol verirler. Çakmaktaşıları, atların nallarından kıvılcımlar çıkartır, canı acıdığına, dostluğu mostluğu tanımaz, atların, katırların, eşeklerin ayaklarından nallarını söker. Yazın kavurur, kışın tozudur. Al yamaçlarında ısıldayan çakmaktaşılarının arasında göğerti olanaksızdır. Gülbahar kardeşlerine, durmadan bağırır: 'Ne duruyorsunuz öyle sıralı sıralı? Gözleriniz mavidedir hep. Gökyüzüne uzanır, denizlere göz kirparsınız. Bulutları toplayın, yeşerin, suskun insanlarımıza güvenç dağıtın.' Naldökenlerden geçen cümle yaratık, onla-

rın bu sözlerini duyar, şaşarlar. Ben de şaşmışımdır ilkin. 'Şu çakmaklıya bakındı!' demişimdir, 'Bir damla suyu tutamaz. Koca doruklara çıkışır.' Oysa, onlar, sıra dağların en acımasız yerinde yol vermişler insanlara. Bel verdiklerinden, bulutları toplayamıyorlar. Bir de, öyle kıyıları, ırmak boylarına kurulmamışlar. Hep, Anadolu'nun içlerine çekilmişler.

En çok kısırlara şaşarım. Örneğin, Küçükağrı, kısır dağlarımızın en büyüğüdür. Yamaçları, yalçın kayalarla kaplıdır. Diktir. Boz boz durur anasının karşısında. Ne su tutar, ne ot bitirir. Buna karşın, naldökenlerden yana çıkmaz. Bir keresinde, Karaköse'yle Patnos arasındaki bir naldökene, 'Doruğuma baksana sen!' diye çıkışmaya başladı. Temmuzdu, doruğunda fırtınalar kopuyordu. Küçükağrı'nın boz kayaları ağarmıştı. Tipi sarmıştı koca gövdesini. Sözüünü sürdürdü: 'Ben, tüm bulutları tutarım. Yaz ortasında yarattığım tipilerle, boralarla, insanların hayranlığını kazanırım. Sen, nal dökmeye bak! Ben, insanoglunun hayran bakışlarını seviyorum. Su tutmam, ot bitirmem. Hiçbir canlıyı istemiyorum üzerimde.' Atımı sürüp yamaçlarına vardım. Boz bir kuraklık kokuyordu. Vazgeçtim yamaçlarına tırmanmaktan.

Gizemliler, doruklarını saklarlar hep. Yamaçları, gökyüzüne selam uçuran yüce ağaçlarla örtülüdür. Ormanı derinleştirerek gizemlenirler. Karadeniz dağları, denize dimdik inerek Anadolu'nun gizini saklar sanki. Anadolu yaylasına doğru derinleştirir ormanlarını. Genya'nın doruğunda güneş açtığını gören bir tek Artvinliye rastlamadım. Günde yüz kez bakardım Genya'ya. Bir keresinde, yaşımı tazeleyen bir gülüşle, bana şöyle dedi: 'Anadolu beyleri, hep zalim olmuşlardır. Ektiğini, köylüye vermemiş, köylünün biçtiğini elinden almışlardır. Bir zamanlar, senin deden bile doğmamışken, Osmanlı hazinesinin para darlığı çekmesinden dolayı, Anadolu'da dir-

liğı sağlamakla görevli memurlar, yasadışı vergiler almaya başladılar. Kaldırabileceğinden çok vergi veremeyen çiftçi, çiftini bozup kaçtı. Başkaldıramayanlar yerlerinde kaldılar. Ama, onları da, yeniçeri, acemioğlanı, sipahi, silahtar gibi ulûfelilerle kadı, müderris, naip, vakıflarda payları olan mürtezika (maaş sahibi) gibi cihat sahipleri soydular. Bunlar, her ay, devletten maaş aldıklarından ve de bütün resmi işlerde rüşvet almayı gelenek haline getirdiklerinden, paralydılar. Fukara köylü parasız kaldı. Bunlar, köylüye, üretimi durdurmamaları için buyruk verdiler. Parasız köylü de, üretim için para gerektiğini söyledi. Köylüye faizle para verdiler. Ürün zamanı gelince, hem paralarını istediler, hem de üründen paylarını. Köylü, ürün payını verince, faizle aldığı borcunu ödeyemez duruma düştü. O zaman da kolluk güçleri bindi enselerine. Köylüler de kaçtılar dağlara. Kaçangu derlerdi bunlara. Kaçanguların arazisi, askerlerin ve yerliden güçlü olanların eline düştü. Padişah malıdır diye çiftlikler kurdular. Bu kez de, hassa çiftlikleri denen çiftlikler doğdu. Hassa çiftliklerinin sahipleri, çiftliklerinin sınırlarını genişlettikçe, yoksul çiftçiler dağlara kaçarak orman ürünleriyle geçinmeye başladılar. İşsiz kalan Osmanlı paçevrası da köylere üşüşmüştür. Onlar da köylüyü ürkütmüş ve dağlara kaçmasına yolaçmıştır. Bu zulümden kaçanların yuvası olmuşuzdur biz gizemli dağlar. Başımızdaki duman, onları gizlemek için çökmüştür başımıza. Benim Orta Anadolu'daki kardeşim Yıldız dağı, Batı Anadolu'daki yoldaşım da Bolu dağıdır. Duınanımız eksik olmaz. Zalimlere karşı çıkan yiğitlere yurtluk ettik, o canları korumak için göklere direk olduk. Köroğlu, o yüzden,

Hemen Mevlâ ile sana dayandım
Arkam sensin kalem sensin dağlar hey

Yoktur senden gayrı kolum kanadım
Arkam sensin kalem sensin dağlar hey

Yüce yüce tepesinden yol aşan
Gitmez oldu gönlümüzden endişen
Mürüvvetsiz beyden yeğdir dört köşen
Arkam sensin kalem sensin dağlar hey

Hep sınıdım Osmanlı'nın alını
Bulamadım hergiz gönlüm alanı
Anacağız sevdiğimin halını
Arkam sensin kalem sensin dağlar hey

demiş.

Bir gün, Erzurum'un kuzeyinde, Tortum yolu boyunca, Karagöcek, Dumlu üzerinden Kızılkilise'ye değin bir geziye çıktım. Kızılkilise Hanı'nda konakladım. Kızılkilise'nin batısında bir tepe var. Mescit Dağları'nın uzantısı. Çoruh'un anası. Bin bir göze kaynar yaylasında. Bu göze-lerde, çobanlar, yabancılarla bahse tutuşurlar. Suya girip yüz sayana bir koç vereceklerini, sayamazlarsa, bir paket tütün alacaklarını söylerler. Kanan olur, kanmayan olur. Ben kandım ve otuzu sayamadan çıktım. Benimle alay ediyorlardı. Mescit Dağı'nın seslendiğini duydum: 'Sen, bu çobanlara bakma, Dumlu Baba'nın gözesine git. Sevdalı dağdır, dert doludur Dumlu Baba. Onunla söyleş. Koca Fırat'ı, nasıl doğurduğunu anlatsın sana.' Mescit Dağı'mn dediğini yaptım. Dumlu Baba'ya vardım. Geniş yaylasıyla, temmuzda bile, başından atmadığı dumanıyla, o ulu dağların arasında, belı bükülmüş bir koca gibi onurla durur. Doğu yamaçlarından, köpüklü sular kaynar. Üç dört değirmeni döndürebilecek bu sular, apak

doğuyorlar kaynaklarından. Buz gibi, Dumlu Baba'nın yamaçlarından, önce camgöbeği renginde akıyor, eteklerinde ağız rengine bürünüyor, Karaköcek'in güneydoğusunda, Karaz düzlüğüne inerken yosun yeşiline dönüşüyor. Bütün gözelerin suları, Karaz'ın düzlüğüne inerken birleşip sazlığa dalanda kararıyor. Karasu adı, bu yüzden verilmiştir ona. Gözesinde ağartı akında olan sular, Erzurum ovasında kararır. Dumlu Baba, bu gözelerini besler sürekli. Üzerindeki yaylada, mor koyunlar için adam boyu otlar bitirir. Ama başından dumanı eksik olmaz.

Vardım, Dumlu Baba'nın ilk gözesinin başına oturdum. Bir koçam avuç suyunu içtim. İnce bir türkü tutturdum Kerem'den, sesimi yel alır götürür,

Şurda bi dilbere gönül düşürdüm
 Alamam gönlümü çare değildir
 Yandı yüreciğim hûn oldu bağrım
 Yara onulacak yara değildir

Kerem ağzıyla, 'Değildir oy!' diyemedim. Binlerce yılın hüznünü taşıyan bir ses, 'Onulmayacak yara yoktur oğul!' diye kesti türkümü. 'Bu, Kerem'in türküsüdür.' diye sürdürdü sözünü. 'Kerem, Aslı'ya yanıp din değiştirdi derler.

Müşkil işe düşende çağram seni
 Yetiş imdadıma ya İsa benim

diyesiymiş. Olur oğul. Sevdaya düşen, her bir imdat kapısını çalar. İsa da bir imdat kapısıdır. Kuru kafayla da konuşmaz mı? Kıpık Hazreti ali gibi, Pir Sultan gibi. Sevdanın dili olmaz kaynağında. sevdanın dini kendisidir. Aşk, kendisinden başka din tanımaz. Aşkı bilen dili

olur, dilini de süsler. Dağlar içinde, yalnız sevdalılar dil bilir. Âşık sorar:

Bu dağlar eze dağlar
Yâr gele geze dağlar
Yâr buradan geçende
Ne dedi size dağlar

Dağlar da âşıkı yanıtlar:

Yârin gelip geziyor
Gezdikçe süzülüyor
Sordum senin yârin kim
Ses vermeyip gidiyor

Sevdiğin dağların ardına düşmesin, Kerem gibi kül etmek istersin onları: *'Şu karşıkı karlı dağı oysalar – Yavrumun babasın alıp gelseler!'* İnsan için, dağlar, ayrılık kalesidir. Her birinin doruğuna, kara bayraklar çekmişlerdir. Karh da olsa karadır. Görünmeyi ve görmeyi engeller. İstanbul derler bir il varmış. Aldığını vermezmiş. Bir günlük gelinlerin, söz kesilmiş kızların erlerini alır-mış. Mercan dağlarından işitmişim, giden bir daha gelmezmiş. Gelinler, kızlar, Hotar tepesine bakar bakar ka-gış ederlermiş: *'İstanbul dediğin bir kara dağdır.'* Tü-kenmez sabırları, delinmez bağrıları varmış: *'Yüce dağ başında seni beklerim – Yüküm yıkılırsa bir de yükle-rim'*. Özlemi gidermenin tek engeli, dağlarmış gibi yaka-rır dururlar:

Dağlar kalksa aradan
Kavuşsa iki bacı

Eğil dağlar eğil ağamı görem

Bu hasretlik kıyamete kalaca
Aramızda karlı dağlar erisin

Bunlar hep yara. Bunlar da onulmuştur oğul. Yeni yaralar açılmıştır bunların yerlerine. Bir gün, onulma diye bir şey kalmayacak. Yani yarasız bir dünya! Dağların belen belen geçildiği, yayla yayla gezildiği, doruk doruk aşıldığı, çiçek çiçek arandığı...'

Bir bulut uçup gitti üstümüzden. Yücelerde, bir kartal dolanıp durdu. Bir derede, bir kurt uludu. Boz bir ayı karşıladı onu, çirkin böğürmesiyle. Dumlu Baba, tümüne de sevgi elini uzattı. Bulutu doruğuna yerleştirdi, kartalı kayasına kabul etti, kurdu yaylasına, ayıyı çayırına sakladı. Gözelerine süt verdi göğsünün derinlerinden.

— Dumlu Baba, dedim, gözelerine verdiğin sütün bitmez mi hiç?

Bağrını güneşe verdi, serin bir yel gezintiye çıktı yaylasında. Atlı yitiren çayırları dalgalandı. Derin bir soluk aldı ve,

— Bir yıl değil, dedi, on yıl değil oğul! Bu ovalara bir damla su düşürmedi bulutlar. Sevdalı dağlar, gizemli dağlarla söyleşip denizlerden gelen bulutları tuttular. Keremle söyleşip Ferhat'la dertleştiler. Zulme kapılmış sarayları cezalandırdılar. İyi ya, yüzbinlerce insan, milyonlarca koyun ve Toprakana susuz kaldılar. Toprakana, göğsünü açıp tüm sütünü verdi, verdi, ama sonunda, göğsü çatladı. Dölvermez oldu. İnsanların derdini anlamadı saraylar, aldılar davarlarını ellerinden, boşalttılar kilerlerini, emeklerini kuruttular. Onlar da dağlara sığındılar. Açtılar, sırtlarında beylerin kırbaç yaraları vardı. Gizemli dağların ormanları kaçanlarla doluydu. Ağaç kabukları beslemiyordu onları. Orman ağaçlarının yemişleri de yetersizdi. Çağlara kalacak insanların beslenmesi, sağlıklı büyümeleri olanaksızdı. Sevdalılar, türkü yakarak acıla-

rı yansıttılar, ama ne kısır dağları dölleyebildiler, ne nal-dökenleri yeşertebildiler. Bir 'gülbahar dağları' yetiştiler imdada bahardan bahara. Elvan elvan çiçekler açtılar, güzel kokulu gevrek otlar bitirdiler. Ama, bahar gidince, gülbahar dağlarının neşesi kaçır. İnsanlar, bununla da geçinmenin yolunu bildiler. Ama, bahar gidince, gülbahar dağlarının neşesi kaçır. İnsanlar, bununla da geçinmenin yolunu bildiler. Ama saraylı, gülbahar dağları da buldu. 'Bey mülküdür' diye,doğanın verdiğini de ellerinden aldılar. Zulüm, kıtlıktan daha çok korkuttu bizi. Var olanı da alıyordu insanın elinden Vermeyenin emeğini de tüketiyorlardı. Mescit Dağları, gülbahar dağları yardıma çağır-dı. Onlar, olanca yardımı esirgemediklerini söylediler. Bir gün, Bingöl'den ses geldi Mescit Dağı'na: 'Sizler döl-veren dağlarsınız. Ağrı, en ulunuzdur. Küçükağrı'yı nasıl doğurmuştu düşünsenize! Siz de doğurun.' Mescit Dağı, üzüm üzüm üzüldü. 'Nasıl doğururum gülbahar Bingöl? Her yan dağ. Dağların ürettiği yetmez artık. İnsanların bitek ovalara gereksinimi var.' diye yanıtladı. Ağrı duydu bu konuşmayı. Söz aldı. Bütün dağlar eğildi önünde. Ateşler fişkınyordu ağzından. Denizlerin moru, kızıla kesti. Anadolu gökleri ısındı, ısındı, ısındı, kendi gökle-rinde duramadı. Ağdı gitti, yıldızlara yaklaştı. Ortalığı bir sıcak buğu kapladı. Ağrı, kükrüyordu hâlâ:

— Sizler, dölveren soyundan yaşlı dağlar! Dinleyin beni. Naçarlık, doğanın işi değildir. Bizler, doğayı temsil ederiz insanın gözünde. Sanki onlar doğadan değildir. Kendileri değişmeyi unuttur, sürekli bizi değiştirmeye çabalarlar. Oysa, onlar, bizden çabuk değişirler. Değişmeye dayanamazlar, ama değişirler. Onları ovaya indireceğiz ki, hızla değişsinler. Ormanlarımızı ve çayırlarımızı tüketerek değişmeyi yozlaştıracaklar. Bu yüzden doğurun. Ama, sizler dağ yerine ırmaklar doğurun.

Bu sözleri duyanda, Ağrı'nın tufan sancısına tutul-
dum. Mescit Dağı, hâlâ anlamıyordu bu gizi.

Ulu Mescit, dedim, bütün dağların damarlarını çeke-
ceğiz. Doğurmuşlar, damarlarını kendi gözelerine bağla-
mışlardır. Örneğin, Emirdağı, tüm damarlarını Bayat
yaylasına vermiş, Karaya'yı doğurmuş. O da, Truva'ya on
dokuz oğul vermiş. Hazar Baba, Dicle'yi doğurmuş. Biz,
bunlardan damar alamayız. Kaçgar'ın, Süphan'ın, Nem-
rut'un, Kopdağı'nın damarlarını çekeceğiz. Ve de bunlar
gibilerinin. Yurdun göğsüne yaslanacağız. Doğurduğu-
muz ırmakları, vadilerden geçirip, boğazlardan aşırıp
ovalara dökeceğiz. Toprakana'yı besleyeceğiz, koca de-
ğirmenleri döndüreceğiz, karanlıkları ışığa boğacağız.
İnsanlar, yeniden inecekler ovalara ve artık kaçmaya-
caklar, yani kaçangu olmayacaklar. Biz de oğullarımıza,
kızlarımıza sahip olacağız. İnsandan yana bir güç doğu-
racaktır. Bizimle kurtulacak insanoğlu tutsaklıktan. Öz-
gürlüğün yanarcasını yakacağız. Onlar da, yüreklerini
güçlendirecekler, zihinlerini aydınlatacaklardır. Güçlü
yürek, aydın zihin bağlaşığıyla, dinlerin, dillerin ve renk-
lerin eşit olduğu bir dünyanın yaratılmasına yardım ede-
ceğiz.

'Bu sözlerim, Mescit Dağı'nı uyardı. Öbür kollarını
topladıçevresine. Kol attılar çor dağlara, çektiler damar-
larını. Ben de, hoş kokularımı gönderdim Anadolu'nun
dört bir yanına. Tendürek'in yeşil damarlarından, Mas-
tar dağlarının mor topraklarından, Beydağı'nın süpürge
kokan eteklerinden, Ziganaların reçine süzen çamların-
dan ve de Gâvurdağı'nın kara toprağından ne varsa sü-
züp aldım. Onlarca yıl sancıldık durduk. Bir gün, etek-
lerimin sulandığını sezdim. Mescit Dağı, gümbür güm-
bür gümbürdüyordu. Çor dağların damarlarından Ço-
ruh'un deli sularını doğurmuştu. Saldı Bayburt üzerin-
den Kuzey Anadolu'nun dik yamaçlı vadilerine. Yeşertti

ve bitek kıldı tüm o vadileri. Biraz sonra, Mescit Dağı'nın gümbürtüsüne, baş gözemin çağıltısını kattım. Karas ovasından Erzurum ovasına, Tercan boğazından Erzincan ovasına saldım kızımın yeşil saçlarını. Bin bir bereket dağıtırken Dicle âşık oldu ve kızımı çekip götürdü Mezopotamya çöllerine. Çölleri bitek kıldı kızım. Dicle'yle evlenip Basra'ya giderler. Enginlerine kavuşurlar, ama sürekli bereket saçarlar.'

'Fırat'ı böyle doğurdum. Oğlu kıldım şimdi onu. Yedi gerdanlıklılı gelinlere sevdalandı. Güzel sancılarımızın oğuludur şimdi. Değişme hakkını kullandı. Kim bilir, daha kaç kez kullanır bu hakkını! Düğünevine akıttığı zenginlikleri, bundan böyle, babaevine bırakır! Daha bin kez sancılanırım oğul, yeter ki, Fırat, suyunu içen, önünü kesen Anadolu insanlarına bet bereket getirsin! Yüreklere güç zihinlerine 'aydınlık versin. Bin kez sevsin, on bin kez değişsin, ve o kavgasız dünyayı mutlandırırsın!'

Dumlu Baba'nın dumanlı başından yeşil saçları dökülüyordu omuzlarına. Niye, kendisine 'baba' dediklerini anlamıyordu. Doğrusu, pek de umursamıyordu. Karas'a dökülen sularıyla kıvana kıvana, bir türkü tutturdu:

Fırat kıyıları günlük güneşlik
Yurda yayılır barış ve kardeşlik
İnsanın gözünde sevgi bebeği
İnsana yakından bakan güzellik

KIZKALESİ EFSANESİ (*)

Derler ki, Fırat Han, ateşe tapanların tapınağını yıkıp onları İslam dinine çağırmış. Korkanlar, çağrıya uyup Müslüman olmuşlar; direnenler, kılıçtan geçirilmiş; kaçabilenler de başka ülkelere gidip kendi törelerini ve ekinlerini sürdürmüşler.

Ateşe tapanların bir oymağı, ocak aktara aktara güzel bir yere gelirler. Burası, öyle bir yermiş ki, ateşe tapanların ocak aktarmalarına gerek yokmuş. Yerden ateş püskürürmüş. Ateşe tapanlar, dinsel başkanlarına 'Moltanı' derlermiş. Böyle ateş püsküren bir yeri görünce, bütün halkını secdeye çağırmış. Bütün ateşe tapanlar secde etmişler. Moltanı dönüp halkına:

— Fırat Han, dedi, bizi, yeri göğü yaratan, tüm pislikleri yakarak arındıran Ateş Tanrı'sının buyruğuyla kırıp geçirmiş! İnananlar, buraya gelip sonsuz ateşe kavuşsunlar diye. İnanmayanlarsa, Fırat Han'ın dinine girdiler zaten. Şehitlerimiz ise, şimdi, gökyüzünde arınıp cennete vardılar. Onları kutsarım.

Tümü birden 'amin' deyip yerlere kapandılar.

Burası, lacivert bir denizin kıyısındaydı. Kıyıdan birkaç yüz metre yukarılarda zeytinlikler vardı. Kıyıları,

(*) Bu masal, Silifke yöresindeki Tahtacılar'dan derlenmiştir.

portakal ve limon bahçeleriyle süslenmişti. Moltanı, böyle bir ülkeyi yitirmek istemiyordu. Bu ülkede sürekli yaşamak için, bir kale yaptırmaya karar verdi. Kıydan başlayarak yedi katlı, iki kapılı, üstü açık bir kale yaptırdı. Moltanı, kaleye yerleşince, bütün çevreyi egemenliği altına aldı. Kendi törelerini yaymaya başladı. Varhklılar, yedi yılhk azıklarını alıp kaleye gelecekler, birinci kattan başlayıp yedinci kata değin her yıl bir katta ibadet edeceklermiş. Yedinci kata gelen 'moltanı' sanını alacak, en yaşlı moltanı ölünce, öbürü yerine geçecekmiş. Doğrusu, büyük moltanın oğlundan başkası da moltanı olamazmış. Ama, herkes moltanı olmak için can atarmış. Çünkü, moltanı olan, toplumun üst katında yer ahr, üretime hiçbir katkıda bulunmadan, ekmek elden su gölden yaşarmış. Toplumun yasama, yönetme, yargılama yetkilerini de elinde tutarmış. Ne ki, Kızkalesi'ni yaptıran ilk moltanı soyundan başka hiçbir kimse, yedinci kata çıkamazmış. Her seferinde, moltanı, bir eksik bulunmuş.

Yedinci kata çıkmak için tüm varhklarını harcayanlar çoğaldıkça, altıncı katta da huzursuzluk ve yedinci kat hakkında söylentiler başlamış. İşin özünde, moltanların egemenliklerine ortaklık yatıyormuş. Başlangıçta, tüm ipleri elinde tutan moltanı, zaman geçtikçe, devran değıştikçe, iplerin uçlarını elinde tutamaz olmuş. Bu yüzden, egemenliğinin bir bölümünü, altıncı katın konuklarıyla bölüşmek zorunda kalmış. Altıncı katın konuklarını toplayıp onlara bir yeni yönetim biçiminden söz etmiş. Bundan böyle, moltanı olmak isteyenler, altı yılhk yiyeceklerini içeceklerini alıp geleceklermiş. Moltanı, durumu şöyle açıklamış:

— Bugünden başlayarak altıncı kattakiler 'moltanı' sanıyla bir kurul oluşturacaklar. Beşinci kattan altıncı kata geçebilmek için kurulun yapacağı bir sınavdan geçmek gerekiyor. Sınavda başarı kazanamayanlar, kasabalarda ve köylerde açılacak ocaklarda 'moltanı vekili' adıyla çalışacaklar.

Altıncı katın konukları, böyle bir pazarlığı, kendi yararlarına gördüklerinden benimsemişler. Beşinci kata gelenler, altıncı katta bir üye eksikliği olmadıkça, sınavı kazanamıyorlarmış. Böylece, bir yıllık fazla yiyecek ve içecekleri, kale yönetimine kalıyormuş. Onlar da yeni yetkiler aldıkları için, bu duruma boyun eğip köylere, kasabalara gidiyorlarmış. Oralarda, ocaklara gelen ürünlerin bir bölümünü kaleye gönderiyor, büyük bölümünü de kendileri yutuyorlarmış.

Kızkalesi'nin moltanıları, kaynağında, hiçbir şeyi değiştirmiş olmamışlar. Bir süre sonra, altıncı kattakine benzer huzursuzluklar, beşinci katta, beşinci katta görülen huzursuzluklar dördüncü katta, giderek giriş kapısında görülmeye başlamış. Her kata gelen huzursuzluk, şiddetini artırarak topluma yayılıyormuş. Kale yönetimi, artan giderlerini artırmak için ocaklara, ocak moltanı vekilleri de halka yükleniyorlarmış. Derken, küçük mutluluklar bitmiş. Toplumsal mutluluk arayışları başlamış. Aradan da yüzlerce yıl geçmişmiş. Kuşaktan kuşağa biriken sorunları çözümlmek için, her şeyi yeniden gözden geçirmek gerekiyormuş. Gel ki, moltanılar, hiçbir şeyi değiştirmeye, bir tek taşı bile yerinden oynatmaya yanaşmıyorlarmış.

Kızkalesi, kendi kendisiyle boğuşurken çölden esen bir fırtına, tüm komşu ülkeleri sarsıyormuş. Halk homurdanırken toplumun sağlıklı insanları, yurtseverleri, moltanıya ve moltanılar kuruluna başvurmuşlar, çölden gelen tehlikeyi göstermişler, ama moltanı ve moltanılar kurulu kös dinlemişler. Sultan sağırlaşınca, ocakları yöneten moltanı vekilleri de soygunu iğrençlendirdikçe iğrençlendirmişler. Halk, iyice bunalmış. Araplar da ülkenin yeşil sınırlarını aşmışlar. Çöl orduları, yeşil ülkeyi al kana boyarken, moltanı kurulu, hâlâ bildiriler yayınlıyormuş: "Yerden fışkıran kutsal ateş, çölden esen fırtınayı söndürecektir. Kutsal ateşe güveniniz!" Hiç kimse de çıkıp, "Ateş mi fırtınayı dindirecek, fırtına mı ateşi sön-

dürecek?" diye sormuyordu. Yönetimin mantığı çakışmıştı ilk kez. Moltanı ve moltanı kurulu, halka uzak kaldıklarından, olanı biteni anlamakta güçlük çekiyorlardı. Onlar, bildiri üstüne bildiri yayınlarken ve halkı, ülke savunmasına çağırırken, Arap orduları, ülkeyi bir baştan bir başa geçip üstü açık, yedi katlı Kızkalesi'nin kapısına dayandılar. Moltanıyı, moltanı ailesini ve moltanı kurulu üyelerini, yerden çıkan ateşte yaktılar. Ülkedeki bütün ocakları kapattılar. Yerden çıkan ateşin çıktığı çukuru da kapattılar. Buraya, 'cehennem' adını verdiler. Yakınındaki susuz, ot bitmez çukura da 'cennet' dediler. Ateşe tapanların düzenini, kendilerine göre, altüst ediyorlardı.

Araplar, halkı, kendi dinlerine çağırdılar. Moltanlıların sömürsünden ve baskısından yılmış halk, yeni dine girdi. Araplar, halkın yeni inançlara kesinlikle bağlanması için, Kızkalesi'ni han yaptılar. Kıyıda biraz içeride, yeni bir kale kurdular. Yeni kalenin başına da, Kızıl Arap sanında bir zalim komutan getirdiler. Arap orduları çekilip gittikten sonra, güzelim Toroslar'ın güneyi, bütün Çukurova ve lacivert Akdeniz kıyıları Kızıl Arap'ın eline kaldı ki, halk elinden zarılar, gelmiş geçmiş tüm moltanı soyuna rahmet çıkarır. Tarla tarla gezer, tütün soluğu alanı kırbaçlar, belini doğrultanı değnekler, iki tas su içeni tekmelerdi.

Kızıl Arap, Kızkalesi'ni de köle pazarı yapmıştı. Akdeniz'in lacivert sularında kara gemiler gezer, uzak ülkelerden kara derili genç insanları köle pazarlarına yıkar satarlardı. Günün birinde, Kızkalesi pazarına, kahvesi fazla kaçmış sütlü kahve tenli, on beş, on altı yaşlarında, yalnız edep yerleri örtülü bir köle getirildi. Tek başına satılıyordu. Köle tüccarı, öbürlerini başka limanlarda satmış, bu kızı, Kızkalesi beyi Kızıl Arap'a saklamıştı. Kıza da, kendisini, ünlü Kızıl Arap'a götüreceğini söylemişti. Kız, efendisinin adına bakarak, onu kızıl saçlı, al yanaklı, ak tenli birisi olarak düşlemişti. Karşısında, gergedan

suratlı, saçları kıvrır kıvrır, esmer yüzünü kaplamış kara sakalları bıtırığı andıran, şiş yanaklı, gözleri patlak patlak, kara bakışlı, yassı burunlu, konuşurken böğüren adamı görünce şaşırdı. Köleciye, kimsenin duymayacağı biçimde, "Bu adam mı, Kızıl Arap?" diye sordu. Köleci, gözkapaklarını indirerek evetledi sorusunu. Kızın yuvarlak omuzları kulakmemelerine doğru kalktı, tüm bedeni titredi. 'İyi de', diye geçirdi içinden, 'niye, bu adama Kızıl Arap demişler?' Çenesini, iki memesinin arasına yapıştırıp gözkapaklarını kapadı. Utanma görüntüsü altında düşünüyordu: "Öyleyse, bu adamın eli kanlı. Bu yüzden Kızıl Arap demişler!" Kendisine göre, durumu kavramıştı! Düşündü, "Ben köleyim. Durumu kavramam, neyi değiştirir? Hanımına cariyelik edeceğim. Konağın beceriklisi ya da güçlüsü de çekip çekip odalarına sürütecek!" Kız, böyle düşünürken, Kızıl Arap böğürdü:

— Adın ne senin?

Kız, Kızıl Arap'ın yüzünü iyice görmek, konuşurken nasıl davrandığını anlayabilmek için başını kaldırdı ve yanıtladı:

— Maral.

— Sen Müslüman mısın?

— Hayır!

— Hiç doğurdun mu?

Maral, durumu kavramaya çalıştı. Efendilerin böyle sorular sorduklarını duymamıştı. Gerçi, bu üçüncü satılışıydı. Ama, duymamıştı böyle bir sorgulamayı. Ona neydi? 'Hele, dingin olayım!' diye düşündü ve yanıtladı:

— Henüz on beşindeyim! Evlenmedim.

Kızıl Arap ve çevresindekiler, anlamsız kahkahalarla güldüler. Kızıl Arap susmayıncaya değin, çevresindekiler de susmuyorlardı. Kızıl Arap, gülmeyi bırakınca, yanında yöresinde gülenler de sustular. Köle gemisinden

bir tayfa sürdürüyordu gülmesini. Kızıl Arap, gemicilere doğru geldi, gülen tayfayı çekip aldı ve kırbaçladı. Tayfanın yanık teninden kanlar sızıyordu. Köle tüccarı, hiçbir şey diyemedi. Kızıl Arap, yerine döndü, minderine kurulup sorgulamasını sürdürdü:

— Evlendin, evlenmedin! Doğurup doğurmadığını söyle bana.

— Bedenim benimdir, efendim.

— Hiç cariyelik yaptın mı?

— Önce Antakya'da, sonra da Tunus'ta.

— Efendilerin seni görmediler mi?

Maral'ın uzun uzun kirpikleri ıslak ıslaktı. İnce dal gibi vücudunu bir titreme sarmıştı. Onca zıpırın içinde tek bir kadındı. İnce kaşlarının arasına yerleşmiş iri benini kaşdı, kara elmas ışıltısındaki iri gözlerini, Kızıl Arap'a dikti:

— Biz cariyeyiz, göz dikenini değil! Kimsenin gözüne batmamaya çahşırız. Haddimizi de biliriz.

— Öyleyse, seni ben aldım. Bundan böyle cariyemsin.

— Düzen böyle kurulmuş. Ne diyebilirim. Hizmetinizi, en iyi şekilde yapmaya çalışacağım. Buyruğunuz nedir şimdi?

Kızıl Arap, bir işaret çaktı, kölelerden birisi gelip Maral'ın önünde durdu boyun kırdı. Maral, kölenin ardına düşüp konağa gitti. Konakta, kendisi gibi cariyeler vardı, ama hanım görünmüyordu. Sordu soruşturdu, anladı ki, Kızıl Arap'ın hanımı yoktur.

Gece oldu. Konağın selemhğında sazlar başladı. Çırpıntılı deniz, ayışığıyla yıkanıyordu. Ayışığına, yanık sesler karışıyordu. Maral, Başhalayık tarafından yıkayıp giydirildi, haremlikte bir odaya yerleştirildi. Maral, bir şeyler anladı. Kızıl Arap'ın iğrenç surati gezindi gözlerinin önünde. Midesi bulandı, saçlarının dipleri ürperdi. Kulaklarını bir uğultu bastı. Sonunda, dingin dingin davranmanın gerektiğine, boş çıkışların hiçbir anlamı olma-

yacağına karar verdi. Bir sillede çözerdi her şeyi koca herif. Direnmenin başka türlü de olur diye düşündü ve Kızıl Arap'ı hoşnut kıhp ele geçirmeyi tasarladı. Geceyarısına doğru, selemhktan gelen sesler dindi, denizin kumsal-daki müziği duyulmaya başladı. Ay, yarısını denize bırakmış, yarısıyla gelip Maral'ın odasının penceresine durmuştu. Maral'ın kesleri gerilmiş, duyguları parçalanmış, zihni yorulmuştu. Odanın oyma işlemeli kapısı açıldı, şarap kokusuyla Kızıl Arap girdi. Kapıyı kapadı, Maral'ın oturduğu sedire yürüdü. Maral'ı kucaklayıp yatağa götürdü.

Ertesi günü, konağın imamı, herkesin şaşkın bakış-ları arasında, Kızıl Arap'ın uyruğunun tümünün çağrılı olduğu bir törende, Kızıl Arap'la Maral'ın nikâhlarını kıydı. Cariyelerini seven, onların haklarını koruyan ünlü bir hanım oldu Maral. Çok yaş yaşadı Maral, çok çocuk verdi Kızıl Arap'a. Kızıl Arap, onun akıyla, sözü geçen bir bey oldu. Ne denli uzun ömürlü olsalar da, ölümlü olduk-larından, sıraları gelince Tanrı'nın rahmetine kavuştul-lar. Çocukları, torunları mutlu beyliklerini sürdürdüler. Her beyliğin de bir delisi olur. Kimbilir kaçınıcı göbekte, Kızıl Arap soyundan Toros Han diye birisi, insanlarla düşüp kalkmak yerine şeytanlarla sözdaşlığı yeğledi. Ceren diye bir güzel hatun aldı ki, görenlerin dilleri yarıhrdu. Urfa dolaylarından bir beyin kızıydı Ceren. Toros Han'a bir kız verdi Ceren Hatun. Adını Suna koydular. Suna'dan sonra çocukları olmadı. Suna, anasını bile kıskan-dıracak güzellikteydi. Toros Han, bir yontucu getirtip kızının heykelini yaptırttı. Yontucu, büyük bir salonu atel-ye yaptı, her gün Suna'yı karşısına alıp çalıştı. Tam boy bir heykel yontuyordu. Suna'nın giysileri, duruşu, kolları, boynu, tüm incelikleriyle işleniyordu. Zaman zaman, konağın belirli kişileri gelip yontuyu izliyorlardı. Yontucu, Suna'nın yüzünü saklıyordu herkesten. Gün geldi, yontu işi bitti. Toros Han ve Ceren Hatun, konağın ileri gelenleriyle, atelyeye geldiler. Suna'nın yüzüne çiçeğe

durmuş bir şeftali ağacının utangaç pembeliği yayılmıştı. Yontucu Hasan, Suna'nın yüzüne bakarken düşüp bayılayazdı. Serinkanlı davranmaya çağırdı kendisini. Toros Han, yontunun başına geldi, birkaç söz söyledi. Sesi titriyordu. Yontuyu örten kırmızı ipekten örtüyü kaldırdığında, bütün konukların soluğu kesildi. Toros Han'ın gözleri büyüdü, Hasan'a bağırdı, 'Bu ne razalet?' Elini, kılıcının kabzasına atmış, Yontucu Hasan'ın yanıtını bekliyordu, Çünkü, heykelin her şeyi tamamdı, ama yüzüne bir peçe çekilmişti. Oysa Toros Han, bu yüz, sonsuzluğa kalsın diye onun heykelini yaptırmak istemişti, yoksa, giysileri kolları, boynu görünsün diye değil. Toros Han, öfkeden çatlarken, Yontucu Hasan, dingin dingin,

— Hanım, demiş, Suna Sultan'a bakın! Bu yüz gibisini görmedim ben. Bir başka gören de olmamıştır. Bu ülkede, benden üstün yontucu da yoktur. Ama, bu güzelliği yontamam. Onun için peçeledim. İstedim ki, bu yontuya bakanlar, 'Öyle bir güzellik ki, anlatılamaz!' diye düşünsünler.

Kimseler gık diyememiş. Toros Han da, heykeli kaldırıp pencereden aşağı atmış. Tuzla buz olmuşmuş. Gerçi, her güzellik, çağlarla anlatılmıştır ya, bizim masalımızın Suna'sı için böylesi uygun görülmüş. Kaynağında, Suna kızın yaşamında, şeytanların dostu Toros Han'ın yani babasının ters görüntüleri yansıdığından, böyle söylenilmiş olabilir. Toros Han, kendi öz kızına âşık olduğundan, böyle bir yontuyu yaptırmak istemiş. Yontucu Hasan da, bu aşkı sezmiş olmalı. Doğrusu, heykeli yaparken kendisi de Suna'ya sevdalanmış. Suna da onun keskiyi tutan parmaklarındaki insancıl sevgiye, modeline bakarken gözlerinden taşan evrensel sıcaklığa vurulmuş.

Suna, Hasan'ın sevgisiyle olgunlaşmaya başlamıştı. Bir gün, odasına, babası girdi, Onu, kucağına aldı, sevdi, öptü, okşadı. Suna, babasının amacını ne bilsin? Babalar, kızlarını nasıl severlerse, babasının da kendisini öyle sevdiğini düşünür, gönenirmiş. Ama, o gün, Toros Han'ın

dokunuşları başkaymış. Sonunda, Toros Han kızına durumu açmış. Onu sevdiğini söylemiş. Suna, bir babanın kızını sevmesinin doğal olduğunu söylemiş ve Toros Han'ın duygularının yönünü değiştirmek istemiş, ama Toros Han, çılgına dönmüş, kızına saldırmış. Suna, kaçıp anasına gelmiş. Ağlaya ağlaya, olanı biteni anlatmış. Ceren Hatun, böyle bir işi ne duymuş, ne işitmişmiş. Bir yanlışlık olmalı diye düşünmüş ve kızını azarlamış. Yerinden fırlayıp Bey katına varmış. Toros Han'dan durumu sormuş. Toros Han,

— Sen, demiş, delirdin mi hatunum!

Ceren, Toros Han'ın tutumunu, hareketlerini, inceden inceye gözlemliyormuş.

— Ne bileyim, diye yanıtlamış! Kız çılgına dönmüş. Bir kız, babası için böyle bir iftira atamaz diye düşünürüm.

Toros Han, şeytansı şeytansı gülümseyerek,

— İşin yalanı olmaz, demiş, yanlış olur. Elbette, benim kızım, bana böyle bir iftirada bulunmaz. Varım yolum, bir kızım var. Onu sınadım. Bir beye karşı duran, herkese karşı durur. Doğrusu kızım, temiz kızmış, yiğit kızmış. Anasının sütünü emdiği belli oldu.

Bu sözler, yüreği duru Ceren'i kandırmış. Ceren, özür dileyerek,

— Ne bileyim bey, demiş, el içinde saygınlığımıza gölge düşmesin isterim. Hiç baba, kızını ahr mı? Varıp ona haddini bildireyim.

Ceren, gelip kızını bir kez daha azarlar. gereken öğütleri ardi ardına sıralar. Suna, ne edeceğini, ne yapacağını şaşırır. Hasan'a haber salar. Hasan, ivedi gelir. Gizlice buluşurlar. Suna, olanı biteni anlatır Hasan'a. Hasan, Suna'ya inanmak istemez. Olacak iş değildi. Ce-

ren'in gönlünü almasını ister. Çünkü, Ceren'den başka dayanakları yoktur. Bey, kızını bir yontucuya vermez. Girişimde bulunmak bile yanlıştır. Kaçıp gidemezler de! Bey, nerede olsa, onarı yakalatıp astırır. Tek dayanakları Ceren Hatun'dur. İş olgunlaşınca, onun yardımıyla mutluluklarını kurabilirlerdi.

Bu olaydan bir hafta geçti geçmedi, bir gece, Toros Han, Ceren Hatun'u öldürdü. Bütün konağı kara bürüdü. Herkesi yas bastı. Kimsenin ağzı açılmıyordu. Beyden hesap soracak kimse de yoktu. Toros Han, iyi zamanlama yapıyordu. Ölümün acısı uzaklaştı. Ceren Hatun'un anıları bile söylenmez oldu. Şimdilik, her şey Suna Sultan'dan soruluyordu. Suna da, kuşkularını atmış, Hasan'la nasıl evlenebileceklerini düşünüyordu. Çünkü, babası hiç orah görünmüyordu. Nerdeyse, anasına söylediklerinden utanç duyuyordu. Belli ki, babası, onu sınamıştı.

Yaz geçti, güz geçti, tath bir kış geldi. Ambarlar dolu doluydu. Bir gece, gürültülü bir poyraz esiyordu. Toros Han, Ceren'in odasına girdi ve eski düşüncelerini anlattı. Artık kurtulamazdı elinden. Suna, babasının kararhıgını anladı. Ona karşı çok yumuşak davrandı. Bir hafta süre tanınmasını diledi. Kendisini hazırlamahydı. Yedi gün içinde, durumu Hasan'a haber verdi. Oturup durumu gözden geçirdiler. Kaçıp kurtulmanın, Toros Han'ın davranışını halka anlatarak güç toplamanın olanaksızlığını kavradılar. Sonunda, zamana gereksemeleri olduğunda birleştiler. Hasan,

— Suna, dedi, git babana, ateşe tapanların kalesinden söz et. Ulu atalarınız, orayı köle pazarı olarak kullanırlarmış. Sonra, bu gelenek bırakılmış. Kale harap. O kalenin üstü açıktır. Söyle, üstünü örtecek biçimde, sekizinci kat yaptırın. 'Sekizinci katta gerdeğe gireriz' de. Bu arada, birçok şeyler değişir, ben de çare ararım. Halka anlatırsınız belki. Halk, bunu duyarsa ve de inanırsa, kurtuluruz. Ona, tahtı zindan ederler vallahi.

Suna, babasının odasına, bir bahar gibi girdi. Çiçek çiçekti yüzü. Toros Han, kızının bu ruh yapısını görünce mutlandı. Her işin olup bittiği kanısına vardı. Suna, varıp babasının yanağından bir öpücük aldı. Ellerini tutup gözlerine baktı, Akdeniz güleçliğiyle,

— Yüce Hanım, dedi, buyruğunuzu kabul ettim. Ama bir koşulum var. Atalarımız, ateşe tapanların kalesini yakıp yıkmışlar. Düşünde, ak bir güvercin, bana göklerden bir mektup getirdi. Kızıl Arap imzası vardı mektubun altında.

Bu adı duyar duymaz, Toros Han'ın beti benzi sarardı.

— Nerede o mektup? diye saçmaladı.

— Düş, diye yanıtladı Suna, düş, güzel Hanım! Kızıl Arap bilinen bir adam mı? Niçin böyle sarardınız?

— Elbette, bilinen adam. Bizim ulu atamız. Bu beyliği o kurmuş. Biz, onun torunlarıyız.

— Öyleyse, buyruğu bekletilemez. Mektubunda, Kızkalesi'nin üstünü örtecek biçimde, sekizinci bir kat yaptırın ve orada evlenin, diye buyuruyordu.

Suna, Toros Han'ı, iyice süzdü. Toros Han, yere bakıyordu. İçinde, şeytansı bir tümör büyüyordu. Suna, onun kabaran coşkusunu ve utancını birlikte izliyordu. İçindeki kötülüğün, bilincini iyice karartması için,

— Ve ekliyor, dedi. 'İşleyeceğiniz kötülüğü, yalnız orada gizleyebilirsiniz.'

Toros Han, bu tasarımı kabul etti. Nolacak, bey değil mi? Kısa sürede, tasarımı yaptırdı, mimarları görevlendirdi, gerekenden iki kat daha fazla usta, iki kat çok işçi buldu, bahara varmadan sekizinci katı bitirdi, Suna'ya haber iletti. O gece, Suna, sekizinci kata gidecekti. Suna, Hasan'ı gördü,

— Babam, dedi, beni, bu gece, sekizinci kata götürüyor. Nasıl kurtulacağız?

Hasan, o güne değin bir çıkar yol bulamamıştı. Durumu, kimselere anlatamamıştı. Kendi başlarının çaresine bakmak zorundaydılar. Suna, bir tasarı üzerinde durdu. Hançerini Hasan'a verecekti. Hasan, kendisiyle birlikte sekizinci kata varacaktı. Bu durum, çok gizli tutulacaktı. Sekizinci katın merdiveninin başında gizlenecekti. Toros Han, sekizinci kata, geceyarısı gelecekti. İlk zamanlar, böyle yürütölmeliydi işler. Babasına, bunları önerecekti. Han, merdivenin başına varırken, Hasan, hançeri, yüreğinin üstüne saplayacaktı. Hasan, tasarımı beğendi. Suna, babasına, düşündüklerini anlattı. Toros Han, artık, hiçbir engelin kalmadığını söylediye de, Suna, babasını kandırdı. Kendisi, sekizinci kata çıkmadan, Hasan'ı gönderdi. Hasan, gizliden vardı sekizinci kata. Sonra da Suna geldi. Merdivenin başındaki giysi dolabının içine gizledi Hasan'ı. Bütün nöbetçileri, alt katlara indirdi. Her birini, bir yere yerleştirdi. "Buyruğum olmadan, yerinden kıpırdayanı astırırım." diye, nöbetçileri korkuttu.

Geceyarısı olmuştu. Duru Akdeniz gecelerinden birisiydi. Gök, yıldızlarla doluydu. Akdeniz'in uykusu gelmişti. Toros Han, konakta, öz kızının sıcaklığını düşünüyordu. Kötü yüreği, göğsünü dövüyordu. Pencereden denize baktı. Ay, batıya dönmüştü. Coşkuyla, eteklerini topladı, merdivenleri koşar adım indi, seyisin binektaşının yanında hazır tuttuğu yağız atına atlayıp Kızkalesi'ne vardı. Atın ağzından dudaklarına doğru köpükler taşıyordu. At, kapının önünde, kendiliğinden durdu. Toros Han, atın üstünden yere inmedi, uçu sanki. Çevresine bakındı bir kez. Yalnız, gökyüzü uyanıktı. Yerden çıkan ateşi aradı. Atalarının söndürdüğü ateş, acaba şimdi neredeydi? İçinde olduğunu düşündü, merdivenleri hızla çıkmaya başladı. Her köşe başında, bir nöbetçi, onu durduruyor, sonra da özür diliyordu. Son kata vardığında,

yumuşak bir sesle 'Suna!Suna!Suna geldim.' diye seslendi. Hasan, saklandığı dolaptan çıktı, sol koluyla, Toros'un boynunu sıktı, sağ eliyle, hançerini, Toros'un yüreğinin başına sapladı. Çok zayıf bir 'Ah!' duyuldu. Hasan Toros'un iğrenç cesedini, sekizinci katı çepeçevre kuşatan balkona çıkarıp denize attı. Suna, sevincinden, kollarını açıp Hasan'a doğru koşarken ayağı kayıp balkondan uçtu. Hasan ne olduğunu anlayamadı. Aşağıya indi, sevgilisini kucağına aldı, yüzünü öptü. Toros'u öldürdüğü hançeri kendi bağına sapladı, Suna'ya sarılıp öldü.

Bir varmış, bir yokmuş diye başlarlar ya, yok sanılan da varmış. Diyarbakır denen kente, eskiden Amid derlermiş. Batıdan Dicle vadisine inen yalçın kayaların üzerine kurulmuştur Amid. Diyarbakır'ın çevresi, yedi sekiz metre yüksekliğinde, dört beş metre eninde, kesme taşlarla örülmüş surlarla çevrilmiştir. Doğusundaki derin vadi- de, yazın boz bir pırıltıyla, kışın küskün bir bulanıklıkla, ilkbaharda deli bir kızıllıkla Dicle akar. Dicle, güzün du- ru bir çay gibidir oralarda. Kıyılarında kocaman, yeşil da- marlı karpuzlar, acı sarı üzerine yosun yeşili, iri dilimli kavunlar yetişir. Her bostanda, Dicle üzerinde kamıştan yapılmış, hasır damlı kulübeler vardır. Yerli halk, bunla- ra cennet giysisi anlamında 'hulle' der. Cennetten kovu- lan Adem'le Havva'nın edep yerlerini örten incir yaprağı- na da hulle diyorlar. Diyarbakır için, Dicle, Kevser'dir. Yani cennetteki ırmak. Onun kıyılarına insan eliyle ya- pılmış kamış barınaklara, tarihi filozofça yorumlayan Di- yarbakır insanı, hiç kuşkusuz, çıplak vadinin giysisi gö- züyle bakmıştır.

Bir çağda, Diyarbakır düzündə Amidih adında bir er- miş yaşarmış. Diyarbakır düzlüğü deyip geçmeyin. Dic- le'nin batı kıyılarından başlar, Karacadağ'ın eteklerine

* Bu masal, Diyarbakır yöresinden derlenmiştir.

değın uzanır. Kara bir topraktır Diyarbakır düzlüğü. Alıpınarı derler, esmer bir sudan sonra, Karacadağ'a değın iki günlük yolda, dudağını ıslatacak su bulamazsın. Karacadağ'ın eteklerine vardin mı, apak, tath, süt kokulu sular kaynar. Diyarbakır suyu da oradan gelirmiş. Bu düzlüğe, kerpiç duvarlı, toprak damlı, ışıksız evleriyle, çıplak köyler serpilmiştir. Pirinçlik bucağı, bu köylerin tam ortasında bulunur. Pirinçlik bucağından Karacadağ'a doğru uzanan kara yazının ortasında, küçük bir türbe görünür. Amidih Piri'nin türbesidir işte o. Küçük, yuvarlak taşlardan yapılmış bir kümbettir Amidih türbesi. Çamur harçla yapılmıştır duvarları.

Amidih türbesinden dört yöne, bir günlük yol gitsen, su bulunmaz. Baharda, bir yeşil cennettir. Pembe pembe açan yabancı yoncaları, keskin kokulu kekikler, kahverengi şapkah mantarlar, yemlikler ve geniş yapraklı yabanpancarları birbirlerine girerler. Yerli halk, yabanpancarına 'çaşır' der. Taze yapraklarını toplar aş yaparlar. Haşlar, üzerine sarmısakh yoğurt dökerler; kavurur, üstüne yumurta kırarlar. Kızlar, gelinler, yabanpancarı yaprağı döşürmeye gidende, çocuklar da, üç yapraklı pembe yoncılara kuzularını, oğlaklarını, buzağılarını yayarlar. Bir gün, üç gelinlik kız, yüzlerinde bahar şenliği, kıl torbaları sırtlarında, yazıya çaşır toplamaya gitmişler. O çağda, oraları alıç ağaçlarıyla kaplıymış. O ufacık tepenin üstüne güneş düşmezmiş. Baharda fışkıran yeşilin ömrü de yirmi günden çok sürmezmiş. Bu yüzden, her evden bir kız, bu mevsimde, yazıya çaşır, yemlik, mantar toplamaya çıkarmış. Ama, ahçh tepeye giden az olurmuş. Nedense, o tepeyi tekin saymazlarmış. Kimi ziyaretten, kimi hayaletten, kimi cinden, kimi periden söz edermiş. İşin kaynağı, şimdi Amidih Piri diye bilinen ahçh tepe, öyle büyük müyük bir tepe değilmiş, ama beş on adımhk yamaçları çakmaktaşlı, üstü de dikenli ahçh ağaçlarıyla örtülüymüş. Buraya çıkmanın hem yararı yokmuş, hem kolaylığı. Alıç mevsimi gelende, kimse, ahçh-

lı tepenin tekansizliğini düşünmezmiş. Üç gelinlik kız susayınca, tepenin cinini şeytanını düşünmemişler, kıl torbalarını çasırla doldurup alıçlı tepeye yönelmişler. Susuzluktan damakları kurumuş, dudakları çatlamış. Alıçlı tepenin dibinden, bu mevsimde, ince sular sızarmış.

Öğle dönmüş, üç gelinlik kız, alıçlı tepenin çakmaktaşlı yamaçlarına varmışlar. Alıçların gölgelerinden yayılan serinliğe atmışlar kendilerini. Mavi yazmalısı, kara bir taşın dibinden sızan suyun önüne bir çukur eşmiş. Çukurun içine çakmaktaşları döşemiş. Biraz sonra, çukurda, esmer, serin bir su toplanmış. Su küçüğün olduğundan, pembe yazmalı kız, yazmasının ucunu, çukurun üzerine gerip içmiş. İçine, tatlı bir serinlik yayılmış. Çakmaktaşlı yamacı tırmanıp bir alıcın dibine oturmuş. Beş on dakika sonra, çukur yine dolmuş. Bu kez de, cevizi yazmalı kız, yazmasının ucunu gerip susuzluğunu gidermiş. Pembe yazmalı kız, yukarıdan bir ufak taş fiskelemiş cevizi yazmalı kıza. O da tırmanıp çıkmış yukarıya. Mavi yazmalı kız, çukurun suyla dolmasını beklerken, su kaçmış. Yamacı fır dolayı dönüp yeni çukurlar açmış, bir damla su sızmamış. Çaresiz kalan mavi yazmalı kız, arkadaşlarının yanına çıkarak gölgeye oturup alıç yaprağı çiğnemeyi düşünür. Yamacı tırmanırken de kendisiyle ilgilenmeyen arkadaşlarına söylenir dururmuş.

Mavi yazmalı kız, tepeye varınca ne görsün? Pembe yazmalı kızla cevizi yazmalı kız, bir alıcın dalında ayaklarından asılı değiller mi? Sesleri de çıkmaz. Dillerini oynatıp durular. Gözleri kan çanağı, yanakları mosmor. Mavi yazmalı kız, varıp kurtarmak ister arkadaşlarını. Kızların ayaklarından asılı oldukları alıcın dibine gelince, tepe dile gelir, mavi yazmalı kıza,

— Onları, ben astım, der. Senin suyunu ben kestim. Bu kızlar, benim türbeme işediler. Bu tepe, benim türbemdir. Ben, Amidih Piri'yim. Doğuda, göğün ucunda, bir kara bulut gibi görünen kenti ben korurum. Burada,

Amid'e gelip giden kervanları kollarım. Siz, hakaret ettiniz bana. Bağışlamam sizi.

Mavi yazmalı kız,

— İyi ama Pir, dedi, bunca yıldır gelir gideriz buralara. Ahç tepenin tekin olmadığını söylerler ya, ahç mevsiminde, herkes çıkar üstüne. Bu tepede, bir pir olduğunu işitmemişim. Kimse de işitmemiştir. İşitselerdi, söylerlerdi herhal! Seninki haksızlıktır. Bırak kızları. Bir daha gelmeyiz üstüne, suyundan içmeyiz! Zaten, yazın kurutursun baharda gözyaşı gibi sızan sularını.

Pir, böyle dikine dikine konuşan kızı sevmedi. Onu da dilsiz bırakıp bacağından asmak istedi. İstedi ya, işine gelmedi. Onun istediği bir türbeydi. Kendisinden daha küçük şeyhlere bile türbeler, kümbetler yapılmıştı. oysa, koca Amid'i koruyan ve kollayan Amidih Piri'ne, bir türbe yapılmamıştı. Bugüne değin de, eline böyle bir fırsat geçmemişti. Ahç mevsiminde, köylüler çokluk geliyorlardı. Bu üç kızı iyi yakalamıştı:

— Dikine konuşma, dedi kızım. Seni de lal ederim. Bu kızlar hakaret etmişlerdir bana. Git köyüne, gelip üstüme bir kümbet yapsınlar. Yoksa salmam bunları.

Mavi yazmalı kız, anladı sorunu. Gülümseyerek,

— Bunca yıldır, diye yanıtladı, eline fırsat geçmemiş, bugün kıstırmışsın üç mazlum kızı. Daha dünya evine girmemişler onlar. Ben de girmemişim. Dünya evine girmeyenler, senin gibi pirlere ziyaretine gelir, derman umarlar. Oysa, sen bizden kümbet umarsın.

Mavi yazmah kız, Amidih Piri'nin ne demek istediğini anlamıştı. Ama korkmuyordu ondan. Kızlar ters asılınca, korkmuşlardı. Vardı, alıcın dalından indirdi arkadaşlarını. Kızlar, külçe gibi yığıldılar yere. Mavi yazmalı kız, onlara çadır yapraklarından su sıktı, dudaklarını ıslattı. Yürekli sözler söyledi. Pir'in sözlerini bir bir anlattı. Kollarına girip tepeden indirdi. Pembe yazmah kızla cevizi yazmalı kızın dizlerinin bağları çözülmüştü. Yürekli sözler, güler yüzler, inandırıcı gözler, bedenlerini saran

korkuyu gideremiyordu. Mavi yazmalı kız, düşe kalka, dayana direne, iteleye tepeleye, arkadaşlarını köye getirdi. Herkesler, nelerden nelerden kuşkulanıp koşuştular. Mavi yazmah kızın anlattıklarını dinleyip korkuya düştüler. Ama, evlerine gelince, sözü değiştirip yalanın kuyusunu deşip bildikleri gibi konuştular. Kara toprağın yoksulları, ak düşünceli, dili yalana dönmemiş, gözü eğri bakmamış mavi yazmah kıza inanmamış, almış koymuşlar, sonunda, ardıçlı tepeye varmışlar. Birkaç alıcı söküp çamur harçla, yamru yumru taşlardan bir kümbet yapmışlar. Amidih Piri'nin kemiklerinin tepenin neresinde olduğunu bile bilmezlermiş. Türbe, bir günde örölüp örtülmüş. Hangi derdin ocağı olduğunu kimse bilmemiş, Amidih Piri'ne hiçbir kız, hiçbir gelin, hiçbir sayrı, hiçbir deli gelmemiş. Evvel zaman içinde açan türlü çiçekler de, bir daha gülmemiş.

Bunlar, böyle böyle olmuş, ama bir başka şey daha olmuş ki, o kümbet yapıldıktan sonra, Pirinçlik düzündeki, gölge salan bir tek ağaç kalmamış. Kümbet için kesilen alıçları örnek alan köylüler, birer birer kesmişler alıçları. Çaput bağlamak için bir tek alıç bırakmışlarsa da, insanı ayaklarından ters asan Pir'e kimse gitmediğinden, günün birinde kuruyup gitmiş zavallı.

Şimdi yağmur düşende yeşeren, kurak mevsimlerde insanı dağa taşla düşüren Diyarbakır düzündeki, yalnız kara yazmalı koca karılar oturur, kıl çadırlarında yaşamalarının tükenmesini beklerler. Esmer, geniş omuzlu, kalın kara kaşlı yiğitler, ince endamlı, gizemli bakışlı, hüznü gülüşlü kızlar, gelinler, gurbette gezerler.

AVCI PİRİM (*)

Güneş, koca koca ağaçların arasından ormanın içine süzülüyordu. Kocaman bir düzlükte, alh morlu çiçeklerin arasında beter bir yılanla ak bir yılan cilveleşip sevişirlerdi. Beter yılanla ak yılanın seviştiği sırada, ormanın içinden oraların ünlü avcısı Pirim çıkmış. Derler ki, Avcı Pirim'in okladığı hayvan kurtulamazmış. Beter yılan, ak yılanın boynuna dolanıp dişlermiş. Avcı Pirim, okunu çekmiş, beter yılanı nişanlamış, okunu salmış. Ok, beter yılan yerine, gidip ak yılanı değmiş. Ak yılan, oracıkta can vermiş. Ak yılanın düştüğünü gören beter yılan, hemen deliğine akmış.

Meğer bu ak yılan, yılanlar padişahının kızıymış. Yılanlar padişahına Şahmaran derler. Bütün in ve cin, ondan korkar. Biricik kızı Akmaran, Avcı Pirim'ce öldürölünce, ormanın bütün yaratıkları ürkmüşler, varıp Şahmaran'a haber vermişler. Şahmaran buyurmuş, Avcı Pirim'i huzuruna getirtmiş. Padişahlarının buyruğunu bilip yerine getirmek için, ormanın her türden yılanları, Şahmaran'ın tahtının çevresinde keleplenmişler. Her boydan boa yılanları ağaçların dallarından sarkmış, Avcı Pirim'i sıkı sıkı öldürmeye hazırlanıyorlardı. Parlak renkleri, güneş ışınlarıyla yalap yalap yanıyordu. Şahmaran, tahtına kurulmuş, tüzeden bir santim bile şaş-

(*) Bu masal, Rize dolaylarından derlenmiştir.

mamak için dikkat gösteriyormuş. Avcı Pirim'i sorgulamaya başlamış:

— Sen, Avcı Pirim, bu yörelerde tanınırsın. Orman yaratıkları, senden çok yakınırlar. Uçanı kaçanı vurursun. Ailenin geçimini, bu yolla kazanırmışsın. Benim kızımdan ne istedin? Siz insanoğlu, bizim, ne etimizi yersiniz, ne derimizi kullanırsınız! Ağumuzdan korkar, canımıza kıyarsınız. Kızım Akmaran, sana saldırdı mı?

Avcı Pirim, ne ağaçlardan sarkan boa yılanlarından, ne keleplenmiş boz engereklerden, ne başlarını dikmiş kobralardan korkarmış. Ormanı ve yaratıklarını, iyi tanımış.

— Yılanlar padişahu, adı görklü Şahmaran, diye başlamış söze! Akmaran'ı ya da başka yılanı tanımam. Bu yurduğunuz gibi, biz insanoğlu, yılanların ne etinden, ne derisinden yararlanırsınız! Bu yüzden, sizleri tanımam. Ben, zarar veren yılanları tanırım sadece. Kızınızla sarmaşıp sevişen yılan da zararlı yilandandı. Kızınız, kuyruğu üstüne dikilir dikilir, kendisini çimenlerin üstüne atardı. Beter yılan da, onun üstüne düşerdi. Sarılıp yenisinden dikleşirlerdi. Öyle kızıştılar ki, beter yılan kızınızın tüm bedenine dolandı. İşitmişim ki, beter yılanlar, güzel yılanları severken kendilerinden geçip onları ağularlar. İnsanı sancar gibi, yılanı da sancarlar. Mayaları bozuktur. Yayımlı kurup beter yılanın bana dönmesini bekledim, kara sarı sırtı bana gelende, okumu saldim. Demek o sırada, Akmaran dönmüş olacak ki, okum ona değdi. İkinci oku salmama fırsat kalmadı, beter yılan deliğine aktı.

Bir karayılan, bütün ağırlığını pullarına vererek kıvrıldı, Avcı Pirim'in çizmelerine sürünerek bacaklarının arasından geçti. Avcı Pirim, çizmesinin ucunu karnının altından sokup savurdu onu.

Şahmaran, tanık istedi. Avcı Pirim, koca bir çınarın alt dalına konmuş yılanboynu kuşu, uzun gagasını, madenkömürü gibi parlayan kara tüylerinin arasına soktu ve gıgılaya gıgılaya konuştu:

— Benim tanıklığımı kabul ederseniz, olanı olduğu gibi söylerim. Başından sonuna değin gördüm her bir şeyi.

Şahmaran, kalın gövdesini, açtı, yeniden keleplendi, insan yüzüne benzeyen yüzünü, çınarın külrenkli gövdesine dayadı, düşündü. İnce, bakımh bıyıkları vardı. Kuyruğu üzerine dikilerek,

— Tanıklığından dedi, niye çekinirsin? Anlat gördüklerini.

Yılanboynu kuşu,

— Arasıra, dedi, sulara bahk, bataklıklarda kurbağa murbağa bulamazsam, sizlerden birisini avlarım. Belki, aramızda bir düşmanlık bulursunuz, diye düşünürüm.

Şahmaran, kalın bir ıshk gibi yanıtladı kuşu:

— Bizler, doğada yaşarız. Doğanın yasalarına uygun olanı yaparız. Bu, yaşama çabasıdır, kavga değil. Gördüğünü söyle bakahm.

Yılanboynu kuşu, pas rengi boynunu uzata uzata sürdürdü konuşmasını:

— Beter yılanı hepiniz tanırırsınız. Ben de, bir iki kez vurmak istemiştim. Ok gibi fırlar. Akmaranı kandırmış, benim balık avladığım ırmağın kıyısına getirdi. Bir leylek dolaşmaya başladı üstlerinde. Bunu sezince, Akmaran'ı ahp buraya getirdi. Leylek, yukarılarda çok süzülüydü, ama yitirdi onları. çekip gitti. Beter yılanın adı, 'Deyme'dir. Akmaran, Deyme'yi uyardıysa da, Deyme aldırmadı. Başladı cilveleşmeye. Akmaran kaçamadı. Ağulanacağından korktu. Oynaşırken, Avcı Pirim geldi. Ondan sonrasını, Avcı anlattı.

Bir ağaçkakan, bir ala doğan, bir kirpi, Avcı Pirim'in söylediklerini doğruladılar. Şahmaran, Avcı Pirim'den öc

almaya hazırlanmış boa yılanlarını, kobraları, engerekleri, çingirakları ve tüm öbürlerini, oradan uzaklaştırdı. Avcı Pirim'i hakh buldu. Yılanlar çekilip gidince, ağzından kıpkırmızı bir mühür çıkardı, Avcı Pirim'e verdi.

— Bu mühür, dedi, sende durdukça, bütün hayvanların dilini anlayacaksın. Böylece, senin hakkındaki kötü düşünceleri, vaktinde öğrenecek ve tehlikeden korunacaksın. Ancak, öğrendiğin gizi başkasına söylersen ya da, bu gücünü kötüye kullanarak hayvanlara kötülük edersen, mühürün etkisi kalkar.

Şahmaran'la Avcı Pirim helallaştılar. Avcı Pirim, evine döndü. Yol boyunca yeni bir evrenin varlığını duymuş. Küçük böceklerin, sevimli kelebeklerin, ağaçların yaprakları arasına gizlenmiş tırtılların, kurnaz tilkilerin, sevimli tavşanların, kısası, tüm hayvanların konuşmalarını dinliyor, onların yaşama kavgalarını tanıyor, yaşama sevinçlerini tadıyormuş. Evine, büyük bir sevinçle girmiş. Şimdi, Pirim'in gözleri, kulakları, elleri çoğalmış. Doğaya, herkesten daha yakınmış.

Bir gün, atını eyerlemiş, karısını tergisine atıp komusu köye düğüne gitmiş. Atın tayı varmış. Orman geçmişler, dere aşmışlar, yokuş çıkıp iniş inmişler, bir süre sonra, bir bozkıra düşmüşler. Kısarak, eşkin gidermiş. Tay, yorulup boz yazının ortasında kalmış. Anasına,

— Bileklerim sızılar, diye yakınmış. Niye böyle iver-sin? Üstünde de iki adam var. Yorulmaz mısın?

Anası, güzel ve narin tayını, sevecen bir kişnemeyle yanıtlamış:

— Sekili bileklerinin acıdığını bilirim. Ama, üzerimde iki can değil, üç can var. Üçüncü cana dayanamam. Kadının ağzı dili kurudu. Bir an önce, köye varmak isterim.

Tay, anlamamış bunu. Kızgın kızgın kişneyerek,

— Üçüncü can nerdedir? diye sormuş.

Kısrak,

— Nazlım, demiş üçüncü can, kadının karnındadır. Biraz zorla kendini. Az kaldı köye.

Avcı Pirim bunları dinlemiş, başlamış gülmeye. Öyle gülermiş ki, bütün bozkır yankılanırmış. Karısı, 'Bizim adam, gülünç bir şey görmüş olmalı!' diye, geçirmiş aklından. Çevreyi gözetlemiş, bir şey görememiş. Pirim, gülmesini sürdürünce, kadının sinirleri bozulmuş. Başlamış bağırmaya,

— Ne gülersin? Açıkta bir şey mi var? Yoksa, benimle mi eğlenirsin?

Pirim, hiç aldırış etmemiş. Çünkü, duyduklarını söylerse, mühürün gizini açıklamış olacak, böylece, bu gücünü yitirecekti. 'Bir şey yok!' diye geçiştirip köye varmışlar. Düğün başlamış, toy kurulmuşmuş! Onlar da varıp bir topluluğa katılmışlar. Yiyip içip eğlenmişler, geceyarısı, kendi yerlerine dönmüşler. Daha, attan iner inmez, Avcı Pirim'in avradı tutturmuş

— Sen, o yazının ortasında, neden gülerdin? Yoksa, bende bir acaiplik mi vardır? Beni, kendine yaraştırmaz mısın?

Avcı Pirim, alttan almış, işi espriye dökmüş, fıkra anlatmış, sözü kaydırmış, ama boşuna! Kadın, Nuh der peygamber demezmiş. Sonunda, işi sarpa sardırmış.

— Niye güldüğünü söylemezsen, demiş, senden boşanırım. Bir erin gizlisi saklısı varsa, oynaşı vardır. Ben anlamam.

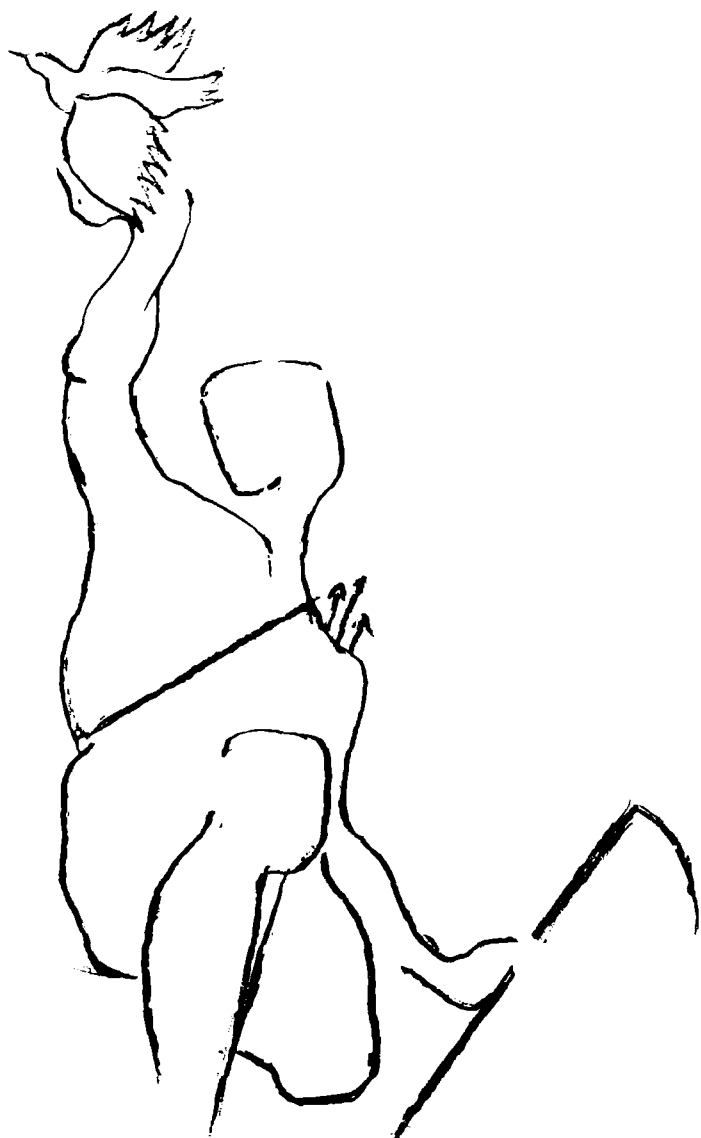
Avcı Pirim, karısının ciddi olduğunu anlamış. Kaynağında, çevresinden saygı gören biriymiş. Öyle uyduruk bir adam değilmiş. Düşünmüş, 'Bu kadın, kalkar, kendiliğinden bir şeyler yayar, el âlem de inanır. Karısına ve çocuklarına saygısızlık etmiş biri durumuna düşerim. Kişiliğim, beş paralık olur. Lanet gizine!' Olanı biteni, karısına anlatmış. Karısı utanmış yüzü pembe pembe olmuş. Avcı Pirim, karısının başını göğsüne bastırmış, onu tesel-

li etmiş. Şahmaran'la olanları anlatmış. Karısı, bundan böyle, onun işine karışmayacağını, onu, herhangi bir durumu açıklaması için zorlamayacağını söylemiş ve özür dilemiş. Karı koca arasındaki bu durumdan dolayı, mühürün gizi de bozulmamış. Karısı, bu gizi başkasına açmayacağına söz verdiğinden, namusu gibi saklamaya ant içtiğinden, mühürün gizi sürmüştü.

Avcı Pirim, yine avlanıyor, ormanların, dağların güzel hayvanlarını vuruyor, en güzel avlaklardan haber alıp oralara gidiyor, bütün avcılarının hayranlığını kazanıyormuş. Kiskanenlar da oluyormuş elbet, ama yaptığı avları da görüp şaşıyorlarmış. Avlarının güzel etlerini çokluk çocuğuna getiriyor, komşularına dağıtıyor, kürklerini satıyormuş. bir gün, kartalların konuşmasına tanık olmuş. Kaçkar dağının doruğuna, Kafkaslar'dan, Ağrı'dan, daha bilmem nerelerden, yünleri ıslı ıslı ıslılayan dağ koyunlarının geldiğini konuşurlarmış. Eve gelip hazırlığını yapmış, karısına ve çocuklarına veda etmiş. Her avcı, ava çıkarken, ailesiyle vedalaşmış. Çünkü, doğada, her an, kötü bir olayla karşılaşmak olasıymış. O da karısını kucaklamış, çocuklarını öpmüş, Kaçkar'a doğru yola çıkmış.

Kaçkar'ın doğu eteklerine geldiğinde, bir çamın dibine oturup soluklanmış. Çoruh, yeşil bir tutku gibi yarıp geçiyordu dağları. Borçka, Artvin, Murgul, Ardanuç, yeşile boğulmuş birer mutluluktu. Pirim doğruldu, geniş göğsünü, binbir çiçek kokan havayla doldurdu. Kanat kıran bir kırlangıçla şakalaştı, bir akçakavağın gövdesini oymaya çalışan ağaçkakanın kırmızı tüylerini okşadı, sarı kanatları kahverengi oyalı bir kelebeği avucuna alıp sevdi, biraz ilerisindeki mor böğürtlenlerin üzerine koydu.

Akşam çöküyordu. Kendisine bir barınak aramaya başladı. Doruk, bir ok atımı uzaktaydı. Dibinden köpük köpük bir su kaynayan ulu bir köknarın dibini seçti. Sırtından yükünü indirdi, sırtını köknarın yüzlerce yıllık

gövdesine dayadı, çevreyi dinlemeye başladı. Akşam doğasının coşkulu telaşıyla kaynaşan börtü böceğin vızıltılarıyla dalıp gitmişti. Birden bir gürültü duydu. Baktı ki, ağzı kara, boynuzları sarmal sarmal, görkemli bir koç, ak yünlü, boynu kahve halkalı bir koyunu kovalar. İçinden bir sevgi aktı. Önlerinde bir hendek vardı. Koyun atlayıp geçti. Koçun kuyruğu ağır geldi, hendeğin karşı duvarına çarpıp düştü. Koyun, koçuna takıldı:

— Hendeği atlayamadın. Fırlanıp gel. Kimselere demem. Dişiler, erkeklerinin gizlerini, kimselere açmazlar. Hem, sana ne oldu? Söylesene:

Koç, koyununa ters ters baktı:

— Ne olduğunu, dedi, sana mı söyleyeceğim? Ben, Avcı Pirim miyim ki, gizimi avrada söyleyeyim?

Avcı Pirim, bu sözü duydu, çok üzüldü. Gece demedi, karanlık demedi, yükünü toplayıp evine döndü. Avrada da şaşmıştı. Ama, söz verdiğiinden, hiçbir şey sormamış. Ertesi günü, Avcı Pirim'in yüzü gülmemişti. Çıkıp ormana gitmiş. Canını sıkan bir şey olursa, ormana gidermiş. Ağaçların seslerini, kuşların cıvıltılarını dinler, kendine gelirmiş. O gün, ormanda akşamı etmiş. Karanlıkta dönmüştü eve. Evin önüne gelmiş, ama eve girmeyi canı istememişti. Dama çıktı. Sert bir güz yeli yüzünü kamçılıyordu Pirim'in. Tepelerde kurtlar uluyordu. Doğudaki bir tepeden, kurdun birisi, güneydeki tepeyi tutmuş kurda soruyordu:

— Bu gece durum nedir? Rızkın ne? Keyfin yerinde mi?

Güneydeki tepeyi tutmuş kurt, neşesiz neşesiz yanıtladı:

— Keyfim hoş değil bu gece. Bir ölü at sunulmuştur kismetime. Murdar atı nedeyim ben?

Kuzeydeki tepeden genç bir canavar, yeri göğü inleyen bir ulumayla, söze karıştı:

— Bütün yaban hayvanlarını muştulayın, dedi! Bu gece, benim kismetime, Avcı Pirim'in yağh eti sunulmuş-

tur. Yarından sonra, bütün hayvanlar esenliğe kavuşacak.

Kurtlar, dağdan dağa, uluyarak birbirlerine kismetlerini bildirirken, Avcı Pirim'in gizini avradına açtığı için, kendilerini anlayamayacağını düşünüyorlardı. Hayın kurtlar, tüm dağı taşı, yazıyı yabanı, utkulu ulumalara boğdular. Onlar kazanacakları utkunun sevinciyle ulurken, Avcı Pirim, evine geldi, silahlarını aldı, büyük kurt kapanını sırtlandı, köyün batıya açılan vadisine doğru gitti. Sessizce kapanı kurdu, vadinin bir düzlüğe açıldığı yerde avlanmaya başladı. Bir iki tilki vurdu. Başladı türkü çığırmaya. Sonra türküyü kesti, bütün vadiyi gürültüye boğan bir horultuyla uyumaya başladı. Aslında uyumazmış ya! Canavarı kandırıp üstüne çekmek istermiş. Geceyarısına doğru, kurt, Pirim'in iyice derin uykuya daldığını, kismetinin ayağına geldiğini düşünüp sinsi sinsi yaklaşmış. Çevreyi gözden geçirmiş, her şeyin güven verici olduğu kanısına varmış. Sevincinden yalanırmış. Avcı Pirim'in dibine yattığı ağaca yaklaşmış. Pirim'in bir eli kurulu yayında, öbür eli okunda, horular dururmuş. Kurt, Avcı Pirim'in hayalarına yapışıp onu savunmasız bırakmak için geri geri çekilip hızla dalmak isterken kapana kısılmış. Kapanın yayı, büyük bir gürültüyle kapanınca Pirim kalkmış, canavarın yanına gelmiş. Yalvaran gözlerle bakan genç kurda:

— Seni hayın, demiş. Unutma ki, sen de giz verdin. Dağdan dağa uludun, bana karşı duyduğun kini sevinç haline getirdin. Ben, hayvanlara kin duymuyorum ki... Onları sevmediğimden avlamıyorum. Doğanın gereğini yerine getiriyorum. Sen, kin kusuyorsun. Doğayı ve hayvanları seviyorum ben. Sağlıksız kuşaklardan ayıklıyorum onları. Sen kinle dolusun.

Bunları söyledi, karşısına geçip kurulu yayına okunu yerleştirdi, hayın kurdun göğsüne saldı. Hayın kurt, hırladı, çırpındı, ama kapana kısılmış ayaklarını kurtaramadı. İnce beli koptu sanki. Yığılıp kaldı.

Avcı Pirim, bundan sonra çok yıllar yaşamış. Yine avcılık yapmış. Ama, hiç bir zaman, doğayı tüketip bitirmek için avlanmamış. Her avın zamanını bilerek, doğayı koruyarak avlanmış. Bu yüzden de, doğa ona gizini saklamamış hiç. Doğayla birlikte çoğalıp yaşamış ve mutlanmış.

Tarsus, bir zamanlar, Akdeniz'in kıyısında idi. Berdan ayı, Çukurova'nın batısındaki bereketli toprakları sürükleye sürükleye, Akdeniz'in bu tath körfezini doldurup bitek ovaya dönüştürdü. Bitek Tarsus ovasının kuzeyinde, makilerle örtülü küçük tepeler vardır. Bu tepeler, daha kuzeyde Toroslar'ın kayalık dik yamaçlarına ulaşırlar. Bu tepelerden birisinde, ağı reyhan, ardı kurusu, reçine kokan bir mağara bulunur. Khf, mağara anlamına gelen Arapça bir sözcüktür ya, halkımız yine de, bu mağaraya, 'Eshb-ı kehf mağarası' der. Eshab da Arapça bir sözcüktür. Sahip sözcüğünün çoğuludur. Yani, sahipler anlamına gelir. Giderek birbirlerinin sözüne sahip kimseleri anlattığından, 'dostlar, arkadaşlar' anlamına kaymış. İste Tarsus'un kuzeyinde Toroslar'la buluşan küçük tepelerin birindeki bir mağaranın adı, 'Dostlar Mağarası' anlamındaki 'Eshab -ı Khfdır. Bu mağarada, insan ve köpek biçiminde kara kaşlar vardır.

Tarsus, Akdeniz'in kıyısında, eşsiz bir körfezi süslerken, Antakya'ya bağı bir beylikmiş. Tarsus Beyi'nin iri

(*) Bu masal, Tarsus'tan derlenmiştir.

yarı, deli dolu bir çobanı varmış. Gönlü nereyi isterse, sürüyü oraya sürermiş. Bey, davarın dilinden bilen bu çobanın işine karışmazmış. Ona, 'Dağdeviren' dermiş. Bu yüzden çobanın gerçek adı unutulmuş, sanı kalmış. Bu anlattığımız olay, diyelim, iki bin yıl önce olmuş. O günden beri, zeytin tenli, iri kafalı, dar alınlı, kalın kara kaşlı, çitlembik gözlü, kütük bedenli, her bir parmağı insan bileği kalınlığında çoban, 'Dağdeviren' diye bilinir.

Dağdeviren, günün birinde, sürüyü yukarı yaylalara sürmüş. Hava serinmiş. Çukurova'nın sarı sıcağından kurtulan davar, başlamış kıpır kıpır yayılmaya. Koyundur bu, serin havayı, taze ve gür otu buldu mu, sürer gider. Sinekten bezgin Dağdeviren, mor çiçekli yaban yoncasının acımsı kokusunu ciğerlerine doldurunca esenlenmiş. Koca bir sarıçamın dibine sermiş kepenegini. Çubuğunu doldurup koyunların yonca keserken çıkardıkları kıpır kıpır ezgiye kaptırmış kendisini. Doruklardaki yılanmış karları yalayıp gelen ılgıt ılgıt yelin insanı esenliğe kavuşturan serinliğinde dalıp gitmiş. Güzel bir kızın sevdasına özgü bir düş görürken bir karasinek, Dağdeviren'in kıvrıcık, zil kara bıyığına konup burnunu kaşındırmaya başlamış. Elinin tersiyle kovmuş onu Dağdeviren. Karasinek, bir yarımdaire çizmiş, iç geçiren bir vızıltıyla, hiç şaşırmadan, gelip aynı ere konmuş. Dağdeviren, sağından soluna dönerek elini sallamış. Karasinek, önce çizdiği yarımdaireyi tamamlayıp yine inmiş Dağdeviren'in büyük limanına. Başlamış, burun mendireğini kaşımaya. Kızmış Dağdeviren bu kez. Sert biçimde savurmuş tokatını. Karasinek, vınlayarak yere düşmüş. Kendisini hemen toparlayıp 'S' çizerek uçmuş. Dağdeviren, derin uykuya dalacak sırada, bu kez, kulağının dibinde vızılda-maya başlamış. Boşlukta kalan kulağının memesine konuyor, ince ayaklarıyla gıdıklaya gıdıklaya kulak kepçesinin kıkırdaklarına doğru yürüyor, biraz durup ön bacaklarıyla ağzını burnunu siliyor, sonra yeniden yürümeye başlıyor ve yavaş yavaş dışkulak borusuna yaklaşıyor

Dağdeviren, bu işkenceyi, sonuna değin bekliyor, tam dışkulak borusuna geldiğinde, parmaklarını kepçeleştirip birden kulağının üzerinden geçirerek yumuyor. Avucunu açtığında, karasineği yakalayamadığını anlıyor. Sonunda, gözlerini yumar, bu büyük saldırganı bekler. Karasinek vızıldayarak gelip kulakmemesine konacakken Dağdeviren, şiddetli bir tokat savurur. Karasinek, kanat açamdan bir kovuğa düşer. Dağdeviren, öfkeyle kovuğu eşip karasineği ufalamayı düşünür. Kovuğu açar ki, yazılı, yassı bir taş var. Yassı taşın üzerinde, "Bu taşın altında bir gömü vardır. Taşı kaldırıp gömüyü açmaya çalışsan ölür!" yazılıdır.

Dağdeviren'in yüreğine bir kıpırtı düşer. Açsa ölecek, açmasa sürünecek. Usavurur, kurnazlaşır. Davarı toparlar, kente varır. Davarların memeleri köpüklü sütle doludur. Beyin uşakları kavuşurlar, davarları sağlarlar. Bakraçlar dolup koyunlar sıcak ovada gölge bir yer ararlarken Dağdeviren, Bey'in kent bekçilerinden Garip Ali'yi bulur. Garip Ali, saf bir adamdır. Tarsus Beyliği'ne, çok uzak illerden gelmiştir. Sıcaktan fenikir, ilinin karlı sularından, sulak yaylalarından, al yanaklı adamlarından söz açar. Ilık kış ayları gelende, anlattıklarını unuttur, "Memleket dediğin de buraları arkadaş, bizim oralarda soğuktan anan beller. Ot bitmez bizim dağlarda. Tarlalarımız kıraçtır. Bir ekersin, ya alırsın ya almazsın. Öküziin ardında topuğumuz çatlar." diye yakınırdı. Yürekli ve özü doğru olduğundan, Bey'in bekçisi olmuştu. Dağdeviren, bu özden yararlanmayı hesapladı.

— Ula Garip, dedi, başım dardadır, sana sığınırım.

Garip Ali'ye sığınmaktan söz ettin mi, eli ayağı çözülür. Dayanamaz insanın naçarlığına, bunalmışlığına. Kocaman yüzünde renk kaçtı Ali'nin. İri, ela gözleri donuklaştı.

— Söyle Çoban, dedi. elimizden gelirse, başımız buyruğundadır. Bey dahi engel çıkarsa, dostumuza koşarız.

Dağdeviren, Garip Ali'yi bir köşeye çeker ve gördüklerini, 'Hazineye giren ölür!' tümcesi dışında, bir bir anlatır. Garip Ali, 'İyi de, hazineyi, sen tek başına, niçin çıkaramazsın?' diye sormadı bile. "Peki, dedi. Gün ağaranda, nöbetimiz biter. Geliriz yardımına." Dağdeviren Garip Ali'yi daha çok kandırmanın gereksiz olduğunu, böyle insanların duru yüreklerini dostça sözlerle büyülemenin yeterliliğini biliyordu. Yalnız, "Sen başkasın!" demekle yetindi.

Ertesi günü, gün ağaranda, sürüyü Toroslar'a doğru süren Dağdeviren'in yanında, kocaman gövdesiyle, gözlerinden uyku akan Garip Ali de yürüyordu. Sürü, Çukurova'dan Toroslar'a yönelince çabuklaşıyordu. Serine doğru uçuyordu sanki. Bir iki saat sonra, serinlik, çam kokusu, bol hava, Garip Ali'nin uykusunu dağıttı. Uyuşuk bekçi, çevik bir ceylana döndü. Kayalardan sekiyor, türküleniyor, kocaman ağaçların dallarına asılıp sallanıyordu. Yavaş yavaş, gizemli kovuğun önüne geldiler.

Garip Ali, okuma yazma bilmezdi. Ama, yassı taşın üzerinde birtakım imler olduğunu gördü. Ürktü birden. Dönüp Dağdeviren'e:

— Dost, dedi, bu, bir büyü olmaya! Sen hece sökersin, bak hele!

Dağdeviren, güven veren bir sesle,

— Her imi okuyarak gelmişim sana, dedi. Onlar, doğru kullara yol gösterir. Seni denedim. Görmezsen, seni kente gönderecektim. Demek, Tanrı'nın doğru kulusun. Çünkü imleri gördün. Orada, 'Bu imleri görene sonsuz cennet var!' denilmektedir.

Garip Ali, dupduru yüreğini bildiği için, bu sözlere kandı ve daha bir yüreklendi ve yassı taşı kaldırdı. Yassı taşın altından bir kılıç çıktı. Bu kılıcın üzerinde de bir yazı vardı:

— Hazineye ilk giren, bu kılıçla öldüren kişi, bu hazineye sahip olur. Garip Ali irkildi, kılıcı alıp Dağdeviren'e verdi.

— Bak Çoban dedi, bu kılıcın üzerinde de bir yazı var!

Dağdeviren, kılıcı eline aldı ve üzerindeki yazıyı okudu: "Hazineye ilk gireni, bu kılıçla öldüren kışı, hazineye sahip olur ve krallığı ele geçirir." Coşkulandı birden, ama coşkulandığını sezdirmedi. Kahpece gülümsedi. Bu gülümsemeyi, açık göz bir insan okurdu. Ama, duru yürekli Garip Ali okuyamazdı. Dağdeviren, duru yürekli Garip Ali'ye:

— Garip, dedi, burada ne yazar bilir misin? 'Allah birdir deyip kapıya yüklenin!'

Garip Ali, 'Allah birdir!' deyip kapıya yüklenirken Davdeviren, 'Ya Allah!' deyip, kılıcı, Garip Ali'nin ense köküne indirdi. Garip Ali, sendeleyerek ısıtılar saçan hazinenin üzerine yıkıldı. Garip Ali, hırıltılı sesler çıkarırken Dağdeviren, onu, kovuğun içine iyice itti. Kovuktaki hazineyi boşaltıp evine getirdi.

Servet, Dağdeviren'e yeni ufuklar açar. İlk ağızda, Tarsus çarşısını ahr. Bey'in pazarını eline geçirince, yavaş yavaş onu kendisine borçlandırdı. Derken, Bey'in divanına seçildi. Veziri oldu, Başveziri oldu. Ülkeyi eline geçirdi. Ve bir gün de, Bey'in yasadışı işler çevirdiğini ileri sürüp Bey'in halk gözündeki değerini sarsmaya başladı. Servetine dayanarak çarşıda pazarda, halkın günlük gereksinimlerini oluşturan malları el altından toplatıyordu. Günlük geçim darlığı çekmeye başlayan halk, Dağdeviren'in poropagandalarının tutarlı olduğu kanısına vardı. Durumun olgunlaştığını gören Dağdeviren, dinsel bir törenden yararlanarak halkı ayaklandırdı. Tarsus Beyi'ni yakalatıp yargıladı ve yerine de kendisini Bey olarak duyurdu. Hatay Kralığı'na başkaldırdı ve bağımsızlığını ilan etti. Dağdeviren, ilk aylarda, halkın görüp işitmediği biçimde adaletli, eşitlikçi, barışçı bir yönetim kurdu. Böyle bir yönetimin başarısı için, halk, yoğun bir çaba gösteriyordu. Böyle bir yönetimin yerine, kötü bir yönetimin gelmemesi için, tarihin her döneminde, halklar, bü-

yük özveriler göstererek yurtlarını ve devletlerini korumuşlardır. Hatay Kralı, bağımsızlığını ilan eden Dağdeviren'in üzerine yürüdü. Elindeki zengin ülkeyi kaçırmak istemiyordu. Tarsus halkının öyle büyük bir ordusu yoktu. Hatay Kralı Takiyus, Tarsus halkını bir gecede tutsak edeceğini sanıyordu. Gel ki, yönetimine inanmış halk, topraklarını ve devletini görülmemiş yiğitlikle savundu. Takiyus'un görkemli ordusuyla, Berdan çayının doğrusundaki düzlükte, görülmemiş bir savaş verdiler ve istila ordularını yendiler.

Akşam güneşi, Berdan çayının batısındaki düzlükten çekilip gidiyordu. Kuzeydeki tepeler buharlı bir kıvılcığa bürünmüştü. Toroslar'dan esen serin yel, savaş alanındaki cesetlerin kokusunu alıp Akdeniz'in lacivert sularına götürüyordu. Dağdeviren elde yalınkılıç, yurtları için döğüşerek can vermiş şehitlerin arasında dolaşıyor, şehitlerini almaya gelmiş kadınları, kızları, yaşlıları ve ağlaşan çocukları teselli ediyordu. Halk bir ceset taşıyorsa, Dağdeviren beş ceset taşıyordu. Şehitler için büyük tören yapıldı. Bu zaferden yararlanarak eski yönetimden kalan tüm pürüzleri gidermek için halkın desteğini alarak eski yönetimin güçlü insanlarını bir gecede temizledi. Tümünün kellesini vurdurdu. İktidarını pekiştirdikçe adaletini sarstı. Çünkü, güçlü olmanın yolunu, kendi sarayının zenginliğinde, güçlülüğünde bulmaya başlamıştı. Halktan uzaklaşmanın getireceği felaketi anlamayan yönetimlerin düştükleri yanlışlıklara, Dağdeviren de düştü. Halkın katılımına saygı duymayarak kendisinin bireysel yönetimini güçlendirmeye başladı. Önce, sözünün yasa olduğunu kabul ettirdi, sonra kamuoyunu kendisinden uzaklaştıran sıkı yönetime yöneldi. Zalim bir kral oldu.

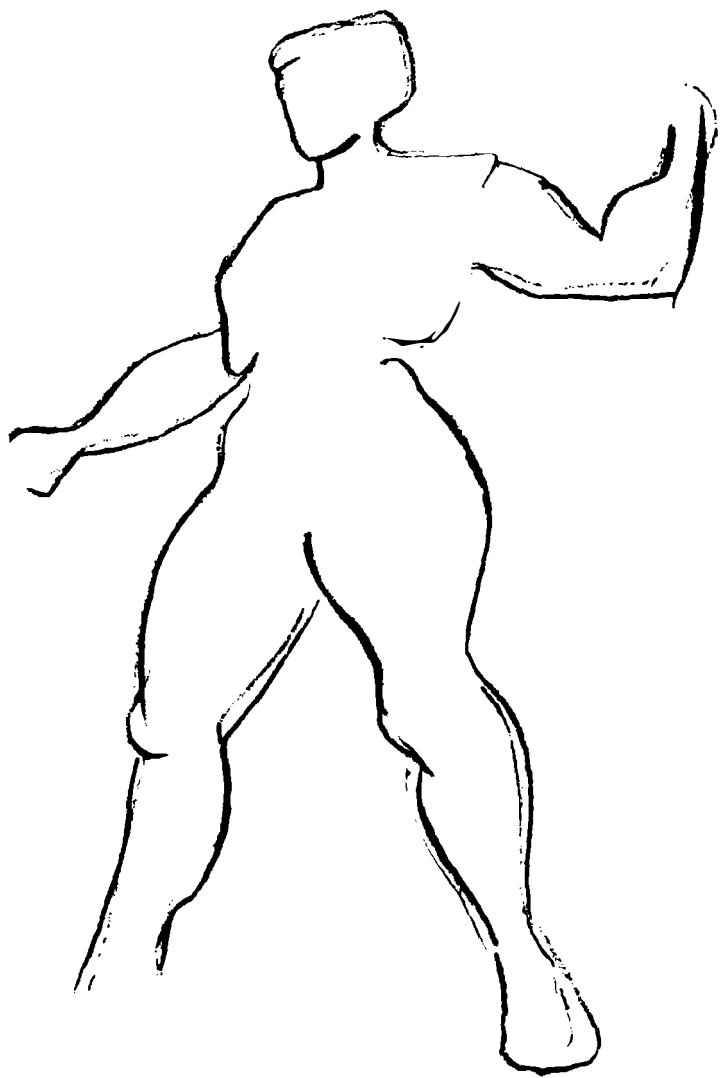
Tek kişi yönetiminde ezilen Tarsus halkının umutları bezginliğe dönüştü. Berdan çayının sürükleyip getirdiği humuslu kara topraklarda, ak ak açan pamuk kozaları görünmüyor, bağlardaki insan beli kalınlığında üzüm te-

vekleri kuruyup gidiyor, birkaç yüzyıllık yağlı esmer kabuklu zeytinlerin dipleri sürülmüyor, yaylalarda besili koyunlar yayılmıyor, kisası, toprak yaşıatılmıyordu. Dağdeviren, gelirin azaldığını duyumsayınca sertleşiyor, sertleştikçe gücünü yitiriyordu. O çağlarda, krallar dar da kaldılar mı, Tanrılıklarını ilan ederlerdi. Dağdeviren de öyle yaptı. Bir gün, halkı, kentin alanına topladı ve bir söylev verdi! Söylevinin son tümcesini şöyle bağladı:

— Tanrı benim! Sizin tanıdığınız Tanrı'yı tanımam.

Bu kararıyla, özdeksel ve tinsel bütün gücü elinde tutacağını ve halkı, dilediğince çalıştıracağını tasarlıyordu. Tasarısı da tuttu. Halk, dünya krallığını öbür dünya gücüyle birleştiren Dağdeviren'in buyruklarını korku ile de olsa, yerine getirmeye başladı. Dağdeviren de, kendisine bol bol yakarılan tapınaklardan çıkardığı buyruklarla, yasalarla, köleleri ve toprak işçilerini cennet vaadiyle ücretsiz çalıştırmaya başladı.

Bir gün, divanı toplamış, vezirleriyle bir konuyu tartışıyordu. Vezirleri, böylesi toplantıların biçimsel olduklarını, kendileri dünyanın en geçerli ve tutarlı düşüncelerini söyleseler bile, sonunda Tanrı'nın sözünün geçerli olacağını bildiklerinden, genellikle az konuşurlardı. Çoğunlukla, söz onaylamaya gelirlerdi divana. Divanın kapısı açıldı, yeşil ipekten şalvarlar giyinmiş, ak ipek gömlekleri kırmızı ibrişimle işlenmiş üç güzel kız yerlere değin eğilip saygıda bulundular. Kuzguni kara saçları parıl parıldı. Kalın üç belik hâlinde bellerine değin iniyordu. Uçlarında küçük altın pullar kızarıyordu. Arkalarında, ellerinde gümüş tepsiler tutan, sarı ipekten şalvar giyinmiş, kırmızı atlas gömlekleri ak ibrişimle işlenmiş, kara gözleri çekik çekik, ince yapılı üç kız, başları eğik ayakta duruyorlardı. Dağdeviren'in sağ gerisinde duran başvezir el çırpı, yere kapanmış kızlar ayağa kalkıp divana doğru yürüdüler, ellerinde gümüş tepsiler taşıyan kızlar da onları izlediler. Divan üyelerine, soğuk kuyu suyunda karıl-

mış mürdümeriği şerbeti sundular. Hava sıcaktı. Dağdeviren'in başucunda, dev yapılı iki zenci, Mısır papirüslerinden yapılmış kocaman bir yelpazeyi durmadan sallıyorlardı. Buna karşın, yaşamının büyük bir bölümünü, yaylalarda, sürülerin ardında geçirmiş Dağdeviren'in alnından süzülen terler, kırılaşmış kaşlarından gözkapaklarına iniyordu. Soğuk şerbetini içerken yelpazeciler durdular. O sırada, mürdümeriği şerbetinin tarçınlı kokusunu alan bir üvez vızıladı kulağının dibinde. Eliyle kovalayım derken, üvez, kulağından içeri girdi. Dağdeviren'in beyninde bir uğultu başladı. Üç beş dakika içinde, koca Tanrı, dayanılmaz bir uğultuyla salonda dolaşıp duruyordu.

Dağdeviren, divanın ortasına gelip dikildi. Şaşkın şaşkın bakan vezirlerine şöyle buyurdu:

— Hepiniz toplanıp başıma vurun ki, üvez çıkıp gitsin.

Vezirler, Tanrı'nın dediğini yaptılar, ama üvezi çıkaramadılar.

Bu olay, kısa sürede, halk içinde yayıldı. Tanrı'nın kulağına, bir üvez nasıl girer? Koca Tanrı, bir üvezi, kulağından çıkarıp atamaz mı? Dünyayı yaratmış, insanı cezalandıran, ona öbür dünyada cennetler veren Koca Tanrı, nasıl olur da, bir üvezin önünde aciz kalır? Böylesi yorumlar, birbirini izleyip giderken Dağdeviren'in zulmü de arttı. Özellikle, köleler ve çiftçiler üzerinde yoğunlaştı. Çünkü, onlar, Tanrı'nın üvezle baş edemediğini görüp örgütlenmeye başladılar. Bu zalim yönetimi hoş görmeyen yöneticiler de harekete geçtiler. Özgürlük savaşımına başlayan kölelerle ve çiftçilerle işbirliğine başladılar. Dağdeviren, bu örgütün haberini alır, hepsini yakalatır ve kestirir.

İşkencenin günlük yaşamın bir parçası durumuna geldiği, kanın oluk oluk aktığı bu günlerde, Dağdeviren'in yürekli vezirlerinden Müslim,

— Saygıdeğer Kralım, dedi, kendini Tanrı ilan ettin ya! Bir üveze gücün yetmez mi?

Bu sözlere iyice kızan Dağdeviren, Müslüm'in başının vurulmasını buyurur. Vezirlerden Yemliha da, özgürlük savaşımı veren örgütlerle ilişkilidir. Güvenli bir erle birlikte Müslim'i kurtarıp kaçarlar.

Kuzeydeki tepelere sığınırılar. Dağdeviren'in askerleri artlarına düşmüşlerdir. Gökyüzü kara bulutlarla kaplıdır. Toroslar'ın doruklarında cehennem karanlığı vardır sanki. İnce, sarı bir yağmur, Tarsus ovasını balçık haline getirmiştir. Berdan çayının Toroslar'ın yamaçlarından düzlüğe vardığı noktada, sürüsünü bırakıp dağlara kaçmaya çalışan bir çobana rastlarlar. Çobanı sorguya çeker Yemliha. Çoban, tanımaz bunları. Doğruyu söyler:

— Siz, der, yabancıya benzersiniz. Buranın krah Dağdeviren'dir. O da, bir zamanlar, benim gibi çobandı. Bir hazine buldu, kral oldu. Krallığım zulme dayadı. Bu zulümden kaçırım. Sarı yağmur yağıyor. Buralarda, sarı yağmur, en az bir hafta yağar. Asker ardıma düşemez. Bir haftaya değin, ben, Toroslar'ı aşarım. Adil bir bey bulur, kapısına dururum.

Yemliha, bu sözlere kızdı. Ama, sakın sakın:

— İlle de, dedi, bir kapıya mı duracaksın? Kendi kapını açmaya çahşsana! Biz de o zalimden kaçırız. Ama, kendi kapımızı açmak için fırsat kollarız. Savaşacağız Dağdeviren'le. Hele, bir kez, şu tehlikeyi atlatalım.

Sarı yağmur, çobanın çarıklarını çekti aldı ayağın-
dan, erin çizmesini. Müslim'le Yemliha'nın ince kendir-
den örülmüş mestleri parçalandı, kara toprakta kaldı. Yalınayak, sırlıklam, apaç, günlerce dolaştılar dağlar-
da. Dağdeviren'in askeri peşlerindeydi. Kimselerle görüş-
miyorlar, insan olan bir yere giremiyorlardı. Bir de
baktılar, kendilerini bırakmayan bir köpek var artların-
da. Kuşkulandılar. İz süren bir köpek olabilir! Bir taş atıp
köpeğin bir bacağını kırdılar. Köpek yine ayrılmadı. Dö-

nüp bir taş daha salladı çoban. Öbür ayağını da kıldı. Köpek dile geldi:

— Er, dedi, taş atanda kuzulamadım hiç. Ama, sen çobansın. Ben de senin köpeğim. Beni nasıl tanımazsın?

Çoban baktı ki, kendi köpeği Kıtmir bu.

— Bak, demiş, Kıtmir! Seni tanımadım, ama tanısaydım da aynı şeyi yapardım. Çünkü, sen bizi izleyemezsin. Vazgeç bu işten. Görüyorsun, biz bile açız günlerdir.

Bunları söyledikten sonra, bir iri taş daha söküp yerden, üçüncü bacağını da kırmış. Kıtmir, bundan sonra hiçbir tartışmaya girmemiş, ama onları da bırakmamış. Dostlar, bir yüce dağa varmışlar. Bulutlar aşağılarda kalmış. Gökyüzü mavi mavi açılmış. Her biri, kendisini bir kayanın üstüne atmış. Güneşe durup kurumayı istemişler önce. Bakmışlar, Kıtmir de bir kayanın üstünde güneşleniyor. Bacakları sapasağlam. Çoban ürkerek sormuş:

— Sen, niye kaçarsın Kıtmir?

Kıtmir yanıtlamış:

— Ben de, Dağdeviren'in zulmünden kaçırım. Ben de sizinle ortak savaşım vermek isterim.

Dostlar, şaşırıp kalmışlar. Güneşte kurunup yorgunluklarını aldıktan sonra, aşağılara bir yerlere inmeye başlamışlar. Gündüz dinlene, gece yürüye, varmışlar Tarsus'un kuzeyindeki mağarah tepelere. Bir mağaraya girmişler. Her biri, bir köşeye uzanıp uyumuşlar. Kıtmir, mağaramın ağzına uzanmış. Gözleri açıkmiş. Ön ayaklarım da dışarıya doğru uzatmış. Sanki uyumazmış! Gören, onu mağaranın bekçisi sanırmış.

Sarı yağmur dinmiş, Tarsus ovasına, güneşle birlikte, yine sarı, mor, turuncu, ak, pembe, renk renk taze bir yaşam saçılmış. Köleler vke çiftçiler, tarlalara gitmemişler. Birlik olup üvezin fırl fırl döndürdüğü Dağdeviren'e karşı direnmışler.

— Üretmeyeceğiz, derlermiş. Biz üretmesek, o, askeri ve memurunu nasıl besleyecek? Sarayını nasıl beze-yecek?

Çok kayıp vermişler, ama direnmişler. Üretim düşünce, Dağdeviren'in askeri aç kalmış, yağmaya başlamış. Asker yağmaya başlayınca, halk tedirgin olmuş. Memur işine gidememiş. Derken, bir gece, kölesi, çiftçisi, esnafı, askeri birlik olup saraya saldırmışlar. Dağdeviren'i asmışlar, zulme son vermişler. Ama, Dağdeviren, kentteki bütün aydınları, devlet adamlarını birer birer temizlediğinden, yönetimi verecek kimse bulamamışlar. Halk da, kendi kendine yönetme gücünde olduğunu anlayamamış. Öyle öğretmişler onlara. Mutlaka bir bey gerek. Kaçanları aramaya başlamışlar. Müslim, Yemliha, Er, Çoban ve Kıtmir, olanlardan habersiz, mağarada uyku çekerlermiş. Doğrusu, bu, bir açlık uykusuymuş.

Mağara dostları uyuyadursunlar, Tarsus halkı, kendisine bir bey bulmanın ardına düşmüş. Söylerler ki, Mısır illerinden bir bey bulup getirmişler. Bu Bey'in yönetiminden razı olmuşlar. bey, eski düzeni değiştirmiş. Köleleri azat etmiş, çiftçilere toprak vermiş, sarayındaki hizmetçilere aylık bağlamış. Güçlü bir otorite kurmuş. Halk, altını başına kor, ülkenin bir ucundan öbür ucuna gidermiş.

Güneş kaç kez doğmuş, kaç kez batmış, mevsimler kaç kez değişmiş, kimse bilmez. Dostlar mağarasındaki-ler uyanırlar. Kıtmir, doğan güne karşı üç kez ürür. Dostların her biri, mağaranın bir köşesinden kalkarlar. Kemikleri çatır çatır eder, gözkapakları kurşun gibidir. Gerine gerine mağaranın kapısına gelirler. Tarsus ovası büyümüşdü sanki. Evlek evlek uzanıyordu. Berdan çayının yatağı değişmişti. Tarsus'un körfezi geri çekilmiş gibiydi. Çoban, yıllarca davar otardığı yerleri tanıyamıyordu uzaktan. Ellerini göğşe açtı, başını kaldırdı, gözleri yumuk:

— Rabbimiz, dedi, katından bize güzellikler sundu ve işimizin doğrulukla başarıya ulaşması için nedenler hazırladı. Bizi uykulara daldırdı. Belki de yıllardır uyuyoruz. Dağ taş, börtü böcek, ova bucak değişmiş. Bize, değişeni duyurmadı.

Müslim Vezir, eskimiş, el değdikçe dökülen yelegeine bakıyordu garip garip.

— Belleğimi yitirmediysem, diyordu, benim yeleşim nar kırmızısıydı. Bu, maviye çalıyor. Hatta soluk mavi. Biz uyurken, birisi gelip üstümüzü değiştirmiş olmalı!

Kıtmir, yattığı yerden söze karıştı:

— Olur mu Vezir hazretleri. Ben, kapının önünü bırakmadım hiç. Yattığım gibi kalktım. Ayaklarımı nasıl koymuşsam öyle buldum. Ama, benim tüylerimin rengi de değişmiş.

Çoban, söylenenlerin hiçbirisini yadsıyamadı. Onun kepenegi de değişmişti. Konuşmayı kesip etrafı dinlemeye başladılar. Uzaklardan, tarhlarda, tarlalarda çalışan insanların türküleri geliyordu. Yemliha, ince uzun sakalını sıgayarak:

— Bu türküler da başka, dedi. Sözlerini bile doğru dürüst anlayamıyorum. Ezgileri de değişmiş.

Müslim, elini cebine attı, Dağdeviren adına basılmış bir gümüş para çıkardı. Dingin bir sesle:

— Açık bizi elden ahr, dedi. Hele şimdi, birimiz, şu gümüş parayla kente gitsin, yiyeceklerin hangisi temizse, ondan alsın, rızık getirsin. Ola ki, kent de değişmiştir! İnsanlar da değişmiş olabilir! Giden, çok dikkatli davran-sın ki, hiç kimse bizi sezip anlamasın.

Daha bilge olduğundan, Yemliha'yı göndermeyi kararlaştırdılar. Yemliha, kente vardı. Önce, yönetimde olup bitenleri haber almak için, Dağdeviren'in sarayına doğru yürüdü. Berdan çayı, sarayın duvarlarını yalaya-rak akıp gidiyordu. Sarayın güney davarlarına doğru in-di. Denizi aradı, ama bulamadı. Sezilmesin diye, kimsele-re sormadı denizi. Çarşıya giderken kafasından, 'Acaba

Tarsus'ta mıyım?' sorusunu geçiriyordu. 'Berdan çayı bizim çay. Saray da, yeni ekler olmasına karşın bizim saray! Evet burası Tarsus!' Eski günlere döndü. 'Akdeniz'in koyu mavi sularına uzanan saray bahçesinde, sınırları hurma ağaçlarıyla çevrili iki bağ vardı. Bağların arasındayken geniş bir ekinlik bulunurdu. Berdan çayından açılmış kanallar, bağları ve ekinliği sulardı. Bereket dolardı sarayın al damarlı mermer odalarına. Salonlarında dolaşan kadınlar, altın bilezikler takınarak süslenirlerdi. Kölelerin ayaklarında, kalın halkah demir zincirler şakırdardı. Saray halkı, ince ve kalın ipekli yeşil giysiler giyerler, arkalarını dayayabilecekleri tahtlarda otururlardı. Akşam yemekleri eğlenceli geçerdi. Tarlalarda yatan kölelerin çanaklarına yağsız bir çorba konur, çorbasını içen köle, olduğu yerde uykuya daldı. Sabahları, üzerlerindeki kragıyla uyanırlardı. Belki, bunlar da değişmiştir!' Bir fırına vardı. Çarşı da değişmişti. Dikkatle, tanıyabileceği yüzler aradı, bulamadı. Kimi sözcükleri bile anlamadı. Fırıncıdan beş ekmek istedi. Ekmekler de değişikti. Ekmekleri torbaya koydu, gümüş parasını fırıncıya uzattı. Fırıncı, parayı evirdi çevirdi, bir şey anlayamadı. Dönüp Yemliha'ya:

— Seni, dedi, krala götüreceğim! Sen, bir hazine çalmışsın!

Yemliha:

— İlişkisiz sözler söylüyorsun, diye yanıtladı fırıncıyı. Öz kazancımdır bu para.

— Olmaz, diye diretti fırıncı. Bu parayı, ben hiç görmedim. Eski bir sikkeye benziyor. Bir yerde define bulmuş olmalısın. Defineler de devletindir.

Yemliha da diretti. Paranın üzerindeki tarihi okudu, kim adına basıldığını gösteren turrayı gösterdi. Oradan geçen yaşlıları çağırdı fırıncı. Hepsi de bunca yaşlarına değin böyle şey işitmediklerini söyleyip gülüştüler, Yemliha'yı alaya aldılar. Fırıncı, Yemliha'yı çarşı ağasına teslim etti. O da, onu kolluk gücüne götürdü. Kolluk güçleri,

gerekli işlemleri tamamlayıp mahkemeye verdi. Yemliha'nın biddiği yasal işlemlerden farkhydı yapılanlar.

Yargıç, yerini aldı, halkın önünde Yemliha'yı yargılamaya başladı. Yemliha, kendisinin eski bir vezir olduğunu, Dağdeviren'e karşı savaşım verdiğini, Tarsus'ta doğup büyüdüğünü ileri sürdü. Dinleyiciler uğuldadı. Yargıç, herkesi susturdu ve düşündü. Sonra, şu soruyu sordu:

— Peki, sen buralıysan, senin evin olmalı. Seni evine götürsek tanır mısın?

Yemliha gülümsedi:

— Nasıl tanımam?

Kent, onun tanıyamayacağı denli değişmiş olmasına karşın, araya sora, kütükleri taraya taraya, eski mahallesini buldu. Evini de tanıdı. Kahn taş duvarları duruyordu. Bahçesindeki hurma ağaçları da göğe doğru tırmanıp yükselmişlerdi. Yargıç, evin yaşlı sahibini çağırıp sordu:

— Ey koca, sen soyunu sopunu bilir misin?

Yaşlı adam, şiş kapakh gözlerini kırpıştırarak:

— Yemliha olurmuş, diye yanıtladı. Atamızdan böyle duymuşuz. Bir zamanlar Dağdeviren adh bir zalim kral varmış. Onun veziri olasıymış. Zulmüne dayanamayıp kaçmış. O gün, sarı bir yağmur yağarmış. Herhalde, o yağmurda, sele suya kapılıp ölmüş olmalı.

Yemliha, kendi soyundan yaşlı adamı, yaşlı gözlerle bağrına bastı, kendisini kanıtladı. Onları arkadaşlarına da götürdü. Herkes dünyanın ve yaşamın değişerek sürdüğünü, değişmeden yaşamamanın olanaksızlığını anladı.

Mağaradaki sarkıtların ve dikitlerin biçimlerine bakarak, yeni yaşama alışamayacaklarını anlayınca Tanrı'ya yalvarıp taşlaşmış olduklarını belirten söylentiler varsa da, kahramanlarınızın bundan sonraki yaşamları hakkında, ne halk dilinde, ne de kutsal kitaplarda, açık bir bilgi yok.

AĞRI DAĞININ MAĞARALARI (*)

Ağrı dağının yedi mağarası varmış. Her biri, Ağrı'nın karnında birer saray gibiymiş. Birinin duvarları filiz yeşili som yeşimden yapılmış. İkincisinin duvarları da som yeşimmiş. Ama pembesiymiş. Üçüncü mağaranın her yanını pembe yalımlı yakuttu. Dördüncü mağaranın duvarlarıysa erguvan karışımı al yakuttandı. İçeriye girdin mi, sanki mor uçkunlu kızıl alevler sararmış yanını yöreni. Beşinci mağaranın duvarları som altındanmış. Ağrı'nın altını kırmızı kırmızıymış. Altıncı mağaranın taşı toprağı elmasmış. Duvarları ıslık ıslık yanarmış. Yedinci mağarayı gören olmamış. Öbürlerine de insan eli uzanmamış ya, yedinci hakkında açık bilgi de yokmuş. Açık bilgi yokmuş ama, söylenti çokmuş. Derler ki, yedinci mağaranın duvarları kızılısı esmer, gümüş gibi parlayan, durmadan ışın yayan, yüksek ışınlı bir madenden yapılmış. Yedi mağaranın her birinde bir dev otururmuş. Bu yedi dev kardeşlermiş. Ne yiyip içtiklerini kimseler bilmezmiş. Ama, bu mağaralara bir Tanrı'nın kulu giremezmiş.

İnsanoğlu, yeryüzünde hiçbir giz bırakmayı sevmez. Kimi, gezip görme tutkusunu geliştirir, kimi arayıp bulma sevdasına düşer, kimi doğayla savaşıma girer, kimi de bir meraka kapılıp dünyanın gizini çözer, İşte, Kızılbudak'tan Yetim Cesim derler bir pehlivan, aklına takmış Ağrı'nın mağaralarını. Her gün, Kızılbudak'ın kuzeyinde, Durubulak dedikleri pınarın başına gidip Ağrı'nın

(*) Bu masal, Başkale'den derlenmiştir.

ters koniye benzer doruğuna bakıyor bakıyor içleniyordu. "Bu dağın doruğuna çıkan olmuş mu?" diye söyleniyordu kendi kendine. "Küp gölünden yukarı çıkan olmamış. Küp gölünün ağzına kapanan bakırsı kayaların altında yedi derya varmış. Doruktaki buzul, yedi mağaranın ağzını kapatırmış. Doruğa çıkınca, bütün dünyayı avucunun içinde gibi görürmüştün! Ama kimse çıkamamış bugüne değin. Ben çıkacağım doruğuna Ağrı Baba! Mağaralarını devlerden temizleyeceğim."

Yetim Cesim, bir gün, Durubulak'tan su içmeye eğilmiş. Dizini bulağın al taşına koyduğunda, küründe kıpırdaşan suların içinde ak sakallı bir yüz görmüş. Dönüp arkasına bakmış ki, nur yüzlü bir koca, kendisini süzer. "Suyunu iç oğul!" demiş, "Su içene yılan bile değmez!" Yetim Cesim, öyle kimseden korkan oğul da değilmiş. Ne kı, bu ak sakallı kocadan irkilmiş. "Ağrı'nın Kırklarından biri olmaya?" diye geçirmiş içinden. İki elini, Durubulak'ın sal kürününe dayayıp suyunu içmiş. Suların aynasında, ak sakallı kocayı izlermiş. Koca, "Beni, demiş, Kırklar'dan sayarsın değil mi? Küşünlendin bilirim. Ben çobanım. Suluçem'den, Serdarbulak'tan, Iğdır'dan, Mak'tan hangi yaylayı sorarsan sor. Her birinin çiçeğini, otunu, gözesini tanırım. Ağrı'nın hangi otunun hangi mevsimde, hangi renge büründüğünü bilirim. Küp gölünün saat saat değişen mavisini öğrenmişim. Bala Ağrı'nın ot bitmez kayalarındaki şeytan kınalarını da görmüşüm. Hıdır çobanı onlar da tanır bilirler." Yetim Cesim'e güven geldi. Hıdır çobanın eline vardı. Eli kenger kokuyordu. Mor koyun yününden basılmış kepenegini yere serip uzandı. "Seni gözlerim, dedi, aylardır. Ağrı'ya bakarsın hep. Doruğa hem de. Oraya varamaz kimse. Yedi mağarası varmış. Her mağarada bir dev otururmuş. İnsan kokusunu, bir günlük yoldan alırlarmış. Ama, senin aklını ve yüreğini doruğun dumanı sarmış. Seni kimse vazgeçiremez oradan. Gidende haberim olsun. Ola ki, yardımım dokunur." Yetim Cesim, hiçbir şey demedi.

Durubulak'ın üstündeki kocaman kayanın üzerine uzanıp gözlerini doruğa dikti. Hıdır çoban dinlendi, suyunu aldı, Ağrı'ya doğru yollandı. Yetim Cesim'in gözleri hâlâ doruğu saran külrengi dumandaydı. Bazen morarıyor, bazen de kor ateşe kesiyordu bu duman. "Devler ateşi canlandıranda kora kesiyordur herhal," diye geçirdi içinden. "Kapınızı kıracağım devler." diye sesli düşündü. "Sizi Ağrı'dan kovacağım. Bu dünyanın taşı toprağı, altını gümüşü, havası suyu, bizim için yaratılmıştır, insanlar için."

Akşam oldu, sabah oldu. Kaç akşam geçti, kaç sabah aydınlandı, Yetim Cesim'in içi durulmadı. Bir gün, Kızılbudaklı pehlivanların kahvesine vardı. Onu orada görenler, çevresini aldılar. "Hoş geldin pehlivan!" diye ağırlayıp saygıda bulundular. "Ağrı'dan vazgeçtin herhalde. Derneğimizin en büyük ustası sensin. Ağrı'dan geçer, içimize gelersen, Arap'a, Acem'e gideriz. Onların pehlivanlarını yener, kispetlerimi yırtar, çil çil altınlar kazanırsın." Yetim Cesim, iri ala gözlerini, pehlivanların soru dolu gözlerine dikti, kararlı sesle, "Pehlivanlar, dedi, dünyanın altını, elması, mücevheri, gümüşü, değerli ne değin madeni varsa, Ağrı'nın mağaralarındaymış. Dünyanın bütün yüzükkaşları, bilezikleri, gerdanıkları, gerdanlık incileri, pırlantaları oradaymış. Devler el koymuşlar insanların hakkına. Biz pehlivansak, Arap'ı, Acem'i ne yaparız? Ağrı bizim. Ağrı'dan kovarsınız devleri." Pehlivanların söyleyeceklerini beklemedi, hızla kalkıp gitti. Pehlivanlar, aralarında tartıştılar. Kimi evetledi, kimi karşı çıktı. Sonunda, Yetim Cesim'in doğru düşündüğüne karar verdiler.

Ağrı'nın dumanlı doruğundan bir harmanlık kor ateş gibi yuvarlanıp gelen güneş, Kızılbudak'ın yeşil çayırıları üzerine yayılıyordu. Çayırıların üzerindeki çiy damlaları, ıslıl ıslıl parlıyordu. Yetim Cesim'in kapısı vuruldu. Altı pehlivan, gürzlerini, teberlerini sırtlarına vurmuş, çift ağızlı palalarını kuşaklarına sokmuşlardı.

Yetim Cesim, arkadaşlarını coşkuyla kucakladı. Hiç zaman yitirmediler. Gürbulak'a varıp Hıdır çobanı buldular. Hıdır çoban, onlara yedi koç kesti. Atlandırdı, Küp gölünün başına çıkardı. Şafak açtı. Hiçbir yerde, böyle şafak açamaz. Doruğun dumanı yahma kesti ilkin. Kor ateşten bir koca çember yuvarlandı Tendürek'e doğru. Uzaklardan Suphan dağı sümbül sümbül göründü. Bala Ağrı'nın esmer kayaları, kırmızı karanfiller gibi acılaştı. Küp gölünün suyu süt mavisine kesti. Mavi açan çiçek ala, al çatlayan çiçek mora döndüştü. Pehlivanlar lal olup kaldılar. Yetim Cesim, "Bu şafak hakkı için, diye kükredi birden. Bu şafak hakkı için, Ağrı'yı devlerden temizleyeceğiz." Hıdır çoban'ın ince dudaklarında bir gülücük belirdi. Kahn ve inandırıcı bir sesle başladı konuşmaya:

— Oğullarım, siz bu işi kolay bellersiz! Ama değil.

Pehlivanlardan birisi, coşkuyla:

— Çoban baba, dedi, devleri mağaralarında basıp öldüreceğiz. Bütün cevahirleri, yakutları, elmasları, kızıl-ları (altın) ahp Kızılbudak'a götüreceğiz.

Bir başkası:

— Yeter ki, sen, diye ekledi, bize mağaraları göster.

Küp gölünün üzerinde, her kanadı üç beş kulaç, her pençesi bir koyunu kaldıracak irilikte, küçücük baş, kızıl gagalı, ak bir kuş dolanmaya başladı. Hıdır çoban, "Ağrı'nın bekçisi!" dedi. Karlarda yaşar. Kar kurduyla beslenir. Kızılkurtlu kar yer. Küp gölünden içer. Yuvası doruktur. Halk, bu kuş için böyle düşünür. Hıdır çoban, kuşu kutsadı, doruğa baktı. Biraz daldıktan sonra, "Haydi toplanın oğullarım." dedi ve atına atladı. Pehlivanlar da onu izlediler. Doludizgin Gürbulak'a vardılar. Hıdır çoban, konuklarını ağırladı, Ağrı'nın her taşını, her kovuğunu bir bir anlattı, tanıttı. Durumu, bir kez daha gözden

geçirip tasarılarını yaptılar. Hıdır çoban, "Yarın dedi, her birinize kulunlu birer kısırak alacağız. Düzlüğe varınca, kısırakların kulunlarını, kuz bir yere koyacaksınız. Kulunlu kısırak, evden gidende tosağa gibi, eve gelende kuş gibidir. İlk mağaraya girdiğinizde, ikiniz kapıyı keseceksiniz. Mağaranın ağzında, iki büyük taş vardır. Onların ardına gizleneceksiniz. Üstünüze çamur sürteceksiniz. İnsan kokusu almasınlar. Öbürleriniz, atları mağaraya süreceksiniz. Mağarada, acayip gürültüler olacak. Bilin ki, devler harekete geçti. Gürültüler çoğalanda, atların başını geri çevireceksiniz. Atlar kulunlarına doğru kanatlanacaklar. Mağaranın ağzı ath insanlar için bile çok geniştir. Beş ath yan yana geçer. Ama bir dev için dardır. Tek tek, zor geçerler. İki kayanın arasına gelende, gizlenmiş yiğitler, palalarıyla devin topuğuna dürtecekler. Kan çıkar çıkmaz ölürler. Çok becerikli olacak bu işi yapanlar. Topuğa dürtemezseniz, hemen yutarlar sizi."

Gün doğdu. Pehlivanlar, birer kulunlu kısırakla, Ağrı'nın yamaçlarını tırmanmaya başladılar. Geceyi, Küp gölünün başında geçirdiler. Kepeneklerine sarıhp deliksiz bir uyku çektiler. Güneş, doruğun üzerinden çıkanda, kulunları, gölün çevresini kuşatan bakırsı kayalara bağlayıp buzulu dolaştılar, ilk mağaranın ağzına vardılar. Hep birlikte girdiler içeriye. Yeşil bir aydınlık vardı içeride. Mağaranın ağzındaki iki kayayı gördüler. Mağaranın ağzından beş adım ileride, iki sütun gibi duruyorlardı. Som yeşimdendi kayalar. Yetim Cesim'le Hamza Pehlivan, kayaların arkasına yerleştiler. Öbürleri içeriye doğru at sürdüler. Biraz sonra, mağaranın içi, acayip seslerle doldu. Pehlivanlar, kısırakların başını mağaramın ağzına çevirende, her kısırak bir top yel oldu, mağaranın ağzından fırladı. Devler kayalara yetiştiler. İki kayanın arasından birer birer geçmeye başladılar. Yetim Cesim, Hamza Pehlivan'ı öğütlemişti. Herkes kendinden yana olan topuğa dürtecekti palasım, biri tutturamazsa, öbürü tuttururdu. İlk dev, büyük bir acıyla yığıldı mağaranın

ağzına. İkincisi, üçüncüsü, derken yedincisi de topuğundan vuruldu.

Aşam olmuştu. Yedi dev, mağaranın ağzında üst üste bir küçük dağ oluşturmuştu. Pehlivanlar, utku naraları atarak Küp gölüne geldiler. Kısraklarla kulunlar kişneşip Ağrı düzlüğünü yankıladılar. Kısraklar, kulunlarıyla koklaşıp yaban yoncalarını otlamaya başladılar.

Sabah ağardı, pehlivanlar mağaralara gittiler. Her pehlivan, bir mağaraya daldı. Doğada olanı, insanın buyruğuna ahp yeşimleri, yakutları, altınları, elmasları, kentlerine taşımışlar. Yalnız yedinci mağaradaki ışımlı madenin ne olduğunu anlayamamışlar. Bir parça getirmişlerse de, havaya çıkınca sarı kara bir şey olan bu özdeği bilememişler. Yararlanamadıklarından, o mağarayı unutmuşlar. Hoş, öbür mağaralardan da yeterince yararlanamamışlar ya! Yedi pehlivanın getirdiği, beş on göbek sonraki torunlarına yetmiş, ondan sonra da mağaralar unutulmuş. Yedinci mağaranın madeni, bugün anlaşılmış, ama Yetim Cesim'in torunları, o mağarayı açamamışlar.

AĞRI DAĞI EFSANESİ (*)

– 1 –

Leyla Fırat'la Mecnun Dicle, Anadolu topraklarını bırakıp Suriye ve Irak çöllerine düştükten sonra, anayurt özlemiyle, birbirlerine kavuşmak için çırpınıp dururlar. Leyla Fırat, Dumlu Baba'nın yeşil kızı, Mecnun Dicle de dumanlı Hazar'ın sarı oğludur. Basra körfezine varmadan Korna denen yerde kavuşurlar. Kucak kucağa girerler tuzlu Basra'nın ağımsı maviliğine. Yüksek Anadolu yaylalarıyla Basra körfezi arasında, bereketli Mezopotamya ovalarını sularlar. Uygarlığın gerçek beşiği burasıdır işte. İnsan zihninin büyük ürünü geometri, ilk kez bu toprakları ölçüp biçmiş, gönyelemiş, pergellemiş. Uzun derinliklerine, ilk kez, Mezopotamyalılar, korkmadan, onu bir gün yenmek için bakmışlar. İlk kez, sözlerin ölçüyle söylenmesi de burada başlamış.

Leyla Fırat'la Mecnun Dicle'nin kucaklaştıkları Korna'da koca bir deniz oluşur. Mezopotamyalılar, bu denizleşen ırmağa Şattü'l Arab derler. Mezopotamya'mn bereketi, bu sularla, bu suların sevdasıyla çoğalır. Güneyden, doğudan ve batıdan, bu ülkenin bereketine koşup gelmiştir birçok kavimler. Sümerler'in ünlü Gılgamesh'i, burada yaşamış, ölümsüzlüğü burada aramış. Ünlü Hamurabi yasalarını burada ortaya koymuş, baskent Babil'e, yedi

(*) Bu masal, Suphan dağına, yaylamaya gelen Köserlerden derlenmiştir.

katlı asma bahçelerini taşıyan kulesini burada yapmış. Bu kulenin yapılmasında, Yahudi kölelerini çalıştırmış. Bu köleler, kölelikten kurtulmak için örgütlenmişler. Özgürlüklerini kazanana değin savaşımlar. Yahudi köleleri arasında peygamberliğe değin ulaşmış ünlüler yetişmiştir. Bunlardan birisi de, Gılgamesh'le yakın arkadaşlık kurduğu bilinen Nuh'tur. Nuh'un köle olduğunu gösterir hiçbir kanıt yok. Ama, büyük zorluklar çektiği anlaşılıyor.

Kuzeyde sürekli yağmur yağıyordu. Leyla Fırat'la Mecnun Dicle, coşkulu Anadolu toprağından söküp getirdikleri, çürümüş ot taşıyan ince kara toprakları, Mezopotamya ovalarına dolduruyorlardı. Sevdaları artmıştı sanki. Korna'ya varmadan birleşmek ister gibiydiler. Durmadan taşıyorlardı. Kuzeyde bir yerlerde birleşmek için kabarıp duruyorlardı. Parlak Mezopotamya gökleri kurşun rengine dönüşmüştü. Yağmuru, on yıllarda zor gören ve yağmur yağdığında, törenler yapan Mezopotamyalılar, günlerdir bir dakika durmayan yağmurdan korkmaya başlamışlardı. Otlar çürümeye yüz tutmuştu. Yazının yabanın kurdu kuşu, börtü böceğı, kuzeye çekiliyordu. Ulumalar, cıgıltılar, bağırışmalar birbirine karışıyor, Mezopotamya ovalarında, görülmemiş bir kargaşa sürüyordu.

Duvarcı Nuh, büyük bir değişimin farkında oldu. Uruk kentinin yağmur coşkusuna kapılmış halkını uarmaya başladı. Bütün Uruk tüccarları, çiftçileri, yöneticileri, kentin kırmızı tuğladan örülmüş tapınağında nar şarabı içip bereketi kutsuyorlardı. Yağmur yedi gün önce başlamıştı, onlar da yedi gündür yiyip içiyorlardı. Kral, Yaug adlı bir at yontusunun üzerindeki Suva adlı eski bir Sümer kraliçesinin önüne geçmiş, söylev çekiyordu: "Ey soyumun en eski anası, yanık tenli Suva, sana büyük bir boğa sunacağım! Nar bahçelerinde senin için bahar şölenleri düzenleteceğim!" Kadehini, başına dikti ve kapının eşiğine çaldı. Suva'nın dipdiri memeleri titredi! Uruk

Tapınağı'nın rahibi Aşu aldı sözü. Tunç bir tası, elinde tutuyordu. Nar şarabı doluydu tas. Tanrı Ved'e döndü: "Atını, karısma veren Ved!" dedi, "Suva'nın saçlarını iyi yıka-mışsın. Suva, kartalın yeryüzünden çekti herhalde. Suva'nın saçlarını kurutmazsan, kartalını konduracak bir kaya parçası bulamayacak sanırım. Senin için içiyorum!" Parlak nar şarabını içti ve tunç tası eşige fırlattı. Suva'yı taşıyan Yaug'un küçük kulakları dikildi. At, neredeyse fırlayacaktı. Suva'nın etli dudaklarına tatlı bir gülücük yayıldı. Ved'in iri gözleri ışıklandı. Sağ elinde tuttuğu kartal yontusunu uçurur gibi yaptı. Uruk'un kraliçesi geldi, Ved'in önünde eğildi. "Nesr (kartal yontusunun adı), dedi, güçlü pençeleriyle bulutları dağıtsın artık. Uçur Nesr'i." Doğruldu, güney duvarının ortasındaki sedir ağacından yapılmış mihrabın sağında duran şarap küpüne yürüdü. Bir tekmede devirdi. Tapmaktakiler şaşkırdılar. Gürültüler, bağırışmalar çınladı tavanda. Kral, söz almaya çalışırken tapmağın kapısı açıldı ve içeriye soğuk bir rüzgar doldu, yağmur savruldu.

Herkes kapıya döndü. Eşikte, kırçıl saçlarıyla Nuh duruyordu. İnce, uzun boylu, derin kara gözlüydü. Kakaç burnundan kıvrıkcık sakalma karışmış hurma bıyıklarına sular sızıyordu. Gök gibi gürlledi: "Ey Uruk büyükleri! Ben size apaçık bir kurtarıcıyım! Bırakın Ved'i, sapkın karısı Suva'yı. Onu bindirdiğiniz atı Yaug, adı bir beygir bile değildir. Tanrı, size ceylan biçimli kısarakla, genişkarınh aygırlar verecek. Küplerinizi hurma şaraplarıyla dolduracak. Tarlalarımız ekinle bezenecek. Nesr'in eğri gagasma tapmamayın. Tanrı'ya sığının. Yoksa, tufanda yok olacağız." Rahip, omuzlarını saran bol dökümlü cübbesini toplayarak Nuh'a doğru geldi ve, "Sen, dedi, şu kanallarda çalışan köle değil misin? Bir taşın taşıdığı yükü bile hesaplayamazken, tufanın önüne geçmeyi mi düşünürsün?" Nuh, ağır, yumuşak ve kararlı bir sesle, "Yok olmak istemezseniz, diye yanıtladı, kırnın putlarımızı. Gö-nüllerinizi benim Tanrımın sevgisiyle doldurun. Tufan-

dan kurtulmamın yolu, bir gemi yapmaktır. Tanrı bana verdi gemiyi. Sizi alabilirim." Uruk soyluları, alaylı kahkahalar atarak Nuh'u kapı dışarı ettiler. Rahip, kaygılıydı ya, krallık mimarı, Uruk surlarının daha aylarca dayanabileceğini söylüyordu. Oysa, Leyla Fırat'la Mecnun Dicle, yağın yağmurlarla kabarıyor, yukarılardan esen fırtınayla coşuyorlardı. Mimar, bu durumdan habersiz, Kral'a, "Ved, diyordu, size göklerden yararlı yağmurlar yağıyor. Pis Yahudi, sizin mallara sahip olmanızı, bağlar, bahçeler kurmanızı, ırmak boylarında saraylar yapmanızı, bunları oğullarınıza bırakmanızı istemiyor." Bu sözlerin coşkusuyla, kadehlerini kaldırdılar, sonuna değin içip tapınağın eşiğine fırlattılar.

Nuh, yavaş yavaş kabaran suların altında kalmaya başlayan sokakları dolaşıyordu. Her kapıyı çalıyor, uzun, kıvrık saçlarından sızan sulara aldırmadan, onları dine çağırıyor, uyarıyordu. Oğulları Ham, Sam ve Yafet, babalarının arkasından yürüyorlardı. Bütün Uruklular, dik göğüslü Suva'nın, geniş omuzlu Ved'in yerine önerilen Tanrı'yı lanetliyor, kendilerine bu bereketli yağmuru verdikleri için onlara teşekkür ediyorlardı. Esmer, etli dudaklı, iri kara gözlü, düzgün ince burunlu bir Sümer dilberi, çuval giysili köle Nuh'a, "Senin Tanrı'n da, karısını sevdikten sonra saçlarını yıkıyor mu?" diye alaylı alaylı sordu. Kapıyı kapatırken, Yafet, bileğinden tuttu, gözlerine baktı kadının. Ateş gibi yanıyordu. Alçak sesle, "Nuh'un Tanrısına inan!" dedi. Yüreğini orada bırakıp babasının arkasından koştu. Uruk pazarına yöneldiler. Pazarda kimseler yoktu. Kabaran sular, eşek derisiyle tahıl değiştiren tüccarların dükkânlarına dolmaya başlamıştı.

Nuh, oğullarına, pazarın bir köşesine atılmış katra-nağacından kütükleri, kalasları, tahtaları evlerinin önüne taşımalarını söyledi. Kendisi de, penceresiz bir kulübenin kapısını kırıp içeri girdi. Büyük kazanlara doldu-

rulmuş ziftleri gördü. Aradığını bulmuştu. Eve geldi. Gelinlerine, pazara gidip zift kazanlarını taşımalarını buyurdu. Ham'ın karısı gebeydi. Kendisini zor taşıyordu. Yine de zift kazanlarının bir kulpundan tutmayı savmadı. Nuh, Sümerler'den, matematik öğrenmişti. Bıkıp usanmadan, durup dinlenmeden çalıştı. Boyu yüz otuz beş metre, eni yirmi yedi metre, yüksekliği on üç buçuk metre olan, karından tek kapılı bir gemiyi yaptılar. Tekneyi, yukarıdan çeviren kırk beş santimlik bir de ışıklık koydular. Gemi kat kattı. Önce, Nuh'la karısı girdi gemiye, sonra sırayla oğulları ve karıları. Tanrı'nın buyruğuyla, geminin kapısını açık bıraktılar. Nuh, karada yürüyenden, havada uçandan, yerde sürünenden dişili erkekli birer çifti, temizlik derecelerine göre içeriye aldı. Temiz olanları, üst katta, kendi yanlarında bıraktılar. Üst katta, dört oda vardı, Nuh'la karısı ve oğullarıyla karıları için. Orta kattaki odalarda da, yetmiş beş günlük azık bulunuyordu. Hayvanların yiyecekleri, kendi katlarındaydı ve onları Nuh denetliyordu. Herkese, her hayvan çiftine, yiyeceklerini, içeceklerini, belli bir ölçüyle veriyordu.

Diyelim beş bin yıl önceydi. Günlerden cumartesi. Kapkara gök, ortasından yarıldı. Kırmızı bir ışık saçıldı tüm Mezopotamya'nın üzerine. Kabaran sular ışıladı. Leyla Fırat'la Mecnun Dicle, ta kuzey ovalarında buluşmuşlardı. Enginde ne değin kaynak varsa patlamış, göklerin pencereleri açılmıştı. Sular, kentlerin surlarını aşıyor, alanlara, sokaklara doluyordu. Çamurlu sular, Uruk'un evlerine de dolmaya başladı. Gemi, tüm yolcularını almış, yavaş yavaş yükseliyordu. Ters bir rüzgâr esmeye başladı. Gemi, akıntıya doğru yol almaya başladı. Kuzey gökleri kapalıydı. Yafet, kapıyı araladı, sessizce süzüldü. Sular yarı belini aşıyordu. Babasına laf atan esmer tenli, düzgün burunlu, ince Sümer güzelinin evine doğru ilerlemeye çabaladı. Bütün yapıların kapılarını zorluyordu sular. İnsan çılgınlıkları karışıyordu kentin sokaklarında delice akan suların çağlıtısına. Yafet vardı

Erişna'nın kapısına. Sular, kapıyı, ufak pencereleri aşmıştı. Evden ses gelmiyordu. Ak bir güvercin, konacak yer arıyordu. Dolandı fırlandı, gelip Yafet'in başına kondu. Evin kapısında döne döne foşuldayan suların yüzünde, ince lifli Mezopotamya pamuğundan yapılmış bir yazma göründü ve battı. Bir daha çıkmadı. Ak güvercin, Yafet'in koynuna süzüldü. Yafet, büyük bir hüznü, ak güvercinin yanına alıp gemiye döndü. Gemi, çok ağır ilerliyordu. Kapıya zorla ulaştı. Açması da zor oldu.

– 2–

Kırk gün geçti. Gemi, kuzeye doğru yol alıyordu. Yolcular, kuzeye gittiklerini bilmiyorlardı. Çünkü, ne gökte bir tek yıldız ışıldıyordu, ne de yeryüzünde bir kara parçası belirliyordu. Gökyüzü kara bulutlarla kaplıydı, yeryüzün de çamur rengi sularla. Nuh, ambarları yokladı, yolcuları denetledi. Yiyecekler azalıyor, her canlıda bezginlik başlıyordu. Alt katta, durum daha iyiydi. Sürüngeçenler yerleşmişti bu kata. Yılanlar çöreklenmiş, kertenkeleler geminin duvarlarından birisine yapışmış, kaplumbağalar kabuklarına çekilmişti. memelilerin bulunduğu orta katta sıkıntı daha fazlaydı. Ağır bir koku sarmıştı her yanı. Sığırlar, koyunlar, keçiler, atlar, develer, eşekler ve öbürleri kendi ıslaklıklarına yatamıyorlardı. Oldukları yerde, sık sık kıpırdıyor, kıpırdadıkça birbirlerini rahatsız ediyorlardı. Tavşan çifti, yumuşak bir ot bağının arasına girmiş, kulaklarının birini indiriyor, öbürünü kaldırıyor. İkide birde, ön ayaklarıyla yüzlerini temizlemeyi de ihmal etmiyorlardı. Kediler, Nuh'un ayakları dibinde dolaşıyor, ama sırnaşmıyorlardı. Köpekler, gemide de bekçilik görevini üstlenmiş görünüyorlardı. Yolcular için, kırkinci günün akşamında da bir umut görünmüyordu.

Yedi gün daha geçti. Nuh, geminin ışıklığından sulara baktı. Sular durulmuştu. Göklerde, bulutların rengi

açılıyordu. Karısını yanına çağırırdı. Durulan sulara ve ağaran bulutlara bakmasını söyledi, kara, kirden keçeleşmiş saçlarını öptü istekle. "Tanrı'ma şükre delim." dedi. Oracığa diz çöktüler ve Tanrı'ya dua ettiler. Tanrı, "Siz e muştular Nuh, dedi. Oğullarına ve gemindeki bütün canlılara muştular." Yalnız Nuh duydu, bu sözleri. Oğullarını ve gelinlerini topladı, onlara muştuyu bildirdi. Yafet, koynundan ak güvercini çıkardı, öptü. Foşurdayan sulara gömülen ak yazma açıldı gökyüzünde. Uçup yücelerde bir yere indi. Güvercin uçup gitti elinden ve tezden geldi, Yafet'in başına kondu yine. Ne gagasında, ne pençesinde, bir yere konduğunu gösterir bir ize rastlanmadı. Nuh, ikinci kata indi, erkek ördeği getirdi, kapıyı açıp suya saldı. Ördek suya daldı çıktı. Yeşil başından, çamurlu sular süzüldü. Sepeti atıp ördeği tekneye çektiler. Ördüğün gagasında balçık gördüler. Nuh, balçığı iki parmağı arasında ezdi, bitki liflerini gösterdi karısına, oğullarına ve gelinlerine. Sular iniyordu demek. Kaynağında da sular, dört, dört buçuk metre kadar yükselmişti.

Yedi gün daha beklediler. Ufuklarda, sarı ışıklar belirliyordu. Geceyle gündüz ayırt ediliyordu artık. Nuh, bu kez, kuzgunu bıraktı sularla kaph dünyaya. Kuzgun, barutsu gökte bir daire çizdi önce. Sonra, kanatlarını, kuyruğuna koşturacaklarına doğru kapatıp açarak dalgalı dalgah uçu durdu. Bir ara, ufukta gözükmedi, ama sonunda geldi. Gagası ve pençeleri temizdi. Bu kez, Erişna'nın güvercinini saldı külrengi göklere. Güvercin, geminin üstüne dikildi, bir takla attı, sonra daireler çizerek uçu ve sonunda dikine yükseldi ve gözlerden uzaklaştı. Bir gün, bir gece geçti, güvercin, ağzında bir zeytin dalıyla ışıkhtan içeri süzüldü.

Üçüncü ayın sonunda, uçumlu bir dağ doruğu göründü. Ters bir koni gibiydi. Geminin bütün yolcuları çığhk-

laştılar. Sürüngenler teprenmedi ama, memeliler bağırs bağırs birbirlerine sürtünüyorlardı. Molamalar, melemler, kışnemeler, anırmalar alt kata değin ulaştı. Kaplumbağa, başını kabuğundan çıkarıp çevreyi yokladı. Taze kar kokusu geliyordu. Başını içeri çekti, sert tırnaklı bacaklarıyla gizledi.

En keyifli bölüm, kuşların bölümüydü. Geminin ışıkhıngından, akli karah, alı yeşili çıkıp dağın doruğuna değin kanat çırpıyorlar, süzüle süzüle inip taşlaşmış buzula konuyor, konar konmaz kalkıp gemiye geliyorlardı. Bir kez de kartal denedi oraya gitmeyi. Dağın doruğu mavi bir bulutla örtülmüştü. Hızh kanat vuruşlarıyla mavi dumanı yarıp güneşli göğe çıktı. Geniş kanatlarını gerdi, kıpırdatmadan, süzüle süzüle uçumlu doruğun kayalarına kondu. Eşiyile kendisi için bir yuva bulamadı. Dönüp gemiye geldi. Nuh'a, "Bu dağ, dedi, kısır bir dağ. Otsuz, susuz ve kovuksuz. Bir mağarası bile yok." Bunları söylerken, Sam, başa geçmiş, gemiyi oturtacağı bir yer arıyordu. Sert bir yel esti. Sular dalgalandı, gemiyi uçumlu kayalara bindirdi. Geminin her tahtası ayrıldı. Bütün yolcular, uçumlu kayaların üstüne yayıldılar. Doruğa, kartaldan başkası varamıyordu. Nuh, aç ve susuz yaratıklarına yardım etmesi için Tanrı'ya yakardı.

Sular, yavaş yavaş çekildi, buzulla kaph doruğun biraz aşağısında, küçük bir alan açıldı. Otsuz ve susuz bir alan. Nuh da inandı, bu dağın kısır bir dağ olduğuna. İçli içli baktı doruğa ve "Kısır karnına, dedi, bu dumanlı baş ne de yakışıyor!" Dağdan bir inilti geldi. "Ya Nuh, diyor-du, ağlaya ağlaya, ben de doğurmak istiyorum, ama doğuramıyorum." Nuh, ona doğurabileceğini söyledi. "Nasıl? diye sordu dağ. Adımı Kısırdağ koymuşlar." Nuh, "Bir kez sev!" diye yanıtladı. Ona sevginin yaşam gücünü anlattı. Başındaki buluta kaydadı gönlü. İçinden sıcak bir su akar gibi oldu. Nuh'un ne demek istediğini anladı. Yamaçlarından çekilen sulara ağdı gönlü. Koca karnını ya-

rı suları içti. Etekleri şiştikçe şişti. Bir sancı sardı taşını toprağını. Ağrısı çoğaldıkça, her bir otun tepesinde mavi, sarı, pembe, mor, al, turuncu çiçekler açtı. Böyle şey görmemişti Mezopotamyalılar. Güneybatıda, uzakta, Serdarbulak derler bir vadi, büyük gürültülerle yarıldı. Ağrı dağının iniltisi, yeri göğü tuttu. Ağrı'nın güney eteği uzadı uzadı, Serdarbulak'ın dar vadisinden yükseldi. Güneş batıyordu. Tendürek dağının tepesinden bir top ateş gibi Van gölünün üzerine yıkıldı. Koca Kısırdağ'ın Serdarbulak üzerinde yükselen yavrusunun genç kayalarında kızıl ışıklar uçuştı. Kısırdağ, Serdarbulak'a değin, kel başlı yavrusunu doyurmak için yeşillendi, çiçeklendi. Türlü otlar, türlü çiçekler, cümle yaratığın yaşamına sunuldu. Doruğun altında açılan kocaman bir kuyuyu andıran kovuk, mavi sularla doldu. Doruğun kıyıcığından kocaman bir buz parçası koptu, mavi gölün ağzına yuvarlandı. Can geldi koca dağa. Nuh, bu göle, 'Küp gölü' adını verdi. Sümerler'in su küplerine benziyordu. Gölün başına vardı, bir yudum su içti, sakalına serpti. Karısı oğulları ve gelinleri, onun gibi yaptılar. Nuh, gölün ağzına kapaklanmış gibi duran bakırsı kayayı okşayarak, "Koca dağ dedi, çok ağrı çektin. Senin adın, bundan böyle 'Ağrı' olsun. Oğluna da Bala Ağrı desinler."

— 4 —

Ak güvercin, yılda bir kez gelir Ağrı'nın doruğuna. Buzullu koca doruğu saran dumanların içine girer çıkar, girer çıkar, Küp gölünün üstünde, akşama değin takla atar, gün batanda, gölü kuşatan bakır kayalara konar dem çeker. Güneşin son ışıltısı, cenk mavisî suları terk ederken ak güvercin, gölün kıyısındaki çayırların geniş yapraklarından birisine konar, demlene demlene su içer, güneşin son ışıklarını alır gagasına yiter gider.

Yafet'in güverciniymiş bu. Erişna'nın ince lifli pamuktan yapılmış yazmasını aranırmış buralarda. Eriş-

na'nın eşiymiş de derler. Göğsünde al ısıltılar uçuşur hep. Ufacık gözleri bir damla kara elmas gibidir. Ağzında, bir tel yeşil ot taşır her zaman.

Bir gün, Küp gölünün başına bir kervan kondu. Kervancıbaşı, kılı kollarını sıvadı, gölün kıyısına oturup batan günü izledi. Gözü ak güvercine takıldı. Ak güvercin kanatlarına, Ağrı'nın başındaki ak dumandan alıp Küp gölünün bakırsı kayalıklarına kondu. Başladı dem çekmeye. Gagasında akşamın yakutsu ışıkları parlıyordu. Gökyüzü turuncu, pembe, narçiçeği kırmızısı, kızıl güllerle örtülmüştü. Ağrı'nın başına mor tülbentli gece çöküyordu. Kervancıbaşı, bunca yer gezmiş, bunca il görmüş, türlü türlü iklim tanımış, böyle dem çeken güvercin görmemiş. Kervancılarına el çırpmış. Koşuşmuş deveçileri, yanına gelmişler. "Tor atıp tutun bu ak güvercini demiş. Ak güvercin, suların üzerindeki son ışığı gagasına almak için, keskin kokulu, kirli sarı çadır çiçeklerinden birisinin yanına konmuş. Guğuldaya guğuldaya suya gelirken torlamışlar. Kervancıbaşı, elini uzatıp al ısıltılı ak güvercini yakalamak isterken torun küçük deliklerinden ince, mor bir duman uçup gitmiş. Şaşmış kalmışlar deveçiler ve Kervancıbaşı. Kaplarını suya daldıranda Küp gölü öfkeli bir harlılıkla akıp Ağrı'nın derinlerine gitmiş. Ağrı, kızgın gürültüler çıkarmış. Gümbür gümbür gümbürdemiş. Küp gölünün ağzından sıcak dumanlar çıkıp kervancıbaşını ütölmüş tavuğa çevirmiş. Sarsılan yamaçlardan kopup gelen kayalar, birkaç deveyi alıp götürmüştü. Yer yarıp yüklerini yutmuş. dumanlı doruktan buz gibi bir yel esip hepsini bakır kayalıklara doğru uçurmaya başlamış. Kervancıbaşı başlamış yakarmaya: "Aman Ağrı, derviş Ağrı, Ermiş Ağrı! Canımızı bağışla, sana, her yıl bir deve kurban edeceğim." Ağrı susmuş. Küp gölünün suları gelmiş yine. Bütün geceyi bir çiçek kokusu bürümüş. Kervancıbaşı, kendisini dar atmış Doğubeyazıt'a.

Sabah olur, kervan yola koyulur. Ağrı'nın güneybatı eteklerinden Van'a doğru giderler. Ağrı, kurbanını ister

kervancıbaşı, “Dün gece aldın ya! Uğursuz dağ, Lanet sana! ” diye bağırdı. Vakit geçmedi, Kervancıbaşı'nın ense köküne bir bit yapıştı. Kervancıbaşı, ciğerlerinin çekildiğini sandı. Elini atıp biti ezmek istedi. Bit, “Çırpınma bezirgân, dedi. Tanrı, hu da senin kurbanın dedi. Ben de kurbanımı alacağım.” Kervancıbaşı kıvrana kıvrana öldü. Bütün develeri de taş oldu.

Derler ki, bundan sonra, Ağrı, üzerine kervan bırakmamıştır. Onun düzlüklerinde, yalnız mor koyunlar, alnı akmah atlar, kalın boyunlu sığırlar otlar. Yaylalarında, kara kıl çadırlar kurulur. Küp gölünün başında da, ilk navruzda, çobanlar çevrilip ak güvercinin türküsünü çalarlar kavallarıyla.

Derler ki, yüce dağların çevrelediği, gökyüzünün hep ışıltılı bir maviye çaldığı, yılın sekiz ayı kar altında kalan, geriye kalan dört ayda da insanı deliye döndüren bir çiçek tarlası olan bir ülke varmış. Bu ülkede yaşayan insanlar, bu çiçekli ülkenin düzlüklerinde, çekiş başlı, ince boyunlu, geniş karınlı, kısa kuyruklu, küçük kulaklı, sekili atlar beslerlermiş. Yüce dağlar, ormanlarla kaplıymış. Kadınları, at sütünden mayalı içkiler yaparken, kalın kaşlı, kor bakışlı iri yarı yiğitleri de, ormanlarda avlanırlarmış. Yaylarını üç ovalı delikanlı kuramaz, sadaklarını bir ova katırı taşıyamazmış.

Bu ülkedeki güzel insanların da en güzeli varmış. Başçıl yiğitle Künlük gelinin üstüne insan da bulunmazmış. Başçıl'ın bakırsı teninden sarımsı ışıklar yansırmış. İnce uzun bacaklarının üzerinde sağlam ve kaslı gövdesi, bir anıt gibi dururmuş. Her gün, akşamın kızıl ışıkları, yüce dağların ormanlarını tutuştururken Başçıl, her omuzunda birer dağ keçisiyle ya da başka birer hayvanla, çadırların arasından geçip Künlük gelinin beyaz ayı postlarından yapılmış çadırına girerdi. Künlük gelin, erkeğini, pembe gülücüklerle karşılar, onun yeşil gözlerindeki yorgunluğu alırdı. Ak tenine gül tozu ekilmişti sanki. Parlak kara saçları, ipince belinden sağılıp topuklarına değin dökülüyordu. Gökyüzünün ışıltılı mavisini ayın gü-

(*) Bu masal, Kars yöresinden derlenmiştir.

müşsü aydınhğı kaplayanda, ince uzun parmaklarını Başçıl'ın kızıl saçlarında gezindirir, ham ceviz yeşili gözlerini, onun bakırsı yüzünde durdururdu.

Gel git, bir gün, Başçıl'ın çadırından, bir oğlanın boğa gürlüğünde sesi geldi. Ebeler kundaklayamadılar. Sonunda, onu, büyük bir geyik postuna sarıp Künlü'ğün yanına koydular. Gür saçlı oğlanı görende, Künlük, çevresindekilere çıkışıp,

— Siz, dedi, benim yanıma, oğulcuğumun yerine, bir er koyarsınız herhalde!

Çadırdaki bütün kadınlar gülüşüp çıktılar çadırdan. Oğlan, başparmağım ağzına sokmuş çokur çokur emiyordu. İri yeşil gözleri, çadırın süslü tavanında, anlamlı anlamlı bir şeyler arıyordu. Baş, büyük insan gibi saçlıydı. Köşeli çenesi, çıkık şakakları, kahn dudakları, ince uzun burnu, kepçeli kulakları Künlük kadını korkuttu.

— Pes, dedi kendi kendine. Garip bir çocuk! İnsan zamanı.

Dediğimiz gibi, bu ülkenin insanları, zaten, üç adam boyundaydılar. Kadınları bile, ovah iki erkek iriliğindeydi. Gel ki, Başçıl'ın oğlu, onları bile şaşırtacak irilikteydi. Bilinmez neden, adını 'Uğuz' doydular.

Taş ufağı değil bu, insan ufağı. Tez büyür. Günler, aylar, yıllar kötülüğü olmamıştı ama, onun iri gövdesi, asık suratı, acı kuvveti, sınırsız cesareti, kısaca görkemi, halka korku salmıştı. Her dönemde, toplumlara korku salan böyle görkemli görünüşlü adamlar olmuştur. Uğuz da bunlardan birisiydi. Kendi günahı olmadan, halkı, onun yaşamını efsanelerle süslemeye başladı.

İnsan bu! Korkusunu çekenleri görünce şımarır. İşini bırakır, tahtını kurar, başlar zavalhları sömürmeye. Hele, bilinçsiz ve bilisizse, sömürüsünü zalimlikle birleştirir. Uğuz da, böyle birisiydi. Önce, ormanda, güçsüzlere

ve darda kalmışlara yardım ederek onların avlarını bölüşmeyi hak sayıyordu. Yardım etmedikleri de, günlük avlarından ona pay vermeye başlayınca, ormanın kıyısına oturup akşamı beklemeye başladı. Dağlar kızarmaya yüz tutunca, yilkıları sağmış kadınlar, tulumlarla sütü, avcılar da gövde gövde etleri önüne yığıyorlar, yorulmasın diye de obaya değin taşıyorlardı.

— Sen, diyorlardı, bizim onurumuzsun. Dostlarımız, seninle öğreniyorlar. Sen doğduğundan beri düşmanımız da kalmadı.

Uğuz, elinde olmadan saldıgı korkunun, halkta, gide gide kulluğa yol açtığını sezincedi, ormana da gitmemeye başladı. Yazın, çiçekli ovalarda at sürüp kadın avlıyor, kışın da yüce dağları aşip yabancı ülkeleri tanıyordu. Gök-yüzünün altında, birçok insanın olduğunu anlamaya başladı. Gelip bunları halkına anlatıyordu. Uğuz'un görkemine, dünya hakkındaki gözlemleri de katılmıştı. Gücüne eklediği bilgileri, halkın ondan daha çok korkmasına yol açtı. Halk korktukça, Uğuz da kibirlendikçe kibirlendi.

Gün geldi, Başçıl da, oğlunun görkemine kapıldı. O da ormana gitmedi, av avlanmadı. Künlük'ü de yilkıya göndermek istemedi. Obanın erkekleri avını getirir, kadınları yilkısını sağardı. Kışın da ovaya indirir, gezdirirlerdi. İlk Künlük kadın, ses çıkarmadı bu olumsuz davranışa. Ama, giderek insanların kulluğu, onu rahatsız etmeğe başladı. Başçıl'a,

— Koca Başçıl, dedi bir gün. Sen, bir zamanlar, iki omuzunda iki geyikle gelirdin çadırıma. Sana, çadırı koku koku geyik budları kızartırdım. Onları, ovalı küçük insanların tuzlarıyla tuzlardım. Kekiklerdim. Şimdi, hazzırdan yeriz. Etlerimiz sertleşti. Benim yağurdum, herkesinkinden daha iyi mayalanırdı. Uğuz gibi davranırsın sen de. Ben, yarından tezi yok, yilkıma gideceğim. Kulluk

edenleri sevmiyorum. Kulluk ettirenler de gözümde yok.

Başçıl, üzerinde yattığı ak ayı postunun uzun tüyle-riyle oynuyordu. Hiç doğrulmadan yanıtladı:

— Kulluk edenin korkaklığından yararlanırım. Et-mesinler. Beylikle yaşayamayan insan, kullukla yaşatı-hr. Söyle kadın, ben, onlara buyurdum mu kulluğu? Sen de benim hatunumsun, onlar sağacak, biz içeceğiz. onlar getirecek, biz yiyeceğiz.

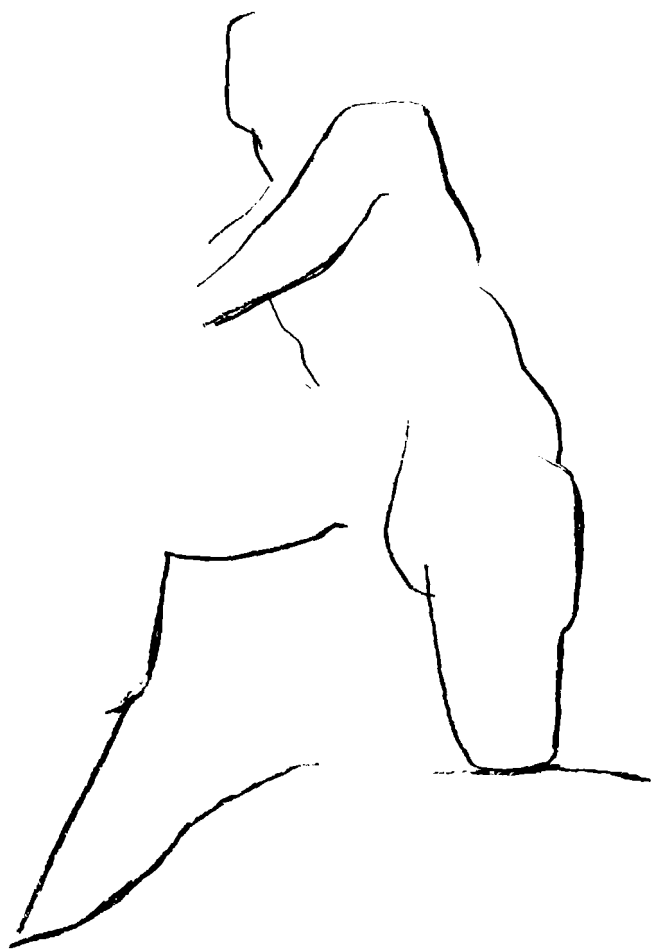
Künlük kadın sesini yükseltti:

— Ben yılmımı sağarıım. Benim parmaklarımda daha bereketlenir atların memeleri. Sütleri daha yağlanır. Be-nim ocağımda, sütler daha köpüklü kaynar. Yoğurdum daha tatlıdır kulluk edenlerinkinden. Benim elimde gü-zel oluyor her şey.

Başçıl, yerinden doğruldu, kararlı bir sesle,

— Yılıkya gidersen, dedi, gövdende bir tek sağlam ke-mik bırakmam. Ocağın başına oturursan, ışıklı dünyaya karanlık baktırırmı seni. Kurduğumuz düzeni sen boza-mazsın.

Künlük çaresiz kaldı. Aylar geçti, yıllar geçti, insan-ların korkusu büyüdüğüce büyüdü. Olaylar da, korkunun büyümesine yardımcı oldu. Bir gün, görülmemiş bir ca-navar, yılıkya daldı. Obanın bütün gençleri, canavarın üstüne ok saldılar işlemedi. Boynuna kement atıldılar, on-ları atlarıyla birlikte sürüdü. Yılıkyı tüketecekti ki, Uğuz'a haber saldılar. Uğuz, bir sel gibi geldi, canavarın üstüne bir yel gibi vardı. Canavarın hayalarından tutup havaya kaldırdı, başının üstünde fırl fırl döndürüp sert yere çaldı. Hemen, bıçağı çekip boğazına sapladı. Cana-var, acı bir bağırtıyla tepindi, debelendi, can verdi. Bir gün, ormanın üstünde şimşekler çaktı. Gök karardı ka-rardı, ormanın arkasına indi. Geceyarısı, ormanın için-den yeri göğü inleyen hayvan bağırtıları, canavar uluma-ları geldi. Bütün oba uyandı. Orman yanıyordu. Beşik-te-kiler dışında, yatalak sayrılar bile, bütün oba halkı yan-

gını söndürmeye gitti. Mavi ışıltılı gökyüzü kapkaraydı. Görülmemiş yağmur yağıyordu. Buna karşın, ormandaki meseler, kayınlar, dalları birbirine koştur sedirler, ardıçlar, cayır cayır yanarak devriliyor ve bir iki dakika içinde kül oluyordu. Ormansız yaşayamazdılar. Başka bir geçimleri yoktu. Toprağı bilmezlerdi, alet tanımazlardı. Bildikleri tek toprak, çiçekli dağlar ve bol hayvanlı, koca ağaçlı ormandı. Orman kül olursa, onlar da toprak olurlardı. Varıp Uğuz'a bildirdiler durumu. Uğuz, tezden geldi, ormana dalıp üç adamın kucaklayamayacağı ortadaki ağaçları kökleyip savurdu. Yangınla, yanmamış orman arasında büyük bir boş alan açıldı. Sağanak halinde yağın yağmur, boş alanda ırmak gibi akmaya başladı, alevler, öbür yana atlayamadı. Birkaç yıl sonra da, yangın yerinde, yeni bir orman yaşamı belirdi.

Hele bir keresinde olanlar, bütün obanın yaşamını kurtardı. Geceyarısıydı. Yıldızlar, gümüşsü ayın aylasına serpilmiş göğün kızını süslüyorlardı. Çiçekli dağlardan esen tatlı bir yel, türlü çiçektozlarını önüne katıp çadırların üstüne serpiyordu. Birden, yerleri sarsan bir gümbürtü koptu. Obanın kuzeyindeki yanardağ patlamıştı. Yanardağ, eşit aralıklarla kükrüyor, dağın güney yamacından süzülen kalın, eflatunsu lavlar, ağır ağır obaya doğru akıyordu. Obanın yaşlıları, iki üç gün tartıştılar. Bildikleri tek su kaynağı, yerleştikleri yerdeydi. Ne sakız kokulu ormanda, ne çakşır ve kekik kokulu dağlarda su yoktu. Belki, aşağılarda, engin görünen ovalarda su vardı. Ama, yurtlarını bırakırlarsa, tutsak olurlardı. Bir çare bulamadılar. Üç gün geçmiş, eflatun renkli lavlar kocakaya parçalarını sürükleye sürükleye çadırların üzerine doğru geliyordu. Erimiş maden buharı kokusu sarmıştı serin, çam kokulu havalarını. Yaşlılar, obanın batısındaki büyük kayanın lav akıntısının önüne devrilmesini düşündüler. Gidip keşif yaptılar. O kaya, obanın kuzeyindeki sırta devrilse, lav akıntısı, yatağın dağıtırıp yanardağın doğusundaki vadiye akacak ve pınarlarını ba-

samayacaktı. Uğuz, bunları dinledi, koca kayanın dibini eştirdi, koca gövdesiyle yüklenip devirdi. Obanın üzerinde iki minare boyu bir set oluştu. Lavlar, o sete çarpıp doğuya doğru aktı. Obanın süt köpüklü, yarpuz kokuşlu, tatlı suyu da lavların altında kalmaktan kurtuldu.

Ama, bir gün geldi, ormandaki hayvanlar çekilip gitti, dağlardaki otlar kurudu. Ülkeye, yedi yıl bir damla yağış düşmedi. Yarpuz kokulu, süt köpüklü gözeleri de kurudu. Darda kalan oba halkı, ne yapacağını şaşırdı. Uğuz, il görmüş, başka insanları bilmişti. Onları, engin ovalara indirdi. Orada yeni halklar tanıldılar. Bu halkların insanları, onlara göre birer karış boyundaydılar. Hele Uğuz için birer sinek gibiydiler. Uğuz, onları bellerinden kavırıyor, avucuna alıp eğleniyordu. Uğuz, onlarla eğlenince, bu küçük insanlar direniyorlar, Uğuz'un elinden kurtulmak için savaşım veriyorlardı. Künlük kadın, bu insanları seviyordu. Kulluğa karşıydılar. Kendilerine göre birer karış da olsalar, kocaman yürekliydiler. Bir de, kendilerinden beklenmeyen işler yapıyorlardı. Künlük, Başçıl'a,

— Dünyanın geleceği, bu adamların elinde, diyor-du.

Başçıl, onların ufak tefekliğini gösterip,

— Biz, diye yanıtlıyordu, bunları birer tokatta öldürürüz. Bunlar, dünyaya nasıl egemen olsunlar?

Bu insanlar, çadırlarda oturmuyorlardı. Taştan, ağaçtan yapılmış koca koca yapılarda oturuyorlardı. Ülkelerinin ortasından büyük sular akıyordu. Bu suların üzerlerine köprüler kurmuşlardı. Hepsi de taşlardan yapılmıştı. Bunları gören Künlük,

— Koca Başçıl, diyor-du! Bu yapıların duvarlarındaki taşlar, herhalde, bizim Uğuz'un devirdiği kaya gibi kayalardan kırılmıştır! Çatılarındaki ağaçlar da, Uğuz'un büyük yangındaki köklediği ağaçlardan kesilmiş olsa gerek!

Başçıl, kır bıyıklarını sıvazlıyor, bir şeyler diyemiyordu. Bu denli akıllı bir kadına sahip olduğuna içerliyordu. Uğuz, böylesi düşünceler karşısında ürkmüyordu. Babası gibi suskunlaşmıyordu. Anasına karşı çıkıyor, kendilerinin daha güçlü olduklarını savunuyordu. Bir keresinde, anasını yanhş çıkarmak için, ufak adamlardan birini yakalayıp çadırının önüne getirdi. Uğuz'un halkı, bir kente gelmesine karşın, kendilerine uygun yapılar olmadığından, yine de çadırlarında kahyorlardı. Bekliyorlardı ki, illerinde yağışlar başlasın, otlar bitsin, suları aksın, yeniden oraya dönsünler. Bu ülkede yaşamak, onlara zor geliyordu. Ufak adamlar, onları çahştırıyor, azıcık azık veriyorlardı. İlk zamanlar, güçlerine güvenip onların ülkelerine sahip olmak istediler. Ama, ufak adamlar, –aslında hiç de ufak değillerdi ya, Uğuzlara göre ufaktılar, –kentlerinin kapılarını kapattılar, duvarlarına doğru saldıran Uğuzları ok ve gülle yağmuruna tuttular. Duvar diplerine geldiklerinde üzerlerine kızgın yağlar döküp haşladılar. Surların üzerinden, alevli oklar atıp çadırlarını yaktılar. Çadırları yanınca, Uğuzlar direnmekten vazgeçip barış istediler ve kentlilerin işlerinde çahşmayı kabul ettiler. Doğrusu, başka çıkarları da yoktu. Buna karşın, oba halkı, Uğuz'a karşı davranışlarını değiştirmede. Uğuz, obanın onuru olmuştu bir kez. Ama, Uğuz, bir şeyler yapamamanın acısını duymuyordu. Çünkü, sövmürmeye, çahşmadan geçinmeye alışmıştı. Ara sıra atına biniyor, kendi iline doğru açılıyor, uzaklardan dağlarına bakıyordu. İşte, yine böyle bir geziye hazırlanıyordu. Anasına gücünü kanıtlamak için bir Ufak Adam getirdi. Çadırın önünde, atı bağhydı. Tasarlarsınız ki, bu at, Uğuz'u taşıyabilen bir attı. Uğuz, Ufak Adam'a, anasına baka baka,

— Şu çadırın içinde, dedi, yem torbası var. Onu getir boynuna tak.

Ufak Adam'ın ezilip büzüleceğini sanmıştı. Ufak Adam,

— Olur, dedi.

Çadıra girip yem torbasını görünce şaşırdı. İki çuval büyüklüğündeydi. İçi arpa doluydu. Varp arabasından dört küçük tekerlekli bir el arabasıyla, uzun bir demir çubuk getirdi. Uğuz, Ufak Adam'ın haline bakar gülerdi. Ufak adam, hiç aldırımıyordu. Atın başına torbaya geçireceğinden emindi. Dört küçük tekerlekli arabasını yem torbasının altına doğru sürdü. Uzun demir çubuğunu da yem torbasının altına soktu. Çubuğun ortasına da bir takoz koydu, bastırdı. Yem torbası, arabanın üstüne yıkıldı. İterek atın önüne getirdi. Uğuz beklerdi ki, Ufak Adam, yem torbasını kaldırıp atın başına geçirsin. Bu olanaksızdı onun için. Ufak Adam, torbanın ağzını açtı, avuçlarıyla arpayı aktarmaya başladı. Arpanın kokusunu alan at, başını torbaya eğince, Ufak Adam, torbanın ipini atın başma geçirdi. Uğuz, bu işe şaşıp kaldı. Künlük kadın gülümsedi. Oğlunun yanına sokuldu, kızıl saçlarını okşadı ve başını göğsüne bastırdı. Kadife gibi bir sesle:

— Bu ufak adamlar, dedi, bir gün, dünyayı ellerine alırlar.

Uğuz, başını, anasının göğsünden kaldırıp Ufak Adam'a sordu:

— Koca torbayı, nasıl getirdiğini gördüm. Ama, atın başını egeceğini nereden bildin?

Ufak Adam, gülümseyerek,

— Koca Uğuz, diye yanıtladı, at acıkmışsa, yemini arayacaktır. Arpayı karıştırıp tozuttum. Kokusu, atın burnuna gitti. At da eğilip yemini yemek istedi. Ben de, torbanın ipini geçirdim. Akıl işi bu!

Uğuz, pes edip Ufak Adam'ı kucakladı, ve:

— Alet ve akıl, dedi, her şeyden güçlü. Alet yapamadığımızdan, aklımızı geliştiremediğimizden, koca ülkemizi çürüttük. Pes, şimdi size चाहşınız.

Uğuz, boyunu alıp başka ülkelere götürdü. Kentler kurup aletler yapmaya, toprağı işlemeye koyuldu. O günden bugüne değin, dünyanın değışmesine, insanın gelişmesine, öbür uluslarla birlikte katkıda bulunuyor.

OZANLARIN KENTİ (*)

Bir varmış, bir yokmuş, develer katar katar yük götürürken, pireler sürü sürü yorganları bürürken, bir kasabada, bir karı koca yaşarlarmış. Her yerde de karı kocalar yaşarmış, ama bunlar başkaymış. Ölümünden ödleri koparmış. Ölümsüz bir kent ararlarmış.

Adamın lıali vakti yerindeymiş. İyi kazanır, bütün kazancını evine getirir, yağlı ballı, etli sütlü yerlarmış. Bütün yaşamlarında, bir gün bile darlık çekmemişler. Darlık çekmemişler ya, karı koca, esenlikle de yiyip içmemişler. Adam, evden içeri girer girmez, karısına,

— Bre karı, dermiş, şükür bugün de ölmedik! Azrail, her gün bir evi ziyaret eder. Bizim eve de uğrayacak bir gün!

Karısı, ölüm korkusuyla, zangır zangır titremeye başlar,

— Elbette efendi, diye yanıtlarmış. Kaçalım buradan, ölüm kokan her yerden.

Birbirlerine sarılır, başlarlarmış ağlamaya. Ocakta yemeklerin mis gibi kokuları yayılıp saksılarda renk renk çiçekler gülerken onlar, birbirlerine sarılıp uzun uzun ağlaşırlarmış. Sofraya oturur, tatlı lokmalarını kendilerine ağı ederlarmış. Duyguları ölüm korkusuyla

(*) Bu masal, Sivas dolaylarından derlenmiştir.

körelmiş, düşünceleri donmuşmuş. Karı kocanın birbirleriyle konuşacak hiçbir ortak konuları yokmuş. Tek bildikleri, ölümmüş.

Tek düşündükleri de ölümsüz bir kent, ölümsüz bir ülke!

Yeni bir kent adı ya da ülke adı işittiler mi, birbirlerine duyurur, ora hakkında bilgi toplarlardı. Her yeni kent adı, onlarda bir umut yaratır, bu umutla, bir süre olsun sevinirlerdi. Yeni bir kentin ya da ülkenin adını duyunca ya değin, hiçbir komşuyla ilişki kurmazlar, insan içine çıkmazlardı. İçlerini kara bir ölüm korkusu kapladığından, konu komşu da onlarla ilişki kurmaktan çekinirlerdi. Ah ile vah ile, ağlaya vahlaya ölüm sözlerini dinleyenlerin de ruhları kararır. Onları, sevinç içinde gören konu komşu, yeni bir ülkenin ya da kentin soruşturmasının başlayacağını anlardı. Onlarla birlikte, tüm kasaba halkı, yeni ülke hakkında bilgi edinirdi. Ne ki, bu umutlu günler çok kısa sürer, bizimkilerin dillerine yine ölüm sözü yapışır, gönüllerine ölüm korkusu yerleşirdi.

Bir gün, çok yakınlarından birisi ölmüştü. Karı koca, varıp yakınlarını teselli edeceklerine, yorgan yatak yattılar. Yakınlarının ölmesi, Azrail'in kendi ailelerine doğru geldiği düşüncesine kapılmalarına yolaçtı. Tek çıkar yol kalmıştı: Çikip diyar diyar gezmek ve ölümsüz bir yer bulmak. Kimselere haber vermeden, gerekli eşyalarını toplayıp gecenin birinde kasabalarını terkettiler.

Kona kona gidiyorlardı. Geçtikleri her köyü, kasabayı, kenti inceliyorlardı. Vardıkları yerde, ilk ilgilendikleri mezarlıklardı. Mezarlık varsa, ölüm de vardı! Aman Efendi! diye başlıyordu kadın, 'Ölüm burayı sarmış. Can koymamış burada. Suyunu içmeyelim, aşını yemeyelim!' Adam alıyormuş sözü bu kez: 'Doğrusun kadınım. Azrail'in ayak bastığı toprağa döşek bile serilmez. Ölüm yelinin estiği yerde, soluk bile alınmaz.' Mezarsız bir yer bulup orada konaklıyorlardı. Ne ki, oralarda da ölümlü canlıların olduklarını unutuyorlarmış. Bir gün, vardıkları

bir köyde, gün görmüş bir yaşlı, ölümsüz bir yer bulamayacaklarını anlatmış onlara. demiş ki,

— Yaşamak, doğmak ve ölmektir. Sorun, ölümü düşünmeden yaşamak ve insanlığa değerli katkılarda bulunmaktır. Doğayı değiştirmek ve insanın buyruğuna vermektir. Değişmek, özdeğin özüdür. Ölüm, canlının değişme biçimlerinden birisidir. Kısası, ölmek değişmektir. Niye korkuyorsunuz değişmekten?

Bizim eşler, başlamışlar titremeye. Kadın, kimseye göstermeden aynasına bakmış. Ceylan gözlerinin, kalemle çekilmiş kaşlarının, etli dudaklarının değiştiklerini düşünmüş. Gözlerini bir kör kuyu gibi, kaşlarını kuru bir çalı gibi, etli dudaklarını kayış gibi görmeye başlamış. Sonunda canı çekilmiş, kemikleri ayrıışmış. İşte oracıkta ölecekmiş! Kendisini açık havaya atmış zar zor. Adam da parmaklarına bakarmış. Çok hünerliymiş onlar. Şimşirden ağızhklar, tesbih taneleri oyarmış. Ağızhkların ve tesbih tanelerinin içinden öyle mil geçirirmiş ki, görenler hayranlıklarını göstermeden edemezlermiş. Parmaklarını, bir kemik yığını gibi gördü. Sonra kemikler değişti, birer dikenli çalı oldu, sonra kurudular, bir köylü tahrasıyla dipten kesti onları. İrkildi. Yaşlı köylüye nefretle bakarak karısının yanına gitti. Onun başını göğsüne dayadı ve,

— Bulacağız, dedi, ölümsüz bir ülke. Bu dünyada her şey değiştirmiş! Münasebetsiz herif!

Kadın soluyordu. Başını, kocasının göğsüne iyice gömdü.

— Biliyorum, dedi, kocacığım, biliyorum! Ölümsüz bir yer bulacaksın bize. Seninle bir yastıkta yaşayacağız. Ölüm olmayınca kocamak da olmaz.

O köyde, bir dakıka bile durmadılar bu olaydan sonra. Pıhlarını pırtılarını toplayıp yola koyuldular. Geceyarısına doğru, ayın sularla oynadığı bir göl kıyısına geldiler. Çevreyi iyice gözden geçirdiler. Herhangi bir mezar izine rastlamadılar. Gölün suyundan içip yattılar. Hangi

dağın başında bir su görseler, susamamış olsalar bile, birer yudum içiyorlardı. Ola ki, bengisu olur. Hızır peygamberle İlyas peygamber, o sudan içip ölümsüz olmuşlar. Böyle düşündüklerinden, her sudan birer yudum içiyorlardı. Bu gölün suyu başkaydı. Derin bir uykuya daldılar. Şafakla birlikte çevre kuş sesine kesti. Gölün çevresi elvan elvan çiçektir. Türlü türlü ottu. Gölün yüzünde de ak, mavi nilüfeler yüzüyordu. Adam,

— İşte burada ölüm olmaz, diyerek karısını kucakladı.

Karısı, gölü kuşatan çamların üzerinde cıvıldaşan boy boy kuşlara, durgun gölde birer gerdanlık gibi duran nilüferlere, çevredeki renk renk çiçeklere bakarak kocasının göğsünde gezdirdi ellerini. Derin bir soluk aldı. Tüm hücreleri yenilendi sanki. Kocasına iyice sokularak,

— Burada ölüm olmaz kocacığım, dedi. Burada kalam.

Adam, yavaş yavaş ısınan havayla birlikte gevşedi. Göle girdi, yüzdü. Balıklar, birbirlerinin kuyruğuna takılıp nilüferlerin kökleri arasına giriyor, birkaç saniye içinde suyun yüzeyine yöneliyorlardı. Durgun suda pinekle-yen bir sineği kapıp derinlere dalıyorlardı. Bedenini suya yaydı, gölün dibindeki yaşamı gözlemeye koyuldu. İçinde, tüm yaşamında duymadığı bir yaşama sevinci fişkirmişti. O güne değin, yaşama sevincine ilişkin konuşmalar yapmadığından, içindeki duyguyu anlatacak sözcük-leri seçemiyordu. Sadece, karısına, “Kadınım, burada ölüm yok!” diye bağırdı. Kıyıya doğru yüzmeye başladı. Karnının altından sırtı kırmızı benekli bir balık geçti. Kıyıya vardı. Kendisini, yeşil çimenlerin üzerine attı, güneşlenmeye durdu. Karısı da suya girdi. Öğleden sonra, ormanı gezmeye çıktılar. Birkaç dakika sonra, bir sarmaşığın gölgesine sinmiş bir tavşanla karşılaştılar. Onları gören tavşan sıçraya sıçraya kaçtı. Adam, tavşana sevgiyle baktı. Ölümünden korktuğundan, öldürmeyi de dü-

şünmüyordu. Biraz daha ilerlediler. Ormanın derinliklerinde menekşeler, sarmaşıklar, böğürtlenler birbirlerine girmişlerdi. Bir böğürtlen kümesinin yanında, ters dönmüş bir kaplumbağa gördüler. Adam, varıp kaplumbağayı çevirmek istedi. Eğildi, öylece kaldı. Kaplumbağanın içine yüzlerce karınca girip çıkıyordu. Hayvanın başı dışarıdaydı ve kurumuştı. Doğruldu ve karısına sarıldı. Titreyen bir sesle,

— Ölüm, burayı da bulmuş, dedi. Kaplumbağa ölüyorsa, biz de ölürüz.

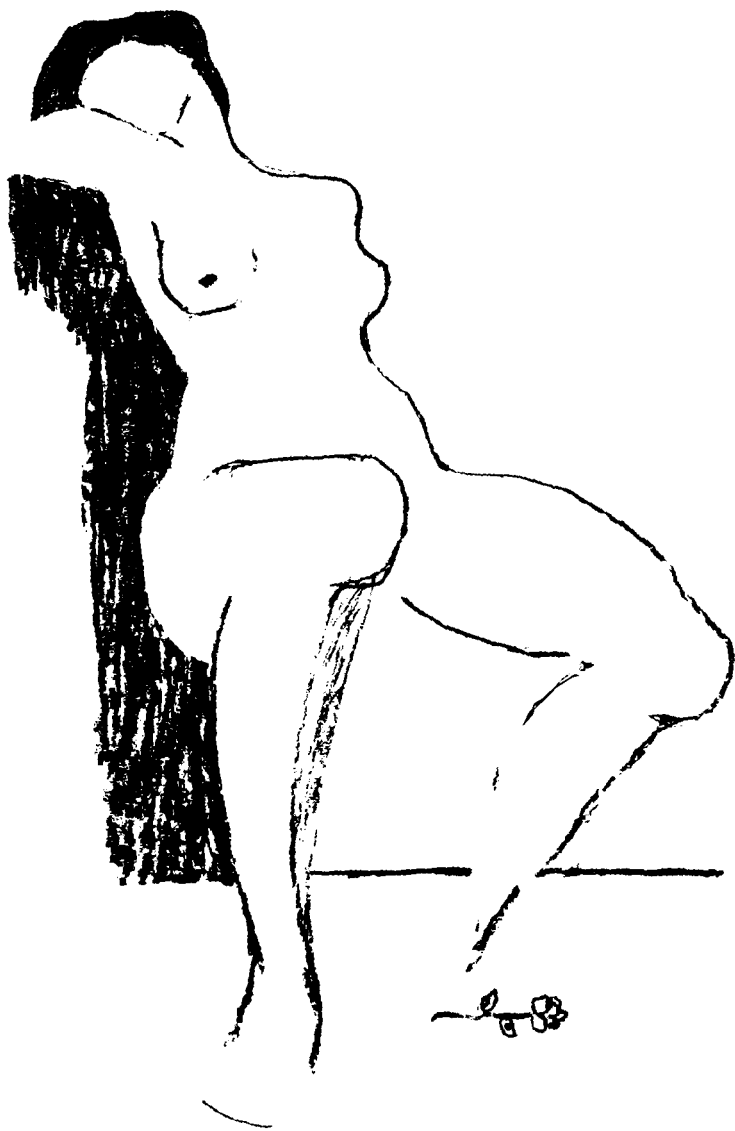
Konakladıkları yere gelip göçlerini topladılar. Gölün kıyısından geçerken, ne çamların arasından göle düşen güneş ışınlarını, ne çamlardan sızan reçine kokusunu duyumsadılar. Hiçbir yaşam izi bulunmayan bir yerden geçer gibi geçtiler. Umutları sönmüştü yine.

Akşama değin yol aldılar. Bir dağın eteğinde, tek tek yanan ışıklar gördüler. Akşam çöktükçe ışıklar çoğaldı. Belli ki, bir kentti orası. Kente yaklaştıkça, çalıp çığırma çoğaldı. Adam, karısını okşayarak gülümsedi.

— Bak karıcığım, dedi, bayrama rastladık. Belki de krallarına şölen veriyorlardır. Göçümüzü buraya yıkalım, kimse farkına varmadan tüm kentin çevresini gezelim. Bakalım mezarlık var mı?

Kentin tüm çevresini gezdiler, tek bir mezara ve mezarlığa rastlamadılar. Oysa, bu kentin insanları, ölülerini yakıp, küllerini göğe savururlardı. Geceyarısı olmuştu. Gökyüzünde yıldızlar tek tüktü. Kentin üzerine yayılan ışık ışınları, yıldızları göstermiyordu. Kentin üzerindeki bir kayaya çıktılar. Oradan bütün kenti görebileceklerini düşündüler. Doğru düşünmüşler. Bütün kenti, alan alan, cadde cadde, sokak sokak, ev ev gördüler. Tüm halk, alanlara toplanmış, caddelere dağılmış, sokaklara çıkmış eğleniyorlardı. Kadın, kocasına:

— Efendi, dedi, aradığımız kent burası. Mezarlık yok. Herkes çalıp çığırıyor. Geceyarısı olmuş, hâlâ eğleni-

yorlar. Bayram da olsa, şölen de olsa, bunca coşkulu eğlen-en halk, ölümü bilmiyordur. Ölümü tanısalar, nasıl çılgınca eğlenirler?

Adam onayladı karısını. Elinden tutup kente indirdi. Onlar da daldılar eğlenceye. Yaşamlarında ilk kez eğleniyorlardı. Bir otel bulup yerleştiler. Öyle yorgundular ki, birbirlerine 'Allah rahatlık versin' bile diyemeden uyudular. Ertesi günü, hiç kimseye bir şey sormadılar. Bu kentte ölüm olmadığına kesinlikle inanmışlardı. Kentin adı da bunu gösteriyordu: Ozanlar. Ölümünden kaçan kahramanlarımız, kenti gezdiler, kendilerini ilk kez gören insanların dostça verdikleri selamları ahp verdiler. İnsanlar, hep güler yüzlüydüler. Sanki dün gece eğlen-enler bunlar değildi! Coşkuyla işlerine gidiyorlardı. Adam da hünerli olduğundan, hemen bir işyeri buldu. Güzel bir ev kiraladılar. Onlar da Ozanlar kentinin yaşam biçimine uydular. Akşamlara değin çalışıyorlar, geceyarılarına değin yiyip içerek eğleniyorlardı. Ozanlar, gaydalarını şişire şişire, davulcular davullarını vura vura, gençler maniler koşa koşa, türküler söyleye söyleye, tüm halk dans ede ede yaşamının tadına doyuyordu. Gün doğunca da, çocuklarla gençler okullarına, yetişkinler işliklerine, büyükler işyerlerine, tarlalarına, bahçelerine, anlayacağınız, üretim alanlarına dağılarak yaşamın düşünsel ve eylemsel tadına varıyorlardı. İnsan gibi üretip insan gibi tüketmenin hazzına varmışlardı Ozanlar kentliler. Ölümünden korkan karı koca da, bu yaşamın akışına kap-tırdılar kendilerini.

Gel zaman git zaman, kadın, her şeyin ashını faslını öğrenmek için, başladı ölüm konusunu kurcalamağa. Her gittiği yerde ölümünden söz ediyor, Ozanlar kentine, ölümünden kurtulmağa geldiklerini söylüyordu. Kime ölümünden söz ettiyse, gülüp geçiyorlardı. Ama, yavaş yavaş çevresini tedirgin etmeye başladı. Ozanlar kentinde de ölüm vardı. Ölümsüz yaşam var mıydı? Ama, Ozanlar kentinin törelerine göre, güçlü olan yaşamdı. Yaşam,

kendi kendini yenileyerek sürüp gidiyordu. Sonsuza değin de sürecekti. Geçici yaşam, ölümsüz yaşam diye bir şey yoktu. Tek bir yaşam vardı. Yaşam, ölüm korkusunu duyarak değil, değişen yaşamı, geleceğe uzanan yaşamı biçimlendirerek, gerekirse, eski yaşamın eksiklerini kazıyarak, yeni bir yaşamı yaratarak zenginleştirilebilirdi. Bu kadın, bu gerçeği görmüyordu! Üstelik de, güzel töreleri, çirkin korkularla geriye döndürmek istiyordu.

Kadının ölüm söyleşileri, ozanların keyfini kaçırdı. Ozanların gaydaları vardı, ölüm söyleşileri yoktu. Bu kadınsa, ölümden başka söyleşecek bir şey bilmiyordu. İçlerinden birisi, bir gün,

— Bu ölüm kokan avrat, dedi, nereden geldi? Kentimizin yaşama sevincini köreltir. Mavi dünyamızı karar-tır. Ak düşlerimizi sarartır.

Ozanların tümü onayladılar bu sözleri. Ölüm kokan avratı yaşatmamaya karar verdiler. Düşündüler ki, 'Bu avrat nereye gitse, ölüm kokusunu da birlikte götürecekt.' Bu yüzden, onu ortadan kaldırmayı uygun buldular. Ve de döve döve öldürüp cesedini bir sandığa koyup sakladılar. Eri, eve geldiğinde sandığı önüne koydular. Adam, bu durumu görünce,

— İtin kızı, dedi,

Kocamadan bir yastıkta
Ne işin vardı sandıkta

Ve adam, yaşamının gerçek anlamını öğrendi, Ozanlar kentinde yeniden evlendi, yiyip içip yaşamının tadına vardı.

İÇİNDEKİLER

Turaç Kız	5
Ergenekon	23
Fırat'ın Doğumu	42
Kızkalesi Efsanesi	55
Amidih Piri	72
Avcı Pirim	77
Kâhf Eshabı	88
Ağrı Dağının Mağaraları	104
Ağrı Dağı Efsanesi	112
Uğuz	125
Ozanların Kenti	136

DÜNYA KLASİKLERİ

Çocuk ve Gençlik Dizisi

- ✧ **ANDERSEN MASALLARI I** / Andersen / Behçet Necatigil
- ✧ **ANDERSEN MASALLARI II** / Andersen / Sabri Esat Siyavuşgil
- ✧ **ÇOCUK KALBI** / E. Amicis / Tülin Altınova
- ✧ **KONT-TİKİ** / T. Heyerdahl / Mete Ergin
- OLIVER TWİST** / DICKENS / Nihal Yeğınobah
- ✧ **KİMSESİZ ÇOCUK I** / H. Malot / M. Aykaç Erginöz
- ✧ **KİMSESİZ ÇOCUK II** / H. Malot / M. Aykaç Erginöz
- MERCAN ADASI** / R. M. Ballantyne / Müzehher Vâ-Nû
- ✧ **DEFİNE ADASI** / R. L. Stevenson / Alev Türker
- ✧ **AYASEYAHAT** / Julne Verne / Tülin Altınova
- 80 GÜNDE DEVRİ ALEM** / Julne Verne / Bertan Onaran
- ✧ **BİR ÇALGICININ SEYAHATİ** / Mehmet Tefvik
- ✧ **PETER PAN** / J. B. Barrie / Nihal Yeğınobah
- ✧ **ALİCE** / L. Carroll / Tomris Uyar-Nihal Yeğınobah
- HZ. SÜLEYMAN HAZİNELERİ** / Haggard / Gani Yener
- ✧ **TÜRK MASALLARI** / Kunoş / Gani Yener
- GULIVER'İN SEYAHATLARI** / J. Swift / Can Yücel
- TOM SAWYERİN MACERALARI** / Mark Twain / Semih Günver
- ✧ **DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR** / A. Daudet / Sabri Esat Siyavuşgil
- ✧ **PİNOKYO** / Carlo Colledi / Nihal Yeğınobah
- ✧ **NOEL ŞARKISI** / Dickens / Nihal Yeğınobah
- ✧ **MİTOLOJİDEN MASALLAR** / E. F. Buckley / Orhan Petek
- ✧ **KÖYÜN İKİZLERİ** / Georges Sand / Nazife Cemgil

VECİHİ TİMÜROĞLU
**FIRAT'A
MASALLAR**

